Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

Jaargang 29 | nummer 2 | juni 2018

Nieuwsblad

COLOFON

Het nieuwsblad is een uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en verschijnt vier keer per jaar.

ISSN: 1569 - 7800

HET BESTUUR

Voorzitter:

H. van den Heuvel	Voorstraat 99	4132 AP Vianen	tel. 0347-355180

Vice-voorzitter:

D. Siegersma	Fransestraat 12	4233 ED Ameide	tel. 0183-602676

Secretaris:

H. de Jong	Kerkweg 27a	4235 VT Tienhoven	tel. 06 13232079

Penningmeester:

J. Stasse	De Bogerd 19	4233 GN Ameide	tel. 0183-602488

Algemeen adjunct:

J.A. Maatkamp	Lekdijk 18	2769 GA Langerak	tel. 0183-602071

Leden:

C. van Gelderen	Prinsengracht 43	4233 ET Ameide	tel. 0183-602198
R. de Groot	Amalialaan 30	4235 AK Tienhoven	tel. 0183-602874
J. de Gruyter-de Kruyk	Voorstraat 3	4233 EA Ameide	tel. 0183 609280
C. Middelkoop-den Oudsten	Aaksterveld 92	4233 GD Ameide	tel. 0183 60 1585
D. Roodhorst	Den Hoef 19	4233 GJ Ameide	tel. 06 46362705
A. Terlouw-vd Grijn	Vijf Akkers 18	4235 AH Tienhoven	tel. 0183-602110
J. Verwolf	Paramasiebaan 4b	4233 EX Ameide	tel. 0183-601749

BESCHERMHEER

dr. C.C. van Stolk, Ambachtsheer van Ameide

ERELEDEN

C.W. Broekman, K. van der Grijn, A.M. den Oudsten, C. Rijnhout en R.A. Tieman

CORRESPONDENTIEADRES

H. de Jong info@ameide-tienhoven.nl internet: www.ameide-tienhoven.nl

LEZINGEN EN EXCURSIES

J. de Gruyter-de Kruyk marjan_de_gruyter@hotmail.com

J. Verwolf verwo360@planet.nl

REDACTIE NIEUWSBLAD

A.P. Provoost bram.provoost@kpnplanet.nl

C. van der Grijn cvdgrijn2@gmail.com

A. Tukker ajtukker1943@kpnmail.nl

LEDENADMINISTRATIE

J. Stasse jstasse@hetnet.nl

CONTRIBUTIE

De contributie bedraagt minimaal €17,50 per jaar, over te maken op bankrekeningnummer NL42RABO0301952248 van de Rabobank in Ameide, t.n.v. de penningmeester van de vereniging.
Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden. Het verenigingsjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

De redactie besteedt de uiterste zorg aan de in dit nieuwsblad opgenomen artikelen. Onvolkomenheden kunnen echter voorkomen. Het bestuur van de Historische Vereniging aanvaardt dan ook geen aansprakelijkheid voor daaruit voortvloeiend ongerief.

Het is zonder voorafgaande toestemming van de auteur niet toegestaan een artikel of delen daarvan over te nemen, te (doen) publiceren of anderszins openbaar te maken of te verveelvoudigen.

Drukwerk: Van der Perk Groot-Ammers

Inhoud juni 2018

3 Van de hoofdredacteur

4 Verenigingsnieuws

4 Bericht van de vicevoorzitter

4 Overdracht van kostuums en vaandel van de Christelijke muziekvereniging Crescendo

5 Kort verslag van de Algemene ledenvergadering op 19 april 2018

5 Excursie naar Elburg gaat door

6 Geslaagde lezing

6 Boekpresentatie te Vianen

7 Koninklijke onderscheiding

8 4-mei-herdenking 2018

10 Toespraak Jory Verwolf 4-mei herdenking 2018 in Ameide

12 Oranjefeesten in Ameide (1865-1898)

18 Eindelijk een Oranjevereniging Feestelijkheden (1936 – 1958)

30 Een Ameidenaar wint Goud op de Paralympische Spelen in 1968

38 Termeis als dialect

40 Varia op z'n Termeis

46 Kerkonderzoek te Tienhoven

50 Beknopte geschiedenis van de Hervormde Kerk te Tienhoven

Afbeelding voorblad

Willem III (1817-1890), Koning der Nederlanden.
Bron: http://www.geheugenvannederland.nl/nl/geheugen/view/willemkoningnederlanden

Van de hoofdredacteur

Beste leden en meelezers van het Nieuwsblad.

Herdenken was de rode draad in het vorige nummer van het Nieuwsblad. Twee van de daarin beschreven gebeurtenissen kwamen terug tijdens de afgelopen 4-mei-herdenking. "Verzet als voorbeeld" was dit jaar gekozen als thema. Tijdens mijn inleiding als voorzitter van deze dodenherdenking heb ik het verzet genoemd van Hendrik van Brederode, heer van Vianen en Ameide, tegen de onderdrukking van de protestantse godsdienst. Daarnaast kwam ook de zogenoemde April-Mei-staking in de Alblasserwaard aan de orde. Jory Verwolf sprak over de rol die de boerderij van Spek aan de Hogewaard gespeeld had bij het verzet in Ameide en Tienhoven.
Het Verenigingsnieuws bevat een bericht van de vicevoorzitter van de vereniging en een verslag van de Algemene Ledenvergadering Daarnaast zijn er verslagen van de lezing over 'Het geslacht Herlaar' door Alois van Doornmalen en van de presentatie van een boek over Hendrik van Brederode in Vianen.

Opgelet! Er zijn nog enkele plaatsen beschikbaar voor de excursie naar Elburg op 29 september a.s. (zie blz. 5).

Wat staat er zoal in dit blad? Dit jaar staat er weer een 5-jaarlijkse feestweek op het programma, de 15de sinds 1948. In een tweetal artikelen wordt aandacht besteed aan de viering van Oranjefeesten in Ameide. In de tweede helft van de 19de eeuw werden er feesten gevierd georganiseerd door allerlei feest-comités. Men vierde *'s Konings verjaardag'*, maar men vierde ook het regeringsjubileum van koning Willem III en de inhuldiging van koningin Wilhelmina. Er was toen zelfs een verzoek van enkele inwoners om de naam van de Fransestraat te veranderen in de Wilhelminastraat. Verder herdacht men ook de slag bij Quatre Bras (Waterloo) in 1815 en de terugkeer van de Oranjes in 1813. In 1936 wordt in Ameide een Oranjevereniging opgericht. Aanleiding was de verloving van prinses Juliana. De vereniging werd in 1940 door de Duitse bezetter verboden. Na de heroprichting in 1946 gaat de Oranjevereniging 'Beatrix' vanaf 1948 vijfjaarlijkse feestweken organiseren. Gebeurtenissen tijdens die eerste feesten worden beschreven in dit Nieuwsblad.

▲ *De 4-mei-herdenking 2018 (foto Gert Groenendijk).*

De laatste jaren wordt in de Nederlandse pers meer aandacht geschonken aan de sportieve prestaties van gehandicapten. In 1968 was dat anders. Wie weet er dat in dat jaar een inwoner van Ameide een Gouden medaille heeft gewonnen op de Paralympische Spelen in Tel Aviv? Een winnaar, Cees Broekman, die ook nog eens erelid van onze Historische Vereniging is geworden.
Ons nieuwe bestuurslid, Dick Roodhorst, schreef een stuk over 'Termeis als dialect'. Dit inspireerde me om nog een aantal berichten in dialect op te sporen. Onder de titel 'Varia op z'n Termeis' volgen stukjes over een 'Looppad naar de Lek', 'De Nieuwstraat' en twee stukjes over 'Kreupele Chris', een bekende 'Termeienaar'.
Na de aandacht in het vorige nummer voor de kerkbrand in Ameide in 1953 en de herbouw van de kerk is er nu aandacht voor de geschiedenis van de Ned. Herv. Kerk van Tienhoven, die in de jaren 1950 is gerestaureerd.

Tenslotte mijn vaste oproep. Mocht u zich geïnspireerd voelen om ook een keer iets bij te dragen aan het Nieuwsblad, stuur dan uw bijdrage naar: bram.provoost@kpnplanet.nl

Zoals ieder kwartaal wens ik u allen weer veel leesplezier.
Met vriendelijke groeten,
Bram Provoost

Bericht van de vicevoorzitter

Voor u ligt alweer het tweede Nieuwsblad van 2018 van onze vereniging. Met veel enthousiasme en kennis heeft de redactie er weer voor gezorgd om een mooi blad te maken. Als vicevoorzitter wens ik u veel leesplezier.

De afgelopen drie maanden zijn er weer volop activiteiten geweest binnen de vereniging.
Het bestuur is twee maal bijeengekomen, de algemene ledenvergadering heeft 19 april j.l. plaatsgevonden. Er heeft een overdracht plaatsgevonden van het vaandel en 4 kostuums van de (voormalige) muziekvereniging 'Crescendo' en er was een mooie en boeiende lezing over het geslacht Herlaar. Samen met de inwoners van Ameide en Tienhoven hebben we op 4 mei de slachtoffers van WO-II herdacht en heeft Ameide weer Konings- en Bevrijdingsdag gevierd. In dit blad vind u verslagen van de overdracht van vaandel en kostuums van 'Crescendo', van de algemene ledenvergadering en van de 4-mei-herdenking.

Tijdens de algemene ledenvergadering zijn de aanwezige leden van de vereniging akkoord gegaan met het uitbreiden van het bestuur. Reden tot uitbreiding is een breder bestuur met het oog op de toekomst. Wij verwelkomen de nieuwe bestuursleden dan ook van harte, dit zijn: Corrie Middelkoop – den Oudsten, Rinus de Groot en Dick Roodhorst. Het bestuur bestaat nu uit 12 leden.

Zoals u gemerkt heeft, heeft u een brief gekregen met het verzoek tot het betalen van de contributie. Nieuw aan de betaling van de contributie is de vraag om uw naam, adres en lidmaatschapsnummer te vermelden. De leden administratie is per 1 jan 2018 geautomatiseerd en daardoor voor de penningmeester overzichtelijker geworden. Ik verzoek u van harte de contributie van € 17,50 (meer mag ook natuurlijk) over te maken naar de vereniging. Mocht u vragen hebben kunt u contact opnemen met de penningmeester Henk de Jong.
Wist u dat alle telefoonnummer van de bestuursleden in het colofon van het Nieuwsblad staan?

De excursiecommissie vraagt aandacht voor haar reis naar Elburg in 29 september, u kunt zich nog opgeven. Het programma van deze dag vindt u op onze website en op de achterkant van het eerste nieuwsblad van dit jaar. Het bestuur beveelt deze excursiedag van harte aan bij haar leden.

De Rabobank Clubkas Campagne heeft een hoog bedrag opgeleverd. Wij mochten dit jaar € 523,81 ontvangen. Heel hartelijke dank hiervoor. Het bestuur zal van dit bedrag een laptop aanschaffen welke gebruikt kan worden bij het inrichten van de Beeldbank Zederik. Wij bevelen u ook van harte de COOP statiegeld-actie aan. Tijdens de maanden april, mei en juni kunt u uw statiegeld doneren ten behoeven van de vereniging.

Bij het ter perse gaan van dit Nieuwsblad staat de zomer voor de deur en natuurlijk de feestweek 2018. Uw vicevoorzitter wenst u een mooie en fijne zomer en natuurlijk een hele gezellig feestweek. De laatste zaterdag van de feestweek, 8 september, is het tevens Open Monumenten dag. Deze dag zal het Stadhuis op de Dam open zijn voor bezoekers. Ik nodig u van harte uit het Stadhuis te bezoeken en de trofeeën van de muziekverenigingen, het vaandel en de kostuums te komen bekijken.
Dout Siegersma, Vicevoorzitter Historische Vereniging Ameide Tienhoven.

Overdracht van kostuums en vaandel van de Christelijke muziekvereniging 'Crescendo'

Op 1 juli 1899 werd in Ameide de Christelijke muziekvereniging 'Crescendo' opgericht. Na 85 jaar zijn 'Crescendo' en de in 1898 opgerichte fanfarevereniging 'Unie' samen verder gegaan als 'Ameide 's Fanfare Korps', kortweg AFK. Dit korps heeft op 6 april een prachtig en zeer gevarieerd lenteconcert gegeven. Een concert met heel mooie uitvoeringen van eigentijdse fanfaremuziek. Solisten en AFK hebben een geweldige avond verzorgd.
Tijdens deze avond heeft ook de overdracht van het vaandel en diverse kostuums van de muziekvereniging 'Crescendo' plaatsgevonden. Voorzitter Cees van der Grijn Kzn. hield een korte speech over de geschiedenis van het vaandel. Een definitie van een vaandel is; Stuk doek of ander flexibel materiaal waarop tekens of decoratieve ontwerpen zijn geschilderd, geborduurd of opgehangen, bedoeld om te worden uitgestald. Het niet strikt rechthoekige maar vaak gesegmenteerde vaandel hangt aan de vaandel-

stok, een horizontale stok aan de bovenzijde van de draagstok. In zijn speech benoemde Kees het belang van een vaandel en hoe dit gedragen moest worden. Na deze woorden werd het vaandel van 'Crescendo' officieel overgedragen aan het bestuur van de Historische Vereniging Ameide Tienhoven. Vicevoorzitter Dout Siegersma en bestuurslid Jory Verwolf namen het vaandel in ontvangst.
Het vaandel, de kostuums en nog veel meer trofeeën van de muziekverenigingen 'Crescendo' en 'Unie' zullen tijdens de Open Monumentendag op 8 september 2018 te zien zijn in het Stadhuis op de Dam.

Kort verslag van de Algemene ledenvergadering op 19 april 2018

De Historische Vereniging Ameide Tienhoven heeft haar 29ste jaarlijkse algemene ledenvergadering gehouden in 't Spant. Vanwege het mooie en warme weer was er slechts een bescheiden aantal leden aanwezig. Door afwezigheid van de voorzitter, Hans van den Heuvel, opende vicevoorzitter Dout Siegersma de vergadering. Zij heette iedereen van harte welkom, in het bijzonder de ereleden van de vereniging, de kascommissieleden en de heer Kees Nomen van Rabobank.
De heer Nomen overhandigde namens de Rabobank Vijfheerenlanden een cheque van € 523.81, de opbrengst van de Clubkas campagne. Dit was één van de hoogste bedragen uitgereikt aan een vereniging in Ameide.
De vicevoorzitter ging hierna over naar het officiële gedeelte van de vergadering, te beginnen met het doornemen van het verslag van de vorige jaarvergadering. De agenda werd punt voor punt behandeld, waarbij speciaal aandacht werd geschonken aan de kascontrole en de aanbevelingen van de kascontrolecommissie. Deze commissie adviseerde eventueel een verhoging van de contributie te overwegen omdat de kosten het afgelopen boekjaar iets gestegen zijn. Het bestuur zal dit advies bespreken in de komende bestuursvergadering.
Ook dit jaar traden, volgens het aftreedschema weer twee bestuursleden af. Deze bestuursleden, Jetty Stasse en Jeanet Maatkamp, hebben zich gelukkig weer beschikbaar gesteld voor een nieuwe periode. Beide zijn door de leden herkozen. Verder is het bestuur van de vereniging erg blij met de toestemming van haar leden om het bestuur aan te vullen met drie nieuwe leden. De reden voor een breder bestuur is het vele werk dat verricht moet worden door het bestuur en een aantal vrijwilligers. Rinus de Groot, Dick Roodhorst en Corrie van Middelkoop-den Oudsten worden als algemene bestuursleden toegevoegd aan het bestuur.
De hoofdredacteur van het Nieuwsblad, Bram Provoost, was helaas verhinderd, maar hij beloofde middels een schriftelijk verslag dit jaar weer vier mooie bladen af te leveren. Wel riep hij op tot het schrijven van copy voor het blad. "Heb je een mooi verhaal over de geschiedenis van Ameide, schrijf het op en stuur het in!"
Marjan de Gruyter, lid van de excursiecommissie, deed een oproep zich op te geven voor de excursie naar Elburg op 29 september a.s. U kunt zich nog steeds opgeven!
Bij de rondvraag maakte Anja de Groot van de gelegenheid gebruik een voorstel te doen met betrekking tot het plaatsen van een hekwerk om de Juliana boom op de Prinsengracht. Ook merkte ze op dat de gemeente Zederik al ver gevorderd is met de herinrichting van de Prinsengracht en dat ze blij is dat de structuur van de gracht bewaard is gebleven. Het officiële gedeelte van de vergadering werd gesloten door de vicevoorzitter met een dankwoord aan eenieder voor zijn of haar vrijwillige inbreng en betrokkenheid bij de vereniging en de hoop uitsprekend op een mooi verenigingsjaar.
Na de pauze werden er een drietal korte filmpjes vertoond over Koninginnedag op Soestdijk en Koninginnedag in de jaren 70 in Ameide , voor de aanwezigen bekende en herkenbare beelden. Het bestuur kijkt met tevredenheid terug op een zinvolle en geanimeerde algemene ledenvergadering .

Excursie naar Elburg gaat door!

De organisatoren, Marjan de Gruyter en Jory Verwolf, hebben meegedeeld dat 35 personen zich inmiddels hebben opgegeven voor de excursie naar Elburg op zaterdag 29 september 2018. Dat betekent dat deze excursie in ieder geval doorgaat.
Meer informatie over het programma van de excursie naar Elburg is te vinden op de achterpagina van het vorige Nieuwsblad (maart 2018).

In de bus is nog een tiental plaatsen beschikbaar

Mocht u alsnog besluiten om mee te gaan dan kunt u zich opgeven bij Marjan, tel. (0183-609280 - mail: marjan_de_gruyter@ hotmail.com) of Jory tel. (0183-601749 - mail: verwo360@planet.nl). De kosten bedragen € 50,- per persoon over te maken op bankrekening NL27INGB0002606797 t.n.v. J. Verwolf

▲ *Spreker Alois van Doornmalen (links) en HVAT bestuurslid Jory Verwolf.*

Geslaagde lezing

Donderdagavond, 8 maart 2018, was de raadzaal van het Stadhuis van Ameide goed gevuld met leden van de HVAT en andere belangstellen. Zij waren naar de Dam gekomen voor een lezing door Dr. Alois van Doornmalen over "De Herlaars in het Midden-Nederlandse rivierengebied (ca. 1075-ca. 1400).
Na een welkomwoord door Jory Verwolf begon Van Doornmalen zijn betoog met de uitleg hoe hij tot dit onderzoek was gekomen. Als inwoner van Ammerzoden was hij als kind al onder de indruk van boeken als 'Fulco de Minstreel' en van het machtige kasteel Ammersoyen. Hij wilde graag weten door wie, wanneer en waarom dat kasteel was gebouwd. Dit inspireerde hem om geschiedenis te gaan studeren en een promotieonderzoek te doen naar de oorsprong van het kasteel. Hij begon hiermee in 1998 en promoveerde op donderdag 12 oktober 2017 (Termeise paardenmarkt) aan de Universiteit van Leiden.
Toen duidelijk werd dat een Herlaar betrokken was bij het kasteel te Ammerzoden heeft hij aan de hand van primaire bronnen een stamboom van het geslacht Herlaar opgezet. Zijn werkwijze om uitsluitend primaire bronnen – oorkonden en oude documenten – te gebruiken is omdat internetgegevens te onbetrouwbaar zijn.
De nadruk van de voordracht in Ameide lag natuurlijk op de Herlaars die tussen ca. 1235 en ca. 1370 heer en vrouw van Ameide en Tienhoven waren. Tot 1235 waren de Herlaars vooral actief in de buurt van Den Bosch. Daarna krijgt Dirk I van Herlaar van de bisschop van Utrecht de heerlijkheid Ameide als leen aangeboden. Tot ca. 1370 blijven de verschillende Herlaars (Arnold, Dirk II, Aleid, Dirk III en Jan) verbonden aan Ameide. De laatste heer, Jan van Herlaar beleent een jongere broer met Ammerzoden. Ammerzoden is daarmee een leen van Ameide. Deze Jan van Herlaar had geen mannelijke opvolger en zijn erfdochter Heilwich trouwt met Hendrik van Vianen, waardoor de heerlijkheden Ameide en Tienhoven verenigd worden met de heerlijkheid Vianen.
Het was uiteindelijk ruim na 10 uur voordat de voordracht was afgerond en de talrijke vragen van de aanwezigen waren beantwoord. Kortom een geslaagde avond, die de rol die het geslacht Herlaar in Ameide en Tienhoven heeft gespeeld heeft verduidelijkt.
Van het proefschrift van Alois van Doornmalen is een handelseditie in voorbereiding. Het boek zal worden uitgegeven door de Uitgeverij Verloren te Hilversum. Meer informatie is te vinden via: https://verloren.nl/boeken/2086/247/28312/adel/de-herlaars-in-het-midden-nederlandse-rivierengebied-ca-1075-ca-1400 De prijs zal ca. € 39 bedragen en is reeds bij de uitgever te bestellen.

Boekpresentatie te Vianen

Zaterdag 14 april 2018 werd in het Stadhuis van Vianen een boek gepresenteerd van Sander Wassing getiteld: 'Hendrik van Brederode en de Beeldenstorm (1566). De onstuimige geboorte van de Tachtigjarige Oorlog'. Sander Wassing is in 2013 afgestudeerd als historicus en heeft zich verdiept in de 16de eeuw en in het bijzonder in de periode rond het begin van de 80-jarige oorlog. Sander heeft in maart 2015 ook een lezing gegeven in het Stadhuis van Ameide over Alva's Raad van Beroerten (Bloedraad).
Het boek over Hendrik van Brederode is geschreven in opdracht van de Historische Vereniging Vianen 'Het Land van Brederode'. De nadruk ligt op de periode van de Beeldenstorm (1566) en de matigende rol die Van Brederode hierbij in Vianen heeft gespeeld. Aan de hand van bronnen en lokale studies heeft hij uitgezocht wat Hendrik tot middelpunt van verzet tegen de Spaans-Habsburgse overheid maakte.
De boekpresentatie werd ingeleid door Josien Verduin (oud-inwoonster van Ameide) en voorzitter van de Historische Vereniging Vianen. Het eerste exemplaar werd overhandigd aan Wim Groeneweg, burgemeester van Vianen. In zijn toespraak benadrukte burgemeester Groeneweg het belang van lokale Historische Verenigingen in de lokale en regionale geschiedschrijving. Hij sprak de hoop uit dat na de gemeentelijke herindeling deze verenigingen ook de geschiedenis van de nieuwe gemeente Vijfheerenlanden ter hand zullen nemen. Hij achtte dit van groot belang om de nieuwe gemeente een identiteit te geven.
Het boek van Sander Wassing is voor € 15,00 te koop bij de Historische Vereniging Vianen en gratis voor (nieuwe) leden van die vereniging.

▲*Overhandiging van het eerste exemplaar van het boek "Hendrik van Brederode en de Beeldenstorm (1566)". Vlnr.: Burgemeester Wim Groeneweg, Voorzitter Josien Verduin en Auteur Sander Wassing. (Foto Het Kontakt).*

▲ *Cees van Krijne, Lid in de Orde van Oranje-Nassau (26 april 2018). Vlnr.: Burgemeester Bonthuis, Cees van der Grijn en zijn vrouw Wil.*

Koninklijke Onderscheiding

Op donderdag 26 april 2018 werd tijdens de jaarlijkse 'lintjesregen' Cees van der Grijn (Cees van Krijne) in het gemeentehuis van Zederik in Meerkerk verrast met een koninklijke onderscheiding. Cees is in Ameide op meerdere terreinen actief. Zo is hij sinds 1984 bestuurslid van het Ameides FanfareKorps (AFK). Daarnaast fungeert hij als koster van de Ned. Herv. Kerk te Tienhoven en is hij leider van de Zondagschool. Hij is lid van het College van Bijstand en van de rommelmarktcommissie. Bij de HVAT is Cees lid van de Commissie 4 mei herdenking en daarmee direct betrokken bij de organisatie van de jaarlijkse herdenking.
Uit handen van de waarnemend burgemeester van Zederik, André Bonthuis, kreeg Cees de onderscheiding opgespeld behorend bij Lid van Oranje Nassau. Zijn vrouw Wil werd gefeliciteerd met een boeket bloemen.

4-mei-herdenking 2018

▲ *Defilé tijdens dodenherdenking, 4 mei 2018 (foto Gert Groenendijk).*

Vrijdagavond 4 mei 2018 vond in Ameide de jaarlijkse dodenherdenking plaats. Rond 19 uur verzamelden zich talrijke personen op de Dam voor de 'stille tocht' naar het monument op de Broekseweg. Voorafgegaan door drie tamboers met omfloerste trom vertrok de stoet met schoolkinderen, kransdragers, vertegenwoordigers van diverse organisatie en andere belangstellenden. Tijdens de tocht werd enige tijd stilgestaan bij de struikelstenen op de Voorstraat (ter nagedachtenis aan de oorlogsslachtoffers Jacob Meijer en Anna Meijer-Wolf) en bij de Oude Begraafplaats (ter nagedachtenis aan drie daar begraven slachtoffers: Aart van der Zouwen, Jan Willem van Putte en Willem de Bie).

Na aankomst bij het monument, waar leden van AFK koraalmuziek speelden, begon het officiële programma. Namens de 4-mei-commissie en de HVAT, heette herdenkings-voorzitter Bram Provoost iedereen van harte welkom. Naar aanleiding van het jaarthema "Verzet als voorbeeld" gaf hij twee voorbeelden van verzet in onze regio. De eerste speelde in een ver verleden door Hendrik van Brederode en de tweede was tijdens de Duitse bezetting bij de zogenoemde melkstaking in 1943. Namens de gemeente Zederik sprak wethouder Arie Donker over een aantal aspecten van het wel of niet in verzet komen tijdens de bezetting. Wat zijn de gevolgen? Wat zou je zelf doen? Vervolgens sprak Jory Verwolf over de rol die de boerderij van Spek (Hogewaard 2 en 4) had gespeeld in het verzet in Ameide en Tienhoven. Hij deed dit aan de hand van gesprekken met zijn schoonvader Ries Spek, die als tiener de bezetting, 1940-45, bewust had meegemaakt. (Vanwege het historisch belang wordt deze toespraak hierna volledig afgedrukt.)

Tussen de toespraken door speelde AFK koraalmuziek en werden twee gedichten voorgedragen. Mariska de Jongh, leerlinge van de openbare basisschool 'Hendrik van Brederode' las het gedicht "Een ogenblik" en Monique Boer, leerlinge van de christelijke basisschool 'De Kandelaar' las het gedicht "Twee minuten" voor.

Kort voor acht uur werden tijdens het Dodenappel de namen van de 18 slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog, die een band hadden met Ameide en/of Tienhoven voorgelezen, waarna Gijs van Gelderen het signaal "Taptoe" blies, gevolgd door twee minuten stilte. Na het zingen van het Wilhelmus werden bij het monument kransen geplaatst namens diverse lokale organisaties. De herdenking werd afgesloten met het defilé van inwoners van Ameide en Tienhoven en andere belangstellenden, die talrijke boeketten neerlegden bij het monument. Mede door de grote belangstelling was ook deze dodenherdenking weer een indrukwekkende gebeurtenis.

2018 Jaar van Verzet

▲▼ *Kranslegging onder grote belangstelling (foto's André Tukker).*

Toespraak Jory Verwolf

4 mei-herdenking 2018 Ameide

Het thema dit jaar van de 4 mei-herdenking is " Verzet als voorbeeld". De plaatselijke werkgroep 4 mei-herdenking constateerde tijdens haar voorbereiding, dat het verzet/de illegaliteit tijdens de 2e wereldoorlog in Ameide-Tienhoven zich concentreerde rondom de boerderij van de familie Spek op de Hogewaard. Dus als er iemand is die hier iets uit eigen ervaring over kan vertellen dan is het wel de heer Ries Spek, nog steeds woonachtig op deze boerderij op de Hogewaard 2. Hij heeft de oorlog bewust meegemaakt. Hij was 11 jaar toen de oorlog in 1940 uitbrak. Gezien zijn leeftijd is het thans niet meer haalbaar dat hij hier zelf iets over kan vertellen. De werkgroep heeft mij, als schoonzoon van Ries Spek, gevraagd hem te interviewen en hier vanavond iets over te zeggen. Eind maart heb ik een ochtend met hem hier over gesproken en veel komt dan boven. De tweede wereldoorlog, het was een totaal andere tijd als nu. Communicatie was gebrekkig. De boerderij aan de Hogewaard was inderdaad de spil van de illegaliteit in Ameide-Tienhoven.
Een echte KP, een knokploeg, was er niet in Ameide-Tienhoven maar er was wel een groep mensen actief die regelmatig bij elkaar kwam op de boerderij aan de Hogewaard om illegale bezigheden te bespreken zoals het onderbrengen van onderduikers. In Ameide en Tienhoven hebben zeker 50 personen een langere periode ondergedoken gezeten waaronder enkele joden. De onderduikers kwamen via Groot-Ammers, een dorp waar het verzet sterk georganiseerd was. De grootste zorg was onderduikers te plaatsen en te voorzien van voedsel. Daar waren valse persoonsbewijzen en voedselbonnen voor nodig. In Ameide-Tienhoven werden de bonnen vooral via de gebroeders Van Toor, Peet en Dirk, verkregen. Voor vervalsingen van persoonsbewijzen zorgden onder andere Freek Kool en Henk van Delsen. Op de boerderij werd alles gecoördineerd.
Op de boerderij hebben ook een aantal personen langdurig ondergedoken gezeten. Piet Robijn uit Zeeland. Hij heeft de oorlog overleefd en heeft tot aan zijn dood contact onderhouden met de familie Spek. De Jodin Tilly Hess heeft ook zeker een jaar op de boerderij ondergedoken gezeten. Ook zij heeft de oorlog overleefd en is na de oorlog naar Israël gegaan waar zij enkele jaren geleden is overleden. Ook een gedeserteerde Duitser is kort op de boerderij geweest en daarna door Paul en Arnold Wil weggebracht naar Groot Ammers waarbij de Duitser zich als doofstomme moest gedragen om arrestatie te voorkomen. Tot slot wil ik noemen de joodse broertjes Barend en Henk, achternaam onbekend, die ook een periode op de boerderij ondergedoken zijn geweest. Henk woont in Australië en kwam 10 jaar geleden plotseling nog eens langs. Mijn schoonvader heeft hem toen de boerderij weer laten zien en ook de plaats waar hij

verstopt was geweest, dat was een van pakken stro op de hooizolder gemaakte slaapkamer onder het hooi. Hij kon zich alles nog herinneren en was best wel geëmotioneerd.
Opmerkelijk was dat ook Duitsers ingekwartierd zijn geweest op de boerderij gedurende de oorlog. Onder meer een officier uit Wenen. Hij was er gelijktijdig met de Jodin Tilly. En dat moet hij hebben geweten maar hij heeft het nooit doorgegeven. Hij waarschuwde wel. Het brengt mijn schoonvader tot de opmerking dat niet alle Duitsers slecht waren in de oorlog.
Op de hooizolder was ook een radio verstopt. De communicatie was gebrekkig in de oorlog, daarom was een radio zo belangrijk om te weten te komen wat er speelde. Als er overleg was op de boerderij werd er ook altijd geluisterd. In Ameide-Tienhoven was geen zendapparatuur. Deze was er wel in Groot-Ammers. Die was verkregen vanuit Ameide-Tienhoven en was vermoedelijk afkomstig van een op de Lek bij Tienhoven vastgelopen politieboot van de Sicherheidsdienst. Het is niet duidelijk wie deze apparatuur van de boot heeft weggehaald maar in Groot-Ammers waren ze zeer dankbaar voor de vanuit Ameide-Tienhoven verkregen apparatuur. Op de boerderij waren ook op diverse plaatsen wapens waaronder een mitrailleur verborgen. Mijn schoonvader was het niet bekend waar deze vandaan kwamen wel dat ze er waren.
Communicatie in de 2e wereldoorlog was van groot belang, mijn schoonvader benadrukte dat telkens weer. Er waren illegale bladen om de mensen gemotiveerd te houden. Voor Ameide-Tienhoven was het blad Telex van belang. Dit blad werd in Groot Ammers gemaakt en via een jonge vrouw naar de boerderij van Spek gebracht voor verspreiding in Ameide en Tienhoven. De onlangs overleden Corrie Streefkerk-Spek, een zuster van mijn schoonvader, was daarbij als verspreidster betrokken.
Er zijn ook in Ameide-Tienhoven razzia's geweest. Maar nooit zijn de Duitsers op de hooizolder geweest om te zoeken. Mijn schoonvader heeft zich nooit echt angstig gevoeld in de oorlog. Verraad lag altijd op de loer maar in Ameide-Tienhoven heerste een soort evenwicht tussen enerzijds de NSB en anderzijds het verzet. Je kende elkaar.
Duidelijk is dat de vader van Ries Spek, Goof Spek, de gehele oorlog door zijn boerderij heeft opengesteld voor illegale praktijken, gericht om mensen te helpen. Achteraf klinkt dat mooi maar in die tijd gaf dat ook spanning. Je wist dat je risico's loopt. Terecht klinkt vandaag de vraag: Wat zou jij, wat zou u doen? Zou jij ook jouw huis/boerderij openstellen om verzet te plegen en daarmee mensen te helpen? Het is goed dat een ieder dat voor zichzelf afvraagt. Duidelijk is wel dat de op de boerderij ondergedoken personen hun leven lang dankbaar zijn geweest dat zij die onderduikplek aan de Hogewaard hebben gehad.

De geschiedenis van dit rijksmonument Hogewaard is beschreven door Hans van den Heuvel in het Nieuwsblad HVAT 2006, jrg. 17, nr. 1, blz. 48-52.
Foto André Tukker, Nieuwsblad HVAT 2006-1, blz. 50.

▲ *Rechts de boerderij van Spek op de Hoogewaard.*

Oranjefeesten

in Ameide (1865-1898)

Bram Provoost

Na de Franse Tijd (1795-1813) kreeg de familie Oranje-Nassau weer letterlijk voet aan de grond in Nederland. De zoon van stadhouder Willem V kwam in november 1813 via Scheveningen terug uit zijn ballingschap en werd uitgeroepen tot Souverein Vorst der Nederlanden. In 1815 werd hij als Willem I de eerste koning van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, dat het huidige Nederland en België omvatte, en Groothertog van Luxemburg. Uit die tijd stamt ook de oudste Oranjecommissie die in 1814 te Bathmen werd opgericht, met als doel feestelijke gebeurtenissen rond het koningshuis te organiseren.

In Ameide en Tienhoven kwam er in die tijd geen permanente Oranjevereniging, maar er werden wel feestelijkheden georganiseerd. Het oudste verslag van een dergelijke activiteit is de herdenking van de slag bij Quatre Bras[1] in 1865. Tijdens deze slag aan de vooravond van de slag bij Waterloo speelde Prins Willem Frederik de later koning Willem II een belangrijke rol.
"AMEIDE, 16 Junij 1865. Heden werd de 50 verjaardag van den slag bij Quatre-Bras, waarbij de Prins van Oranje, later Willem II, Koning der Nederlanden een onvergelijkelijken roem verwierf, zoodat door diens krijgsbeleid aldaar getoond, het winnen van den slag bij Waterloo mogelijk wierd, in onze Gemeente plegtig gevierd door het houden van een optogt die ten 10 en een half ure 's morgens aan het Stadhuis alhier begon. Bij den optogt, die vergezeld was door het muzijkkorps uit Utrecht onder directie van den Heer Gerlach, werden de Prins van Oranje, met één generaal en 2 ordonnances van het ned. leger: de Generaal Blucher en 2 ordonnances van het Pruissische leger: de Hertog van Wellington met 2 ordonnances van het Engelsche leger voorgesteld, voorts was bij den optogt een open rijruig bespannen met 4 paarden, waarin krijgers van 1813/15 gezeten waren alle vergezeld van banieren en vaandels.
Het geheel onder bevel van den Heer G. van Maaswaal[2], krijger van 1815, gep. Officier der Kavallerie, Ridder der Militaire Willemsorde 4 klasse en versierd met het metalen kruis.
Voorts werden ten 3 ure volksvermakelijkheden gegeven en des avonds ten 8 ure was er volks-concert.
Een ooggetuige berigt dat de optogt aller verwachting overtrof; dat het genot daarvan door gunstig weder werd verhoogd; dat eene opgewonden menigte den optogt vergezelde en dat orde en goede gezindheid het feest eene aangenamen herinnering zal doen blijven."

Andere feestelijkheden die gevierd/herdacht werden waren de Koninklijke verjaardag(en). Zo werd in 1872 de 55ste verjaardag van Koning Willem III door de "in de oranjekleur uitgedoschte" schooljeugd een optocht gehouden, die zelfs naar Meerkerk ging.
"Ameide, 22 Feb. 1872. L.l. Maandag (19 februari), bij gelegenheid van 's Konings verjaardag, zijn de kinderen van de openbare school alhier, onthaald. Ameide had een min of meer feestelijk aanzien. Niet alleen omdat van het raadhuis, kerk en eenige weinige huizen de driekleur wapperde, maar voornamelijk omdat men de schooljeugd, in de oranjekleur uitgedoscht, versierd althans met oranjestrikken, linten en bandelieren, ook voorzien van eenige vaandeltjes, zingende en aangevoerd zoowel door een der heren Onderwijzers, als begeleid door acht Commissarissen, de straten zag doortrekken.
Het gold natuurlijk de viering van 's Konings jaardag, waartoe de lieve jeugd, met behulp van broodjes en chocolade, (waarop zij, dank zij de mildheid van de ingezetenen), ruim onthaald werden, goed gestemd scheen te zijn. Zeker althans is, dat een dag vacantie, met broodjes en chocolade, desnoods zonder dynastieke herinneringen aan het geliefde Huis van Oranje, een hoogst welkome gebeurtenis is voor de lieve jeugd. De optocht, waarvan wij spreken, is later voor een deel hervat en zelfs uitgestrekt tot het naburige Meerkerk."

Ook in 1873 en 1874 vinden we verslagen van de viering van ***'s Konings verjaardag*** in Ameide. In 1887 krijgt de viering een bijzonder karakter. Willem III wordt 70 jaar en dat wil men herdenken. Uit de 'notabelen' van Ameide en Tienhoven wordt *"eene commissie"* gevormd die de feestelijke viering gaat organiseren.
"AMEIDE, 26 Jan. 1887. Dinsdag-avond had alhier eene bijeenkomst plaats van verscheidene ingezetenen

1 De slag bij Quatre Bras vond plaats op 16 juni 1815, twee dagen voor de Slag bij Waterloo, waar Napoleon definitief werd verslagen.
2 Meer over Van Maaswaal in Nieuwsblad HVAT 2013, jrg. 24, nr.1, blz. 24-31.

Koning Willem III omstreeks 1885

De viering van de verjaardag van de koning werd destijds nog niet Koningsdag genoemd. In 1885 wordt in Nederland voor het eerst Prinsessedag gevierd ter gelegenheid van de 5de verjaardag van Prinses Wilhelmina, die op 31 augustus 1880 geboren was.

uit Ameide en Tienhoven, waarop onder algemeenen bijval besloten werd om den 70sten verjaardag van Z.M. den Koning ook hier feestelijk te herdenken. Daartoe werd staande die bijeenkomst eene commissie gevormd, bestaande uit de heeren: ***A. P. H. A. De Kleijn****, burgemeester, (bij acclamatie benoemd tot eere-voorzitter),* ***W.G. Degenhardt****, voorzitter,* ***J. L. De Jongh****,* ***J.J. Mulder****,* ***C. De Jong Jzn.****, allen te* ***Ameide****, en* ***C. Wink*** *te* ***Tienhoven****, leden; bovendien werden 8 commissarissen benoemd ter adsistentie bij de feestviering, die zal bestaan uit: 1°. het onthalen der schoolkinderen; 2°. een extra uitdeeling aan de algemeene armen; 3°. volksvermakelijkheden, vuurwerk enz. De meerdere of mindere uitgebreidheid van een en ander zal afhangen van de opbrengst der inschrijvingen op de lijst, die den ingezetenen ter inteekening zal aangeboden worden."*

Voor de "extra uitdeeling" is grote belangstelling. *"AMEIDE, 17 Febr. 1987. Tot het bekomen eener feestgave bij gelegenheid van 's Konings 70. verjaardag hebben zich 125 personen uit Ameide en Tienhoven aangemeld."*

De uiteindelijke feestelijkheden vonden plaats op 19 februari 1887, de 70ste verjaardag van Koning Willem III. *"AMEIDE, 22 Febr. 1887. De feestelijke herdenking van* ***'s Konings verjaardag*** *is l.l. Vrijdag-middag aangevangen met eene ruime feestgave, bestaande in spek, erwten en boonen, aan pl.m. 140 behoeftigen gezinnen te Ameide en Tienhoven. Zaterdag d.a.v. werd de feestdag geopend met het luiden der klokken van 8-9 uren, en het uitsteken der vlaggen. Te 9 uren, terwijl de muziek het "Wilhelmus" aanhief*[3]*, begaf zich de feestcommissie in de net gedecoreerde school, zoomede de schoolkinderen, ten getale van 250, allen rijk met oranje versierd. Het hoofd der school, de heer* ***Degenhardt****, tevens president der feestcommissie, hield eene toepasselijke toespraak; de kinderen zongen eenige expresselijk voor dezen dag geleerde liederen en werden onthaald op krentebrood, chocolade en andere versnaperingen, zooveel zij begeerden; daarna maakten zij, begeleid door de feestcommissie en de muziek, eene wandeling door 't dorp, na afloop waarvan ieder kind uit de tombola een aardig geschenk ontving; bovendien werden zij nog verrast door eene lekkere versnapering, toegezonden door den Ambachtsheer dezer gemeente, den heer* ***A. Van Stolk Czn****. te Rotterdam en ontving elk een gelegenheidslied, door ZEd. zelve vervaardigd. Is 't wonder dat de kinderen bij het verlaten der school allen opgetogen waren over al het door hun genotene? In den namiddag hadden er verschillende volksspelen plaats, zooals mastklimmen, zakloopen, turfrapen, koek- en stroophappen, waaraan schier de geheele dorpsjeugd, tot groot vermaak van het zeer talrijk publiek, deelnam en waarvoor een groot aantal eigenaardige en nuttige prijzen waren uitgeloofd. Onderwijl liet zich van tijd tot tijd de muziek hooren, totdat te 8 uren aan de rivier het vuurwerk werd ontstoken, terwijl te 9 uren tot sluiting van 't feest het dorp door bengaalsch vuur werd verlicht. Eene opgewekt vroolijke menigte bewoog zich tot laat in den avond langs de straten en ging ten slotte huiswaarts in de overtuiging dat de 19. Februari voor deze gemeente in den volsten zin des woords een feestdag is geweest. Zoowel de feestcommissie als de burgerij zij daarvoor bij dezen openlijk lof en dank gebracht!"*

Wat waren de kosten van deze feestelijke dag. De commissie legt rekening en verantwoording af. *"AMEIDE, 16 Maart 1887. In eene vergadering, gehouden den 11den in 't logement "De Fortuin" alhier,*

▲ *Penning t.g.v. 70ste verjaardag van Koning Willem III.*

3 Het *Wilhelmus,* ontstaan rond 1570 tijdens de opstand tegen de Spaanse overheersing, was in 1887 niet het volkslied van Nederland. Als onofficieel volkslied werd het *Wilhelmus* door de eeuwen heen bij allerlei gelegenheden graag gezongen, met name door het oranje-gezinde volksdeel. Bij de oprichting van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden na de Franse tijd (1795-1813) moest er ook een volkslied komen. Hiervoor werd een prijsvraag uitgeschreven. Winnaar werd in 1817 het lied *Wien Neêrlands bloed* van dichter Hendrik Tollens. Als volkslied was het geen groot succes onder de bevolking en ook Koning Willem III hoorde liever het *Wilhelmus* dan het *Wien Neêrlands bloed*. Uiteindelijk werd op 10 mei 1932 het *Wilhelmus* door de ministerraad als het nieuwe volkslied ingesteld.

*is door den penningmeester der commissie voor de feestelijke viering van **'s Konings 70sten verjaardag**, rekening en verantwoording gedaan van deswege gedane inkomsten en uitgaven.*
De ontvangsten bedroegen voor het schoolfeest f 186,94½; de armenbedeeling f 249; het volksfeest f 152,40; en de uitgaven schoolfeest: f 182,29; armenbedeeling, f 209,67½; volksfeest: f 208,50½. Er is alzoo een batig slot wegens het schoolfeest van f 4,65½ en de armenbedeeling ad f 39,32½, dat zal worden belegd in de spaarbank, ten einde bij de eerste gelegenheid de beste te worden gebezigd overeenkomstig het doel waarvoor die gelden verstrekt zijn, terwijl het volksfeest een nadeelig saldo van f 56,10½ oplevert, dat door eenige bestuursleden en commissarissen is aangezuiverd.
Nadat de rekening was onderzocht en goedgekeurd, richtte de president een woord van hartelijken dank aan de ingezetenen van Ameide en Tienhoven, voor hunne milde geldelijke bijdragen en aan de commissie en commissarissen voor al de moeite en zorgen aan de feestviering gewijd, er bijvoegende dat het hem hoogst aangenaam was te kunnen verklaren, dat het hier gevierde feest van 19 Febr. ll. als een welgeslaagd feest was te beschouwen, dat bij iedereen een hoogst aangenamen indruk had achtergelaten."

Twee jaar later is het 40-jarig regeringsjubileum van Willem III een nieuwe aanleiding om feest te vieren:
*"AMEIDE en TIENHOVEN, 16 Mei 1889. De **40-jarige regeering** van onzen gelukkig herstelden Vorst werd heden in deze gemeenten feestelijk en met geestdrift herdacht. Van alle openbare en zeer vele particuliere gebouwen wapperde vroolijk de driekleur en schier aller borst was met de geliefde oranje-kleur versierd. Door vrijwillige bijdragen der ingezetenen ruimschoots in staat gesteld, kon aan de schooljeugd een aangename, recht feestelijke dag worden bereid. Daartoe ten 9½ ure in de net versierde school te Ameide bijeengekomen, allen rijkelijk met oranje getooid en de jongens van vlaggen voorzien, werd het feest geopend met een warme toespraak van den burgemeester; daarop werden feestliederen gezongen en de jeugd werd mild onthaald. Vervolgens werd een optocht gehouden, en in de school terug gekomen, weder ruim voorzien in den door de wandeling opgewekten eetlust der kleinen. Ten slotte werden aan elk kind geschenken uitgereikt en men kan begrijpen hoe opgetogen zij huiswaarts gingen.*
*Nog moet vermeld worden eene alleraardigste attentie onzer geachte Ambachtsvrouw, mevrouw **Van Stolk** te Rotterdam, die een kolossaal prachtig uitgevoerd portret van Z.M. den Koning ten geschenke zond, als blijvend aandenken aan dezen feestdag en hare sympathie voor de Ameidesche jeugd. Als zoodanig werd het dan ook dankbaar aanvaard en dadelijk in de school opgehangen.*
Een serenade van de zangvereeniging "Kunst, Liefde en Vriendschap" besloot dit feest, dat door prachtig weder begunstigd werd en zich in alle opzichten door opgewektheid en eene voorbeeldige orde kenmerkte."

De viering van de verjaardag van de koning werd destijds nog niet Koningsdag genoemd. In 1885 wordt in Nederland voor het eerst Prinsessedag gevierd ter gelegenheid van de 5de verjaardag van Prinses Wilhelmina, die op 31 augustus 1880 geboren was. In 1890 vinden een verslag van een viering van Prinsessedag in Ameide[4]. Enkele maanden later, op 23 november 1890 is Koning Willem II overleden. De kroonprinses wordt Koningin Wilhelmina. Omdat zij nog minderjarig is treedt haar moeder Koningin Emma tot 1898 op als regentes. In 1891 wordt voor het eerst een Koninginnedag gevierd[5], hoewel die toen nog 'verjaring van de Koningin' werd genoemd. Ook in 1896 was dat nog het geval en vierde men op 31 augustus 'de verjaardag onzer jeugdige koningin'. Deze viering was vooral bedoeld voor de schooljeugd, maar bleef beperkt tot de leerlingen der openbare school. De leerlingen van de in 1890 opgerichte 'School met den Bijbel' waren wel uitgenodigd maar mochten niet meedoen aan de feestviering.
"Ameide en Tienhoven, 20 Aug. 1896. De feestviering op 31 Aug. E.k. door de schooljeugd in deze gemeente zal zich bepalen tot de leerlingen der openbare school, wat wel jammer is. Zoowel voor de kinderen als voor de algemeenheid der feestviering ter eere onzer geliefde jeugdige Koningin, ware het gewenscht geweest dat ook de leerlingen der bijzondere school, overeenkomstig de gedane uitnoodiging, aan het feest hadden kunnen deelnemen."
De feestelijkheden bestaan uit een aantal bijzondere sportieve wedstrijden, zoals Broeklopen, Tonkruipen, Sloflopen, Talhoutrapen enz. Een twintigtal leerlingen wordt beloond met een prijs of een premie.
"Ameide en Tienhoven, 2 Sept. 1896. De prijs-en premiewinners bij de wedstrijden gehouden op 31 Augustus jl., door de leerlingen der openbare school dezer gemeenten, zijn de navolgende:

Broekloopen (tweelingwedstrijd)
Prijs I. Woudenberg en J. Kentie, premie Chr. Streefkerk en J. De Wit v.d. Hoop.
Tonkruipen
Prijs G. Van Staveren, premie A. v.d. Ham.
Hardloopen
Prijs G. Vroon, premie Jan Van Straten.
Balwerpen
Prijs H. Schotman, premie Chr. Van Krimpen.
Balhalen
Prijs P. Veen, premie Jac. Bouter.
Slofloopen
Prijs Lijsje Jongkind, premie Willempje Van Es.
Ringrijden
Prijs Maria Van Lomwel, premie Wilhelmina van Dam.
Balslaan
Prijs Martina Van Oort, premie Neeltje Welner.
Talhoutrapen
Prijs Hendrika Lakerveld, premie Josina Kool.

Nog kan omtrent de feestviering worden medegedeeld, dat op een, namens de leerlingen, aan H.M. de Koningin gezonden telegrafischen gelukwensch, namens H.M., insgelijks per draad, eene dankbetuiging werd ontvangen."

4 Zie Nieuwsblad HVAT 2012, jrg. 23, nr. 3, blz. 46-47.
5 Zie Nieuwsblad HVAT 2016, jrg. 27, nr. 2, blz. 10-11.

▲ *Inhuldiging Koningin Wilhelmina 1898.*

In 1898 is de inhuldiging van Koningin Wilhelmina de aanleiding voor een groots feest in Ameide en Tienhoven. Er is nog steeds geen Oranjevereniging en een aantal ingezeten van Ameide en Tienhoven doet in juni 1898 een dramatisch klinkende oproep om de ***'Inhuldiging van de laatste telg uit ons geliefd Stamhuis'*** feestelijk te vieren.
"INHULDIGINGSFEEST te Ameide en Tienhoven. De Ondergeteekenden, overtuigd dat als overal in den lande, ook de ingezetenen van Ameide en Tienhoven algemeen wenschen de Inhuldiging van de laatste telg uit ons geliefd Stamhuis feestelijk te vieren, roepen belangstellenden op tot eene vergadering, te houden op Donderdag 9 Juni a.s., des avonds 8 ure, ten huize van Mej. de Wed. L.H. Diepenhorst te Ameide, ten einde de stappen te beramen die tot het gewenschte doel kunnen leiden.
W.G. DEGENHARDT. W.A. VAN KEKEM. J.G. DIEPENHORST. F. DIEPENHORST Hzn. L. SPEK. Ameide, Tienhoven, 8 Juni 1898."
De oproep is succesvol. ***"Ameide en Tienhoven**, 9 Juni. De oproeping van een 5-tal ingezetenen dezer gemeente om heden-avond een samenkomst te houden ter bespreking der stappen, te doen om ook alhier de aanstaande **inhuldiging** onzer geliefde **Koningin** op waardige wijze te vieren, is, zooals trouwens te verwachten was, niet te vergeefs geweest. Pl.m. 70 belangstellenden, van allen rang en stand uit beide gemeenten, waren aanwezig. Er heerschte een aangename, een gezellige, een eensgezinde geest. Met groote eenstemmigheid werd het bestuur gekozen, dat bestaat uit de heer **W.G. Degenhardt**, voorzitter, **W.A. Van Kekem**, secretaris, **L. Spek**, (Tienhoven), penningmeester, **F. Diepenhorst Hz.**, **J.G. Diepenhorst**, **Abr. Jongkind** en **P.J. Heijboer** (Tienhoven), leden. Eere-voorzitter de Burgemeester.*
Het bestuur is in beste handen; de geest van de Ameide- en Tienhovenaren doet, wat Oranjegezindheid betreft, voor geen in den lande onder, ergo zal dit feest hier een best geslaagd, een waar feest zijn."

Een ander bewijs voor de Oranjegezindheid van de Ameidenaren blijkt uit het verzoek om de naam van de Franschestraat te veranderen in Wilhelminastraat. Omdat de straatnaam nu nog steeds Fransestraat is kunnen we concluderen dat het verzoek door de gemeenteraad is afgewezen. *"Ameide, 7 Juli 1898. Eenige ingezetenen, bewoners van de **Franschestraat** alhier, richten een verzoek aan den raad dezer gemeente, om het westelijk thans begrinde eind dier straat, zooals bekend is, alhier de drukste in verkeer, te doen in straat brengen, en als een aandenken aan het inhuldigingsfeest, haar te herdoopen in **"Wilhelminastraat"**."*

De Commissie gaat aan de slag en gaat ook geld inzamelen voor het inhuldigingsfeest. Ook de gemeenteraad van Ameide lijkt enthousiast. Zij willen per kind een subsidie van 20 cent verlenen. *"**Ameide en Tienhoven**. 21 Juli 1898. De commissie voor de inhuldigings-feestviering heeft thans ongeveer f 500 aan bijdragen ontvangen. Bovendien besloot de raad van Ameide in zijne jongste vergadering voor onthaal der leerlingen van de beide scholen **een subsidie van 20 cent per kind** uit de gemeentekas te verleenen."*

***"Ameide en Tienhoven**, 8 Aug. 1898. **Inhuldigingsfeesten** te AMEIDE en TIENHOVEN, ALGEMEENE VERGADERING van Ingezetenen van Ameide en Tienhoven op VRIJDAG 5 AUGUSTUS 1898, des*

avonds te acht uur. In eene zeer geanimeerde algemeene vergadering, j.l. Vrijdag te Ameide gehouden, is het programma der hoofdcommissie unaniem goedgekeurd en vastgesteld. Het bestaat uit: 1. Kinderfeest; 2. Feestgave aan alle bedeelden; 3. Historische optocht voorstellende de aankomst van den zoon van Willem V in 1813 te Scheveningen en tocht naar Den Haag; 4. Volksconcert; 5. Schitterend vuurwerk.
Voor de a.s. ***feestviering****, die alhier gehouden zal worden op Vrijdag 9 Sept. e.k. is thans bijeengebracht f 622."*

*"**Ameide**, 22 Aug. 1898. De commissie voor de **feestviering** alhier en te Tienhoven op 9 Sept, a.s. is voortdurend ijverig bezig om alles voor te bereiden en in orde te maken voor dien werkelijk veel belovenden dag. Met de hoofdpersonen voor den historischen optocht is men uitstekend geslaagd, een flink aantal ruiters (pl.m. 50) en voetknechten (20) heeft zich beschikbaar gesteld.*
De feestviering der schoolgaande kinderen belooft ook veel; van goede muziek is men verzekerd, terwijl de zangvereenigingen zich dien dag ook nog wel eens zullen laten hooren. Illuminatie en vuurwerk zullen de feestviering besluiten. Moge mooi weder een en ander begunstigen.
Van ter zijde verneemt men, dat het voornemen zou bestaan den feestdag 's morgens aan te kondigen door klokgelui!
Mocht dat werkelijk het voornemen zijn dan zou men beginnen met vele ingezetenen te Ameide ten minste, in plaats van in eene feestelijke- in eene onaangename stemming te brengen. Hoogst onaangenaam en lastig toch is dat klokgelui, vooral voor de dicht daarbij wonenden.
Mocht men kunnen besluiten, dat klokgeraas, te Ameide althans, te doen vervangen door iets schoons en iets verheffends, b.v. het geven van koraalmuziek, zoo mogelijk van den torentrans, zooals op zeer veel plaatsen geschiedt, werkelijk men zou daardoor den feestdag heel wat verhoogen."

De afdeling Ameide van de Protestantenbond houdt een speciale dienst op woensdag 31 augustus 1898, de 18de verjaardag van prinses Wilhelmina. Zij spreken niet over een inhuldiging maar over een **'troonsbeklimming'**. ***"Protestantenbond te Ameide****. GODSDIENST-OEFENING op Woensdag 31 Augustus a.s., 's voorm. 10 ure, ter gelegenheid der troonsbeklimming door H.M. Koningin WILHELMINA, voorganger de Heer G.A. VAN DEN BERGH VAN EIJSINGA, Theol. Docts. te Neede."*
De inhuldiging van Koningin Wilhelmina vond plaats op dinsdag 6 september 1898 in de Nieuwe Kerk in Amsterdam. Het grote Inhuldigingsfeest in Tienhoven en Ameide (beide plaatsen voor die gelegenheid omgedoopt in Scheveningen en 's-Gravenhage) was op vrijdag 9 september. Het was schitterend weer want het feest werd **'beschenen door een wel wat al te warme septemberzon!'**.
*"**Ameide**, 9 Sept. 1898. Heden werd alhier en te Tienhoven het **Inhuldigingsfeest** gevierd. Prachtige groenversieringen en vlaggen huis aan huis gaven ons dorp en niet minder het Tienhovensche Veer, beschenen door de wel wat al te warme Septemberzon, een recht feestelijk aanzien; oud en jong, ieder verkeerde in opgewekte stemming en was meer of minder met de geliefde oranjekleur getooid. In den vroegen morgenstond werd nog bij menigeen de laatste hand aan de versieringen gelegd, wat te midden der al zeer woelige jeugd eene recht gezellige drukte veroorzaakte.*
Om te beginnen werden al de bedeelden verrast met krentenbrood en andere versnaperingen.
Ten half negen werden de leerlingen der beide scholen, onder het zingen van, op het feest, toepasselijke liederen, gul onthaald, waarna ze gemeenschappelijk onder geleide der onderwijzers en leden der feestcommissie, en vergezeld van het kranige muziekcorps onder directie van den heer Van Bonzel[6], uit Leerdam, 27 personen sterk, een wandeltocht door de gemeente Ameide maakten.
Ten 1.30 uur werd in de Nieuwstraat de gecostumeerde optocht opgesteld, ten einde aan het Tienhovensche Veer (voorstellende Scheveningen), Prins Willem Frederik[7] af te halen en feestelijk te begeleiden naar 's-Gravenhage (Ameide). De optocht leverde een prachtig gezicht op; 40 flinke ruiters en 22 voetgangers, netjes uitgedost, 12 gecostumeerden in keurig nieuwe costumes, volkomen historisch scheepsvolk, 2 open rijtuigen, waarin de leden der feestcommissie en een met 4 paarden bespannen, bestemd voor den Prins, de leden der beide zangvereenigingen in versierde wagens en daartusschen het voor zóó'n tocht onmisbare muziekcorps. Statig en ordelijk trok men op, geblakerd door een verzengend heete zon en kort na aankomst te Tienhoven kwam het schip, waarop zich de zoo vurig verlangde Prins in gezelschap van Fagel[8] (gezant) bevond, (gezagvoerder Van Kooij), statig de rivier afzakken. Luide hoezee's weerklonken, met hoeden, zakdoeken enz. werd gezwaaid, fanfares weergalmden. De Prins stapt aan wal en wordt zegevierend naar Ameide geleid, aldaar toegesproken door Graaf Van Hogendorp[9], deze door den Prins beantwoord, de zangvereenigingen zingen Z. K. H. een welkomstlied toe, de muziek speelt het Oude Wilhelmus, op het raadhuis wordt den Prins de eerewijn aangeboden en vervolgens de tocht door de verschillende straten en naar het oost-einde der gemeente, waar door de Sluis- en Zouwendijk-bewoners een prachtige eereboog was geplaatst, voortgezet. De geestdrift, waarmede de Prins begroet wordt, wedijvert in warmte met die der zonnestralen. Na ontbinding van den stoet, volksconcert in de muziektent op den Dam, de beide zangvereenigingen[10] zingen eenige liederen, zoowel het een als het ander klonk in dien prachtigen zomeravond treffend schoon.

6 J.H.M. van Bonzel (1834?-1920) was de vader van de in Ameide wonende muziekonderwijzer Matthijs van Bonzel (1861-1921). Deze zou 10 dagen later, op 19 september 1898, in Ameide de Fanfarevereniging "Unie" oprichten.
7 De latere Koning Willem II.
8 Jacob Fagel (1766-1835).
9 Gijsbert Karel van Hogendorp (1762-1834).
10 In 1898 waren er twee zangverenigingen in Ameide: de in 1887 opgerichte Zangvereniging 'Kunst, Liefde en Vriendschap' (vanaf 1894 'Kunstliefde en Vriendschap) o.l.v. Matthijs van Bonzel en de in 1891 opgerichte Christelijke Zangvereniging 'Excelsior' o.l.v. Lodewijk Blok. Meer over deze zangverenigingen en n in het Nieuwsblad HVAT 2016, jrg. 27, nr. 1, blz. 16-27 en 28-31.

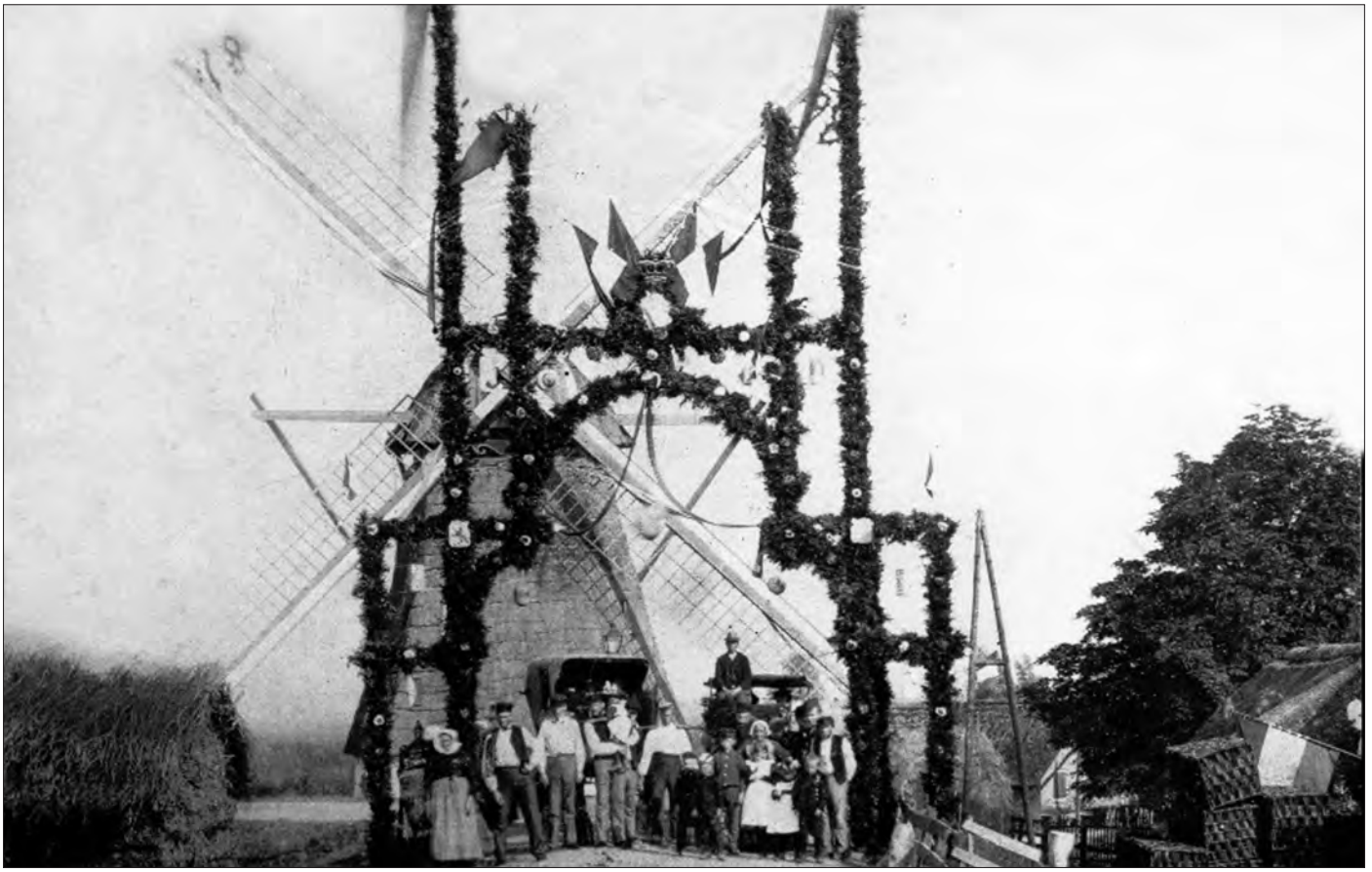

▲ *De Ereboog van de bewoners van de Zouwendijk en Sluis uit 1898.*

Inmiddels was alom de illuminatie ontstoken, die, door geen windzuchtje gekweld, een prachtig effect maakte, wat minder het geval was met het te 10 uren op de rivier afgestoken vuurwerk, geleverd door den heer Gall te Rotterdam, die ditmaal, ook hier, niet zijn ouden roem handhaafde.
Was hiermede het feestprogramma afgeloopen, de feestveugde niet, deze duurde nog lang ordelijk en opgewekt voort. Met welgevallen zal nog lang aan dit zoo eensgezind mogelijk gevierd Oranjefeest worden gedacht; een oud man, helaas! uitgezonderd, die onder een wagentje geraakte en daarbij een der beenen brak. Ten slotte mag een woord van hulde en erkentelijkheid aan de feestcommissie in 't bijzonder en verder aan allen die met en onder haar tot het welslagen dezer feestviering medewerkten, voorzeker niet ontbreken. Werd bij de samenstelling der commissie indertijd in dit blad vermeld dat de zaak in goede handen was, de uitkomst heeft zulks ten volle bevestigd."

Twaalf van deze penningen werden verloot onder de beste leerlingen van de openbare school van Ameide. "***Ameide en Tienhoven**, 10 Sept. 1898. De 12 voor de openbare school dezer gemeente door de Regeering geschonken gedenkpenningen zijn aan de 12 beste leerlingen der verschillende klassen bij loting toegekend, bij loting, omdat er gelukkig veel meer waren die niet voor die 12 behoefden onder te doen. Daarbij deed zich deze bijzonderheid voor, dat aan 3 kinderen uit één gezin uit de gemeente Tienhoven, elk zoo'n penning ten deel viel."*
Ook na 1900 zijn er talrijke gelegenheden geweest om hulde te brengen en feest te vieren. Te denken valt aan:

Het huwelijk van Koningin Wilhelmina en prins Hendrik op 7 februari 1901.
De geboorte van prinses Juliana op 30 april 1909.
Het Onafhankelijkheidsfeest[11], 100 jaar Koninkrijk der Nederlanden. 14 en 15 oktober 1813 met opnieuw een grote optocht.
Het 25-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina op 5 sep 1923.
Het zilveren huwelijk van koningin Wilhelmina en prins Hendrik op 7 febr. 1926.

Omdat er nog steeds geen Oranjevereniging in Ameide was werden eventuele festiviteiten rond deze gebeurtenissen ook door wisselende comités georganiseerd. In 1936 veranderde dit, zoals te lezen valt in het volgende artikel.

11 Beschreven door Krijn van der Ham, Nieuwsblad HVAT 2013, Jrg. 24, nr. 4, blz. 12-19.

▲ *Gedenkpenning ter gelegenheid van de inhuldiging van Koningin Wilhelmina op 6 september 1898.*

De verloving van prinses Juliana en prins Bernhard in 1936 is in een aantal gemeenten in onze regio aanleiding om een Oranjevereniging op te richten.

Eindelijk een Oranjevereniging

Feestelijkheden (1936-1958)

► *Op 17 september 1936, negen dagen na de bekendmaking van hun verloving, bezochten Juliana en Bernhard Amsterdam.*

Bram Provoost

Zoals blijkt uit het vorige artikel werden de Oranjefeesten veelal per gebeurtenis georganiseerd door een speciaal daarvoor opgericht comité. Ook in andere plaatsen in de regio was dat het geval. De verloving van prinses Juliana en prins Bernhard in 1936 is in een aantal gemeenten in onze regio aanleiding om een Oranjevereniging op te richten. In september 1936 is er in Lexmond een feestcomité, dat eerst niet en later wel een feest organiseerde voor de verloving van Juliana en Bernhard. Rond 1 oktober 1936 is het feest-comité omgezet in een Oranjevereniging. Ook in Meerkerk worden pogingen gedaan om een Oranjevereniging op te richten. In Meerkerk was er een Wilhelminavereniging (opgericht in 1910), die ingedommeld scheen. Met de verloving van Juliana en Bernhard werd deze weer geactiveerd. Op zaterdag 12 september 1936 werd een Oranjefeest georganiseerd.

In Ameide werd op woensdag 23 September 1936 een Oranjevereniging opgericht. *"In de zaal van mej. wed. Diepenhorst had Woensdagavond een vergadering plaats betreffende de oprichting van een Oranjevereeniging. Het werk van het voorlopig comité is beloond geworden, want er bleek zeer veel belangstelling voor de vergadering te bestaan. De zaal was geheel bezet.*
De voorzitter, de heer v.d. Meulen, riep allen een hartelijk welkom toe, waarna hij het doel van deze samenkomst uiteenzette. Er werd een reglement vastgesteld. Het bestuur der Oranjevereeniging zal bestaan uit negen leden, onder wie twee uit Tienhoven. Gekozen werden de heeren: L. de Jong, A.J. v.d. Meulen, J. v. Delzen, W.A. van Kekem, C. de Jong, E. de Kuiper, J. Kraak, D. de Jong Czn., C. v. Es en G.H. Spek. De functies zullen onderling worden verdeeld.
Tevens werd besloten om aan burgemeester Luyendijk en aan mr. v.d. Lee het eere-lidmaatschap aan te bieden. Bij de sluiting bleek dat niet minder dan 89 personen zich als lid van de vereeniging, die den naam "Oranjevereeniging Ameide en Tienhoven" draagt, hadden opgegeven." (De Gorcumer, 26-9-1936).

Een optocht voor schoolkinderen ter gelegenheid van de voltrekking van het huwelijk tussen prinses Juliana en prins Bernhard op 7 januari 1937 was een van de eerste activiteiten, die door de nieuwe Oranjevereniging in Ameide werd georganiseerd.
"Ameide. Donderdagmorgen zat de feeststemming er al vroeg in; het geheele dorp was in vlaggentooi. De Oranjevereeniging Ameide en Tienhoven had een optocht voor schoolkinderen georganiseerd, waarmee werd begonnen om negen uur. Eerst werden door de schoolkinderen voor de woning van burgemeester Luyendijk, die wegens ziekte zich niet buiten kon begeven, liederen gezongen. Na de rondgang werden de school-

kinderen van beide scholen getracteerd. Om 11 uur werd de zaal van mej. Diepenhorst geopend, waar een radio-installatie was opgesteld. Hier konden alle inwoners de huwelijksvoltrekking beluisteren.
Na de voltrekking van het huwelijk heeft de torenklok een uur geluid en twee ruiters hebben in Ameide en Tienhoven de voltrekking bekend gemaakt. 's Avonds om half zeven werd in de Nieuwstraat een optocht opgesteld, waarbij het wemelde van de vlaggen, lampions en fakkels enz. De beide muziekvereenigingen namen weer hun plaats in. De tocht werd gemaakt door geheel Tienhoven en vervolgens naar Sluis. Na afloop werd op de Dam het Wilhelmus[12] *gespeeld. De voorzitter van de Oranjevereeniging, de heer J.A. v.d. Meulen bedankt namens de vereeniging allen die medegewerkt hadden, dezen Oranjedag tot een gezellig feest te maken.*" (De Gorcumer, 11-1-1937 en De 5 Rivieren, 12-1-1937)

Het 40-jarig jubileum koningin Wilhelmina in 1938 was de tweede activiteit van de Oranjevereniging.
"Ameide. Het bestuur der Oranje Vereeniging heeft een feestprogramma opgemaakt ter viering van het regeeringsjubileum van de Koningin op Dinsdag 30 augustus. 's Morgens om 9 uur zal worden begonnen met de opstelling van de historische optocht. Des middags 2 uur is er ringrijden op losse paarden voor dames en heeren, turfrijden op rijwielen voor dames en heeren, kuipsteken en kinderspelen. Des avonds 8 uur wordt een concert gegeven op de Dam." (De Gorcumer, 27-8-1938).
"Ameide. Het Oranjefeest is hier opgewekt gevierd. Dinsdagmorgen te 9 uur had de opstelling plaats van de historische optocht. Voorop ging de muziekvereeniging "Unie", daarna volgden de burgemeester en mevr. Luijendijk en de feestcommissie in landauwers. Vanuit de Nieuwstraat werd door de heele gemeente gereden, waarbij ook Sluis en Tienhoven niet werden vergeten. Omstreeks twee uur 's middags werd de stoet weer ontbonden, waarna de volks- en kinderspelen een aanvang namen.
De prijzen voor het ringrijden voor dames en heeren op losse paarden werden als volgt behaald: 1e prijs A.J. Jongkind; 2e pr. H. Boot; 3e mej. M. Oosterom; 4e J. van Delsen; 5e M. van Middelkoop; 6e J. de Gans; 7e H. Rijneveld.
Voor meisjes van 10-11 jaar had het balletje dragen de volgende uitslag: 1e prijs Jannie Bouter; 2e G. v.d. Leeden; 3e C. Pijn; 4e C. v.d. Heuvel; 5e J. van Brugen; 6e A. Pince v.d. Aa; 7e G. Boom, 8 A. van Es.
Voor meisjes van 13-13 jaar had muiltje loopen en turfdragen tot uitslag: 1e prijs J. de Groot; 2e J. Tukker; 3e G. Gijssen; 4e A. v.d. Haven; 5e Jannie Jongkind; 6e H. Woudenberg; 7e H. Roodhorst; 8e J. Bouter.
Voor dames was een wedstrijd in turfrijden met rijwiel. De uitslag was: 1e pr. E. Diepenhorst, 2e J. Die-

12 Sinds 10 mei 1932 was het Wilhelmus het nieuwe officiële volkslied van Nederland.

▲ *Huwelijk prinses Juliana en prins Bernhard, 7 januari 1937.*

penhorst; 3e Kr. Versluis; 4e A. de Lange; 5e T. v.d. Ham.
Jongens 10-11 jaar koekhappen: 1e prijs W. van Woezik, 2e D. Westerhout; 3e Kr. v.d. Grijn; 4e B. de Gans; 5e B. Rijneveld, 6e M. Veenvliet, 7e J. de Boer, 8e G. Versluis Az.
Groote jongens 12-13 jaar, hardloopen met hindernissen: 1. G. de Braven; 2 J. v.d. Leeden; 3 A. v. Gelderen; 4 E. Kraak; 5 F. Lakerveld; 6 D. de Hoog; 7 G. v. Zijl; 8 A. Westerhout.
Kuipsteeken, heeren boven 14 jaar: 1. T. Verkerk, 2. N. Versluis, 3 D. de Hartog, 4. T. de Groot, 5. D. Versluis.
Des avonds 8 uur gaf de chr. muziekvereeniging "Crescendo" een concert op de Dam, onder leiding van den heer Jac. v.d. Grijn, waarna om half negen in optocht naar de Molenstraat werd getrokken, waar de fam. Woudenberg een schitterend vuurwerk heeft afgestoken (bij het "Hooghuis"). Daarna trol de muziek nogmaals door de gemeente, gevolgd door een zeer groot aantal feestvierenden, Tot laat in de avond werd dit in alle opzichten schitterend geslaagde feest voortgezet." (De Gorcumer, 5-9-1938).

Het feest in 1938 was voorlopig de laatste activiteit. Na de capitulatie in 1940 en de daaropvolgende Duitse bezetting werden de Oranjeverenigingen verboden en ontbonden. In Ameide vond de heroprichting plaats in 1946.
"Oprichtingsvergadering op 19 februari 1946 in de zaal van de Heer L.H. Diepenhorst. Verkozen in het bestuur: A. Hansum, J. van Delsen, C. Terlouw, A. Langerak, M. Kraak, H. Rijneveld en J. de Haan. Tijdens deze vergadering werden 38 leden genoteerd. De contributie werd vastgesteld op f 1,- per lid. Hierna kwam de naam van de Vereniging ter sprake. Na veel heen en weer gepraat werd besloten de Oranjevereniging de naam "Beatrix" te geven."
In mei 1946 werd *"bovengenoemd bestuur der Oranjevereniging met 2 leden uitgebreid en wel de heren A. v.d. Berg, Tienhoven en G. Hamoen, Ameide."* (De Partisaan, 4-5-1946).

Dat jaar organiseerde men ook voor het eerst een Oranjefeest met verlichte straten en een optocht. Het Oranjefeest duurde twee dagen op dinsdag en woensdag. (3 en 4 september 1946?). (De Partisaan, Donderdag19-9-1946).

◄ *40 jarig regeringsjubileum Wilhelmina 5 september 1938 op balkon Paleis op de Dam.*

Het feest slaagt ongetwijfeld

als ge Uw feestartikelen bij ons koopt. Oranjemutsen 5 cent, Hooge Hoeden 20 cent, Crêpe papier, alle kleuren, 5 cent, rozendraad per bos 7 cent, enz. enz. enz. Ziet onze etalage!

Boekhandel Hansum - Ameide.

Oranjefeest te Ameide en Tienhoven op 30 Augustus 1938.

HISTORISCHE OPTOCHT

1. Herauten.
2. Willem van Nassau—Dillenburg.
   Juliana van Stolberg, zijn Gemalin.
   Page.
3. Prins Willem I van Oranje (Willem de Zwijger.)
   Louise de Coligni, zijn Gemalin.
   Page.
4. Prins Adolf.
5. Prins Lodewijk.
6. Prins Hendrik.
7. Prins Jan.

   } Broers van Prins Willem I.
8. Prins Maurits.
   2 Bevelhebbers.
   1 Hopman.
   Vendel Soldeniers.
9. Prins Frederik Hendrik.
   Amalia van Solms, zijn Gemalin.
   Page.

z. o. z.

10. Prins Willem II.
    Maria Stuart, zijn Gemalin.
    Page.
11. Prins Willem III.
    Maria van York, zijn Gemalin.
    Page.
12. Prins Willem IV.
    Anna van Brunswijk, zijn Gemalin.
    Hofdames.
    Page.
13. Prins Willem V.
    Wilhelmina van Pruissen, zijn Gemalin.
    Hofdames.
    Page.
14. Koning Willem I.
    Frederica L. W. van Pruissen, zijn Gemalin.
    Page.
15. Koning Willem II.
    Anna Paulowna, zijn Gemalin.
    Page.
16. Koning Willem III.
    Sophia van Wurtemberg, zijn Gemalin.
    Page.

Ondergeteekende wenscht Lid te worden van de Oranjever. „Ameide en Tienhoven" tegen een jaarlijksche contributie van f.....

Handteekening:

.....

....., 1938.

Wanneer Gij nog geen Lid zijt, wil dan bovenstaand biljet inleveren bij het Bestuur.

Willempje Oosterom (links) als deelneemster aan de historische optocht in 1938.

"AMEIDE EN TIENHOVEN. De Oranjever. "Beatrix" organiseerde een oranjefeest, dat buitengewoon geslaagd is. De gehele bevolking deed mee en verschillende straten waren extra mooi versierd en verlicht. De beide muziekverenigingen Unie en Crescendo zorgden in de optocht voor de muziek, terwijl zij ieder één avond in de muziektent concerteerden, afgewisseld door het mannenkoor "De Lofstem". Dinsdagsmiddags werden de schoolkindren van beide scholen getracteerd en bezig gehouden met kinderspelen. In de Molenstraat had de ringrijderij voor tilburys plaats. 's Woensdagsmorgens trok de optocht, bestaande uit een dertigtal prachtig versierde wagens door de gemeente. Des middags hadden op het ASVA-terrein de volksspelen plaats en de gecostumeerde voetbal-wedstrijd, welke de lachspieren telkens in beweging brachten. In de optocht met de muziekverenigingen voorop, trok het n.m. half drie naar Tienhoven.
Vele personen van buiten brachten een bezoek aan Ameide en des avonds zag men een drom van mensen op de been bij het concert in de mooi verlichte muziektent, waarna allen de prachtig verlichte straten doorliepen om tot slot nog even te genieten van het mooie vuurwerk, dat werd afgestoken aan de overzijde van de rivier. Ameide en Tienhoven kunnen terugzien op een zeer geslaagd Oranjefeest. Een waar succes voor de nog zo kort opgerichte oranjever/ "Beatrix"."

In 1947 werd in veel plaatsen de viering van een 'Koninginnefeest' afgelast in verband met de 'huidige toestand in Ned-Indië'. Er wordt al wel vooruitgelopen op 1948 wanneer 'H.M. de Koningin haar 50-jarig regeringsjubileum zal mogen vieren'. Het Nieuwsblad (voor Gorinchem en omgeving) (NvGo) meldt echter dat: "Gorinchem vierde een prachtig Koninginnefeest!"

Gorinchem vierde een prachtig Koninginnefeest!

▲ *Uit NvGo, 3 september 1947.*

Het feest in 1948 is de eerste 'feestweek' in Ameide, in de huidige traditie van jaren eindigen op 3 of 8. Het feest in 1948 en duurde ook 2 dagen. De eigenlijke naam was "De jubileum- en kroningsfeesten". Zij werden gehouden ter ere van het 50-jarig jubileum van Koningin Wilhelmina, die op 6 september 1898 als koningin was ingehuldigd. Op 12 mei 1948 kondigde Wilhelmina in een radiotoespraak haar abdicatie (aftreden) aan. Na een ambtsperiode van bijna 50 jaar deed zij op 4 september 1948 troonsafstand. Twee dagen later vond de inhuldiging van koningin Juliana plaats.

De jubileum- en kroningsfeesten in 1948

Eind augustus wordt bekend gemaakt wat de plannen voor de komende feestelijkheden zijn.
"In de laatst gehouden ledenvergadering van de

▲ *Op 4 september 1948 verschijnt Koningin Wilhelmina op het balkon van het Paleis op de Dam te Amsterdam om aan te kondigen dat zij is afgetreden en dat haar dochter Juliana haar zal opvolgen.*

Oranjeveren. "Beatrix" werd besloten op Dinsdag 7 en Woensdag 8 September feestelijkheden te organiseren. Het programma luidt als volgt: Dinsdag, 10 uur v.m. wijdingsdienst in de N.H.K. 's Middags zullen de schoolkinderen worden getracteerd en zal een kinderoptocht worden gehouden, terwijl de kinderen tot slot op de Dam zullen zingen. Des avonds om 7.30 uur wordt er door de volgende verenigingen geconcerteerd: 7.30-8.30 uur muziekveren. "Unie"; 8.30-9 uur zangveren. "Zanglust"; 9-9.30 uur mannenkoor "De Lofstem"; 9.30-10 uur Chr. zangveren. "Sursum Corda"; 10-10.45 uur muziekver. "Unie" en van 10.45-11 uur gecombineerde zang van alle verenigingen.
Naar wij nader vernemen zal 's middag om 2 uur een ringrijderij gehouden worden met tilburry's.
Woensdagochtend om half negen zal vanaf de Prinsengracht een optocht door het dorp trekken, in de richting Tienhoven, tot aan de grens van Langerak. Vandaar gaat de stoet terug naar Ameide, langs de Broekseweg.
's Middags om 2 uur vinden kinderspelen plaats, achter het gemeentehuis, terwijl gelijktijdig volksspelen zullen worden gehouden.
Om 7.45 n.m. tot 8.30 uur zal de muziekveren. "Crescendo" concerteren. Tot slot zal een groot vuurwerk worden afgestoken door de Fa. de Kat uit Leiden." (NvGo, 27-8-1948).

Ameide - De feestverlichting

"Zaterdagavond (4 sep. 1948) brandde in verschillende wijken van onze gemeente bij wijze van proef reeds de aangebrachte feestverlichting. De Voorstraat, Molenstraat, Fransestraat, J.W. van Puttestraat en de Nieuwstraat zijn fraai versierd, maar ook de andere wijken zullen niet achterblijven. Ook willen we nog wijzen op de mooie gevelverlichting van Garage Hamoen en Pek en verder op de verschillende feestelijk versierde etalages van diverse zaken. Tenslotte zal het verlichte torentje op het raadhuis 's avonds tot in verre omtrek zichtbaar zijn en de inwoners van de omliggende dorpen er aan herinneren, dat ook Ameide zijn jubileum- en oranjefeesten viert." (NvGo, 8-9-1948).

Een buitengewoon geslaagd Oranjefeest te Ameide

▲ *Dirk Lakerveld brengt verlichting aan op het Torentje van het Stadhuis (1948?).*

Een buitengewoon geslaagd Oranjefeest te Ameide

Van ver uit de omtrek kwamen Dinsdag en Woensdag de mensen naar Ameide om eens een kijkje te nemen in de prachtig versierde en verlichte straten. Alle inwoners hebben spontaan dit grote werk verricht en vooral de bewoners in de kom komt een woord van bijzondere dank toe. Tot laat in de nacht werd doorgewerkt om de versiering aan te brengen. Al een reuze prestatie op zichzelf om gemeenschappelijk straatsgewijze daar voor zorg te dragen. Ameide had een pracht aanzien gekregen, hetwelk bleek uit het zeer grote bezoek dat van buiten werd gebracht.
Maandagavond werd een wijdingsdienst in de Ned. Herv. kerk gehouden. Dinsdagmiddag werd een begin gemaakt met het rijden met tilburry's waarvoor 23 deelnemers hadden ingeschreven. De prijzen vielen ten deel aan: J. Oosterom en verloofde 1e prijs f 25. A. Verboom en echtgen. 2e pr. f 15. 3e pr A. Vroon en mej. Zweeren f 19. H. Rijneveld en mej. J. de Kruijk 4e pr. f 5 en 5e pr. W. Terlouw met mej. Visser.
Bij het ringrijden met rijwielen (83 deelnemers(sters) werden de prijzen als volgt behaald: Mej. Jo Lakerveld 1e pr. f 10. P. van der Wal 2e pr. f 7,50. Joh. Blok 3e pr. f 5. A. van der Vliet 4e pr. f 2,50 Joh. Mesker 5e pr. f 1,50 en 6e pr. f 1. G. de Kruijk.
Deze middag werden in de scholen de leerlingen getracteerd, waarna deze onder leiding van het onderwijzend personeel een rondgang maakt door het dorp, waarbij de muziekvereniging "Crescendo" pittige marsen ten gehore bracht. Gezamenlijk zongen de kinderen tot slot op de Dam. Des avonds traden de plaatselijke verenigingen op het podium. Geopend werd met het Wilhelmus door Crescendo, waarna enige Vaderlandse liederen werden gespeeld. Vervolgens kwamen de zangveren. Zanglust, het Chr. Mannenkoor De Lofstem en de Chr. Zanveren. Sursum Corda voor het voetlicht. De nummers werden keurig uitgevoerd, alleen was het jammer dat het niet stiller was. Daarna vervolgde Crescendo het programma. Tot slot van dit concert werd door de drie verenigingen, onder leiding van de heer L. Verheij, het Wilhelmus en enige andere vaderlandse liederen gezongen. Deze samenzang viel bijzonder in de smaak en is ook één van de hoogtepunten van dit feest geweest. Na afloop verraste Crescendo de inwoners op een rondgang door de verlichte straten waarbij vooral de jongelui niet achter bleven. Hiermede was deze dag ten einde en bereidde ieder zich voor op de allegorische optocht voor de volgende dag.
's Morgens vroeg bliezen enige muzikanten van de toren en werd de feestdag ingeluid. Al ras zagen we de wagens, welke moesten deelnemen aan de optocht door de straten trekken en kwam er leven in de brouwerij. De optocht, één van de gewenste punten van het program, kwam even acht uur in beweging en onder het schallen van de muziek werd de gehele gemeente doorgetrokken. Er was veel bekijks want niet minder dan 28 nummers deden mee. Na de grens van Langerak te hebben bereikt werd gekeerd en vervolgens langs dezelfde Lekdijk een bezoek gebracht aan de gemeente Meerkerk, om zodoende de bewoners van de Broekseweg en Zouwendijk niet teleur te stellen. Prijzen: 1e prijs Klaverblad vier. 2e prijs Trekschuit. 3e pr. Zigeunerwagen. 4e pr. Hengelsport. 5e pr. Duivensport. enz.
Om 1 uur werd deze optocht op de Dam ontbonden en gingen allen zeer voldaan huiswaarts. Ook deze maal was weer extra zorg besteed aan de versiering en wij zijn er trots op, dat onze jeugd dermate meewerkte aan het slagen van het jubileumfeest, door de tijd en moeite te geven voor het grote en vele werk. Het resultaat was goed en tot ieders tevredenheid.
's Middags om 2 uur werd een begin gemaakt met de kinder- en volksspelen op het land van de heer G.H. Spek. De kinderspelen verliepen vlot onder leiding van het onderwijzend personeel. De jeugd heeft kun-

nen genieten van de spelen en velen gingen gelukkig huiswaarts in het bezit van de prijzen, bestaande uit diverse mooie voorwerpen. Niet minder dan 38 gelukkigen profiteerden hiervan, door als de besten de eindstreep te bereiken.
De volksspelen werden tegelijkertijd gehouden. De uitslag was als volgt:
Paren kruien: 1e pr. f 10 C. v.d. Heuvel-C. v.d. Ham. 2e pr. f 8 A. Bogaard-T. van Dijk. 3e pr. f 6 Fr. Tukker-Jo Lakerveld. 4e pr. f 4 J. Rietveld-C. Westerhout. 5e pr. f 2 J. Blok-C. Versluis. 6e pr. f 1 J. van der Aa-A. van Zessen.
Dames zaklopen: 1e pr. f 10 J. van Bruggen. 2e pr. f 7,50 D. Plieger. 3e pr. f 5 Jo Lakerveld. 4e pr. f 2,50 A. Alblas. 5e pr. f 1 Ali Hamoen.
Heren hindernissen: 1e pr. f 10 H. Mesker. 2e pr. f 7,50 T. de Groot. 3e pr. f 5 Fr. Tukker. 4e pr. f 2,50 C. Woudenberg. 5e pr. f 1 P. van der Wal.
Spiegelgevecht. Het hoogtepunt van de middag: 1e pr. f 10 Klapwijk, 2e pr. f 7,50 A. Westerhout. 3e pr. f 5 L. Streefkerk. 4e pr. f 2,50 A. Bogaard.
Tot slot touwtrekken. Jammer, dat deze sloot zo smal was en vuil. Niettegenstaande dat hebben de belangstellenden genoten. 1e pr. H. van Arkel-A. Westerhout f 12. 2e pr. L. Streefkerk-J. den Hartog f 8. 3e pr. C. Woudenberg-W. Terlouw f 6.
Om half acht volgde een concert door de muziek veren. "Unie". Na het Wilhelmus werden verschillende populaire vaderlandse liederen ten gehore gebracht, onder leiding van de heer B.A. Hoon uit Schoonhoven, afgewisseld door het optreden van de sportvereniging ASVA, onder leiding van de heer Van Arkel Jr. uit Gorinchem. De Dam zag zwart van de mensen. Het optreden van ASVA was indrukwekkend en de oefeningen pasten geheel in het Oranje-programma. Met belangstelling zien wij ASVA terug bij andere gelegenheden.
Tot slot van het feest volgde het vuurwerk, dat schitterend uitkwam op de uiterwaard aan de overzijde van de rivier De Lek.
Voorzitter Hansum sloot dit bijzonder goed geslaagde jubileumfeest en bracht dank aan allen die hebben meegewerkt om het zo te laten slagen. Ook de politie werd niet vergeten. Aan dit jubileumfeest zullen alle Ameidenaren prettige herinneringen blijven houden. Het weer was mooi en geen wanklank is gehoord, zodat ieder naar hartenlust feest heeft gevierd." (NvGo, 13-9-1948).

Ameide - Veel belangstelling

"Dat door de inwoners van onze gemeente tijdens de jubileumfeesten buitengewoon veel werk van de versiering en verlichting was gemaakt, door tot de bewoners van de omliggende gemeenten. Dit heeft tot gevolg gehad dat door velen per auto en rijwiel des avonds een bezoek aan Ameide is gebracht om een en ander in ogenschouw te nemen. Alle bezoekers waren vol lof over het gebodene en namen tevens een indruk mede, wat door eendrachtig samenwerken en opoffering tot stand kan komen." (NvGo,13-9-1948).
Vanaf 1949 is de viering van Koninginnedag op 30 april. Voor het Oranjefeest blijft men eind augustus/begin september aanhouden en worden de feestelijkheden om de vijf jaar georganiseerd. In 1953 zou het volgende feest moeten plaatsvinden, maar dit wordt uitgesteld i.v.m. kerkbrand van april 1953. Eind augustus 1954 wordt de schade ingehaald. Er komen Oranjefeesten en door deze te combineren met *'de winkelweek van de winkeliers ter plaatse'* is er voor het eerst sprake van een echte **FEESTWEEK**.

Ameide gaat feest vieren

"Dat met de a.s. Oranjefeesten in het laatst van Augustus speciaal Ameide in het middelpunt der belangstelling zal staan, blijkt nu al, want verschillende buurtverenigingen zijn al weken lang bezig met de voorbereidende werkzaamheden. Zo werden door de buurtvereniging aan de J.W. van Puttestraat al duizenden roosjes vervaardigd ter versiering. Ook andere buurtverenigingen komen nu in actie. Verder was het een goede gedachte van het gemeentebestuur om een flink bedrag ter beschikking van de Oranjevereniging te stellen. Zoals bekend zullen deze feesten samenvallen met de winkelweek en ook de winkeliers ter plaatse zijn actief in het bedenken van reclame. Zo zal ook een vliegtuig worden ingeschakeld, dat 50 parachutes zal afwerpen. Aan deze parachutes zijn kaartjes bevestigd voor prachtige prijzen voor de vinders daarvan. Vermelden we nog dat vele lichtreclames zullen worden aangebracht." (NvGo, 4-8-1954).

Al tijdens de feest- en winkelweek verschijnt er op woensdag 1 september 1954 een lang artikel op voorpagina van het NvGo.

Feestvierend Ameide nodigt uit tot bezoek

's Avonds een sprookje van licht

Feestvierend Ameide nodigt uit tot bezoek 's Avonds een sprookje van licht

"Het is feest in Ameide – en wat voor een feest! Het begon Zaterdag (28 augustus) al met een grootse huldiging van de directeur[13] van de muziekvereniging "Unie". Dinsdag en vandaag wordt een groot Oranjefeest gevierd, het oude stedeke is feestelijk verlicht en is 's avonds een sprookjesstadje en Zaterdag besluit men deze **feestweek** met het optreden van het radioamusementsorkest "De Bietenbouwers". De winkeliers sloten zich aan bij de feestelijkheden en door deze gezonde combinatie kwam men tot een feest, waar heel wat plaatsen jaloers op kunnen zijn en werkelijk iets van kunnen leren.
Heus u moet eens gaan kijken, b.v. vanavond als er op de Dam een programma van muziek en gymnastiek wordt gegeven met een groot vuurwerk aan de overkant van de Lek tot besluit. Of Donderdagavond

13 De heer B.A. de Hoon uit Schoonhoven was 35 jaar dirigent van het fanfarecorps "Unie". Tijdens het feestconcert speelde ook de muziekvereniging "Tavenu" uit Schoonhoven.

FEEST IN AMEIDE

Als Ameide feest gaat vieren,
Doet het dat altijd perfect.....
Daar is niets op aan te merken,
Dat heb ik allang ontdekt!
En wanneer er voor Ameide
Feesten op 't programma staan,
Vangt men lang reeds van tevoren
Met de voorbereiding aan!

Nu wordt er weer in Augustus
Het Oranjefeest gevierd,
En reeds nu kan ik U zeggen
Dat het dorp fraai wordt versierd;
Alle buurtverenigingen
Zijn vol ijver aan de slag.....
Het bestuur van de gemeente
Steunt met een flink geldbedrag!

Deze feesten vallen samen
Met Ameides winkelweek
Men is er met grootse plannen
Al een aardig eind op streek!
Er komt zelfs een vliegmachine.....
Die werpt parachutes uit.....
(Voor de vinder, die een prijs krijgt,
Een aantrekkelijke buit!).

En daar men dus in Ameide
Zich terdege prepareert,
Is het zeker dat het feest daar
Strakjes wonderwel marcheert!
Zet de bloemetjes maar buiten,
Man- en vrouwvolk van Termei
Winkelweek..... Oranjefeesten.....
Het stemt alles even blij!

G.

▲ *(NvGo, 9-8-1954). Gedicht.*

als er een boerenkapel vrolijke klanken laat horen of tenslotte Zaterdagavond als "De Bietenbouwers" spelen. U zult er werkelijk geen spijt van hebben.

Een feest dat er zijn mag!

De Oranjevereniging "Beatrix" heeft een mooi feest georganiseerd. Het begon Dinsdagmiddag met een kinderoptocht en kinderspelen. Daarna was er een ringrijderij voor tilburry's, altijd een aantrekkelijk schouwspel.
De 1e prijs f 25 werd gewonnen door D. en J. Schep; de 2e pr. f 15 was voor A. Schakel en W. Kool; de 3e prijs veroverde het echtpaar M. van Middelkoop f 10; de 4e prijs was voor C. Maat en A. van Iperen f 5 en de 5e prijs eveneens f 5 werd gewonnen door het echtpaar Fl. Oosterom.
's Avonds was er een gevarieerd programma op de feestelijk verlichte Dam met het karakteristieke raadhuis – ook feestelijk geïllumineerd – op de achtergrond. Eerst speelde de muziekvereniging "Unie", daarna was het de beurt aan het Chr. Dameskoor "Hosanna"en het gem. koor, Meisjeskoor en Kinderkoor "Sursum Corda". Tot beluit kwam de Chr. muziekvereniging "Crescendo"op het podium en terwijl dit corps vrolijke klanken over de dam liet schallen kwam de jeugd tot een spontane rondedans.
En ondertussen wandelden vele honderden feestgangers uit Ameide, Tienhoven en wijde omgeving door de verlichte straten. Men bewonderde ook de goed verzorgde etalages, de jeugd zorgde voor feestknallen door middel van een pracht collectie voetzoekers en donderbussen, het Groene Kruis hield een openluchtbazar ten bate van haar werk achter het oude raadhuis en op de Lekdijk liepen kinderen met lampions hun eigen feest te vieren, En … het was zo mooi, dat ze niet naar huis wilden.

Buurtverenigingen zorgden voor fraaie verlichting

Het is moeilijk te beschrijven hoe het oude Ameide er 's avonds tijdens de feestverlichting uitziet. Dat moet u eigenlijk zien en dan ook beseffen, dat dit alles tot stand kwam in een klein plaatsje. Maar, dat deze dagen toont, wat er met gemeenschapszin te bereiken is.
Wandelt eens door de Fransestraat, onder een hemel van lichtjes, met aan de muren van de huizen prachtige tuilen met bloemen. Wat verderop een tuin met een verlichte molen en paddestoelen. De Nieuwstraat spant wel de kroon, door een bijzonder stijlvolle verlichting met zuilen, een mooie erepoort en aan het eind een sluitstuk met groen licht en een fontein.
Mocht u soms de Nieuwstraat niet kunnen vinden, deze week is deze straat omgedoopt in Pompstraat, omdat er vroeger een pomp stond, die men ter ere van het feest weer een plaatsje heeft gegeven.
Als u door de J. v.d. Puttestraat (sic!) loopt onder een dak van oranje-gele lichtjes, vergeet u dan niet in het

▲ *Bewoners van de Nieuwstraat (Pompstraat) tijdens de feestweek 1954 of 1958.*

▲ *De poort naar de Pompstraat (feestweek 1958). Vlnr.: P. Diepenhorst, E. Kraak, J, Verveer, M. Kraak, T. Molenaar, F. Diepenhorst en Sj, Zweeren.*

zijstraatje even de waterval te bekijken en u zult zien wat men met plastic zo al kan bereiken.
In de Molenstraat vindt u cirkels van gekleurde lichtjes en duizenden vlagjes, de Broekseweg heet u welkom met gekleurde bogen, de Prinsengracht heeft vooral het zwaartepunt laten vallen op het verlichte plantsoen en de Oudendijk en de Benedendam doen mee in dit lichtfeest.

Ook individueel deed men zijn best

De Dam – het centrum van Ameide en van dit feest – zorgde eveneens voor een stijlvolle verlichting en langs de Voorstraat vindt u al weer kleurige slingers, een aardige verlichting van de groenstroken en zeer juist gezien, de schijnwerpers op de oude patriciërshuizen, die Ameide zo'n voornaam cachet geven.
Overal vindt men wat aardigs en men heeft werkelijk zijn best gedaan. In de Paramasi-straat (sic!) valt o.a. de tuin van G. Streefkerk op, waarin een fontein spuit, terwijl de verlichte boom tussen de Broekseweg en de Prinsengracht een sprookje op zichzelf is.
Heel wat particulieren hebben hun tuinen een feestelijk tintje gegeven door verlichting en aan de prinsengracht b.v. is een houten huisje aardig verlicht en ook daar spuit weer een fontein in de tuin.
Het meest stijlvol is wel de verlichting in de tuin van de Heer G.H. Spek, waarin een oude arreslede vol met bloemen en een oude schamel van een boerenwagen ook oude volkskunst tonen.
Toen wij na deze rondwandeling weer op de dam kwamen was het feest van Dinsdagavond op zijn hoogtepunt en burgemeester Luyendijk kwam natuurlijk met zijn echtgenote een kijkje nemen. Hij kon tevreden zijn: Ameide feestte er lustig op los, de sfeer was gezellig en het stedeke toonde, dat men in een kleine gemeenschap werkelijk iets groots kan bereiken.

◀ *Een feestlijk versierde J.W. van Puttestraat, gezien vanaf de Lekdijk. De foto is gemaakt in 1954.*

Oranjefeestweek te Ameide uitstekend geslaagd

Het begon vandaag met een allegorische optocht

Vanmiddag is er een ringrijderij voor dames en heren op rijwielen, daarna zijn er volksspelen en vanavond is er een programma, dat wij hiervoor al bespreken. Maar... het begon vanmorgen al vroeg met een allegorische optocht. Om half acht was het aantreden geblazen en konden wij de deelnemende wagens al bewonderen.
Er was een aardige verscheidenheid en ook bij dit onderdeel had men zijn best gedaan zo goed mogelijk voor de dag te komen. Er waren cowboys, indianen en emigrante uit Zuid-Afrika. Natuurlijk ontbrak een boerenbruiloft niet en er was een zeer charmante groep, die het "Oranje Boven" uitbeeldde. Echte boeren lieten zien hoe men vroeger naar 't land reed en aardige meisjes toonden Nederland met al zijn provinciën.
Er was een aardige wagen met "ijsvermaak" en de zomer 1954 werd getoond door een groepje meisjes dat natuurlijk onder de paraplu zat, ook al zagen deze parapluies er dan erg vrolijk uit met oranjebloemen versierd.
Veelzeggend was de wagen met een grote kinderschaar en de spreuk "Hier is de jeugd! Waar is de speeltuin?"

▲ *Piet de Jong, rechts op de foto, tijdens de allegorische optocht in 1954.*

Zelfs de "sopploeg" die in het rampgebied hulp verleende, was al soppende present en het pluimvee uit Ameide ontbrak niet in deze feestelijke optocht, waarin ook Neerlands strijd tegen het water in een ferm "Luctor et Emergo" werd uitgebeeld.

Tour d'Ameide

Zelfs Woutje Wagtmans en de zijnen waren met De Pel naar Ameide gekomen om het Oranjefeest op te vrolijken. Zij reden met hun kindertoerfietsjes mee en dit was wel een alleraardigste groep. De volgwagen ontbrak niet en met gereedschap van enorme afmetingen verrichtte men de reparaties. Ook de E.H.B.O. reed mee in deze volgauto en een radiowagen zorgde voor een gloedvolle reportage van deze spannende rit. Toen de eerste berg – de Voorstraat en de Lekdijk op – genomen werd steeg de spanning natuurlijk ten top!

Tussen dit alles door reed de jeugd op versierde fietsen, de muziekverenigingen "Unie" en "Crescendo" zorgden met een geluidswagen voor het muzikale gedeelte van deze optocht, die geopend werd door twee herauten te paard en de Oranjevereniging onder aanvoering van burgemeester C. Luijendijk in twee werkelijk "deftige" wagens.
Het was al weer een goed begin van deze tweede Oranjedag, die ook wat het weer betreft werkelijk een schoone dag beloofde te worden." (NvGo, 1-9-1954).

Oranjefeestweek te Ameide uitstekend geslaagd

"Het op grootse wijze georganiseerde oranjefeest te Ameide is in alle opzichten geslaagd. Dank zij het mooie zomerweer deelde Ameide deze afgelopen week in een zeer grote belangstelling van heinde en ver. Honderden van buiten zijn er op uit getrokken om een bezoek te brengen aan het op zeer lieflijke wijze versierde dorp. Vooral in de avond was Termeij gelijk een sprookjesdorp.
Hier is weer eens gebleken, wat een kleine dorpsgemeenschap vermag door onderlinge samenwerking en eensgezindheid.
Ameide heeft inderdaad op waardige wijze feest mogen vieren, geen wanklank werd gehoord, de eensgezindheid steeg ten top door de buitengewone harmonie en de manier waarop de vreemdeling naar Ameide werd getrokken. Deze dagen zullen bij ieder nog lang in het geheugen blijven, daar de sfeer zo buitengewoon goed was.
Iedere avond was 't een drukte van jewelste. Donderdagavond vervolgde de buurtver. Juliana van de Prinsengracht 't feest, die op eigen initiatief de boerenkapel uit Meerkerk liet komen. Deze verzorgde een buitengewoon leuk programma, dat populair was en waarvan allen buitengewoon hebben genoten. Alle lof voor onze kleine Boerenkapel, die de kunst verstond het publiek in de stemming te brengen.
Vrijdagavond concerteerde de muziekveren. Crescendo op de Dam en zoals we dat van hen gewend zijn, brachten zij een keurig programma. Bij de aan-

wezigen viel dit bijzonder in de smaak. Donderdag en Vrijdag werden de jongelui door de muziekgezelschappen lang in beweging gehouden, terwijl de firma Bakker uit Nieuwpoort met zijn prima geluidswagen, hen tot 12 uur bezig hield. Het was een en al gezelligheid op de Dam. De jeugd danste en hoste, dat het een lieve lust was.
Tot slot bracht Zaterdagavond het populaire radiogezelschap "De Bietenbouwers" onder leiding van de heer Ger de Roos[14] een pracht programma. Niettegenstaande een onweersbui en de nodige regen, was het vroegtijdig droog, zodat de uitvoering op normale wijze om acht uur in de kersenboomgaard van de heer A.C. Verboom kon plaats vinden. Enkele duizenden brachten een bezoek aan Ameide en zowel in de straten als op het feestterrein zag het zwart van het volk. 't Was een evenement op deze Zaterdagavond. Het programma van de bietenbouwers viel bijzonder in de smaak en wij hopen, dat zij in de toekomst nogmaals een bezoek aan Ameide zullen brengen. Wat zij brengen is goed en populair. Het was dan ook en waardig slot aan deze groots opgezette feestweek. Allen gingen voldaan huiswaarts en zullen zeker aangename heinneringen blijven bewaren aan het oranjefeest dat de oranjevereniging "Beatrix" zo goed had georganiseerd." (NvGo, 6-9-1954)

Vier jaar later wordt de draad van het vijfjaarlijkse oranjefeest weer opgepakt. In de Jaarvergadering van de Oranjevereniging "Beatrix" op 13 februari komt een bestuursvoorstel ter tafel ***"inzake de viering van het groot Oranjefeest in 1958"***. Ameide gaat voor de derde keer een "***groots Oranjefeest vieren".*** Het plan is om van 30 augustus tot en met 6 september feest te vieren, net als in 1954. De plannen worden verder uitgewerkt en het NvGo van 1 september 1958 doet verslag van de opening, geeft een overzicht van de versieringen in de verschillende straten en blikt vooruit op de komende gebeurtenissen.

"Ameide – lichtstad, *Sprookjesstad"*

Velen zullen zich nog herinneren, hoe vier jaar geleden Ameide zich heeft uitgesloofd om zich zo mooi mogelijk voor te doen ter gelegenheid van het eerste lustrum van het bestaan van de Oranjevereniging "Beatrix". Het was één zee van lichtjes, maar nu bij de viering van het tweede lustrum is er een waar sprookje ontstaan. Zaterdagavond (30 aug. 1958) gingen al die duizenden lichtjes voor het eerst aan en op de Dam en al die verlichte straten was het een geweldige drukt.
Deze gehele week zal het feest zijn in de Stede van Termei en het hoogtepunt zal woensdag zijn. Dan wordt er een allegorische optocht gehouden van meer dan 40 wagens, getrokken door paarden, tractoren en auto's, die een lengte zal hebben van ruim een kilometer. Deze stoet zal zich ook door de buurgemeente slingeren, zoals Tienhoven, Meerkerksbroek en Meerkerk en zal duizenden mensen op de been brengen ……. als de weergoden maar goed gezind blijven. Zaterdag zal een prachtig slot vormen van deze feestweek met een gevarieerd programma van bekende artisten. Ook hierbij wordt rekening gehouden met 'n zeer grote toeloop van belangstellenden uit de omliggende plaatsen.
Zoals de burgemeester, de heer J.C. de Ridder, erevoorzitter van de Oranjevereniging "Beatrix" het uitdrukte, betekenen deze geweldige Oranjefeesten een demonstratie van verknochtheid aan en liefde voor ons vorstenhuis en van eensgezindheid en gemeenschapsbesef. Na de oorlog is de Oranjevereniging opgericht, die beschouwd kan worden als een overkoepelend lichaam van de diverse buurtverenigingen en in 1948 werd het eerste groots opgezette Oranjefeest gevierd. Dit was toen ter gelegenheid van de kroning van H.M. Koningin Juliana en na die tijd is steeds eind augustus de datum geweest van deze feestviering. Dat valt immers ook vrijwel samen met de verjaardag van H.K.H. Prinses Wilhelmina, die 50 jaren ons land zo voortreffelijk heeft geregeerd.
Viel het eerste lustrum feitelijk in 1953, van feestvieren kon toen niets komen. De Oranjevereniging had een groot bedrag beschikbaar gesteld aan hen, die door de watersnood waren getroffen en ook in dat jaar, op Goede Vrijdag, brandde de Ned. Herv. kerk geheel af. Ook daaraan heeft de vereniging haar beste krachten gegeven om een spoedige opbouw te bewerkstelligen. Er waren dus geen middelen en de ware lust om feest te vieren ontbrak. Zo werd de viering van dat eerste lustrum uitgesteld tot 1954, maar nu wil men dit jaar deze lustra weer rechttrekken en hoopt men telkens weer de 5 jaren te kunnen handhaven.

Grootser dan ooit

De burgemeester liet zich ook ontvallen, dat het op 1 september een jaar gelede is, dat hij als zodanig werd geïnstalleerd. Veel had hij torn reeds gehoord over het feest van 1954, maar kort daarna begon men reeds te zeggen, dat het komende feest nog veel grootser zou worden. Nu jij voor het eerst dan ook de verlichte stad had kunnen aanschouwen, waren zijn verwachtingen zeker niet te laag geweest. Integendeel hij kon getuigen, dat hij niet had gedacht, dat Ameide tot zoiets in staat was.
De voorzitter van de Oranjevereniging, de heer C. Terlouw, deelde ons mee, dat woensdag het hoogtepunt in de feestviering zal worden. Dan is er niet alleen de allegorische optocht, die reeds 's morgens om 8.30 uur vertrekt, maar deze dag zal besloten worden met een groots vuurwerk, dat aan de Lekwal wordt afgestoken en dat een fantastische aanblik zal geven. Men zal dit vuur feest in het water weerspiegeld zien. Maar er is die dagen nog veel meer te doen. Iedere avond zullen de lichtjes branden. Dinsdag zullen er kinderspelen plaats hebben en 's avonds zal er geconcerteerd worden. Woensdag begint al met een reveille van de toren. Dan de optocht, daarna volksspelen, vervolgens 'n concert, afgewisseld met gymnastiekdemonstraties en tot slot een vuurwerk.

14 De Bietenbouwers waren een radio-orkest dat onder leiding stond van Boer Biet (Ger de Roos, 1913-1994). Later werd dit het KRO-huisorkest "De Boertjes van Buuten" onder leiding van Jo Budie.

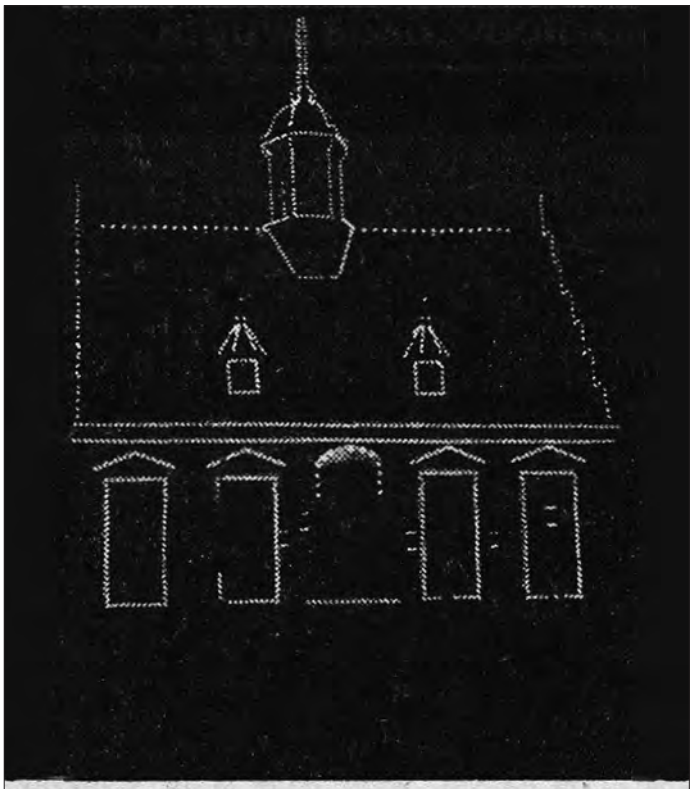

Het stadhuis op de Dam ziet er fantastisch uit.

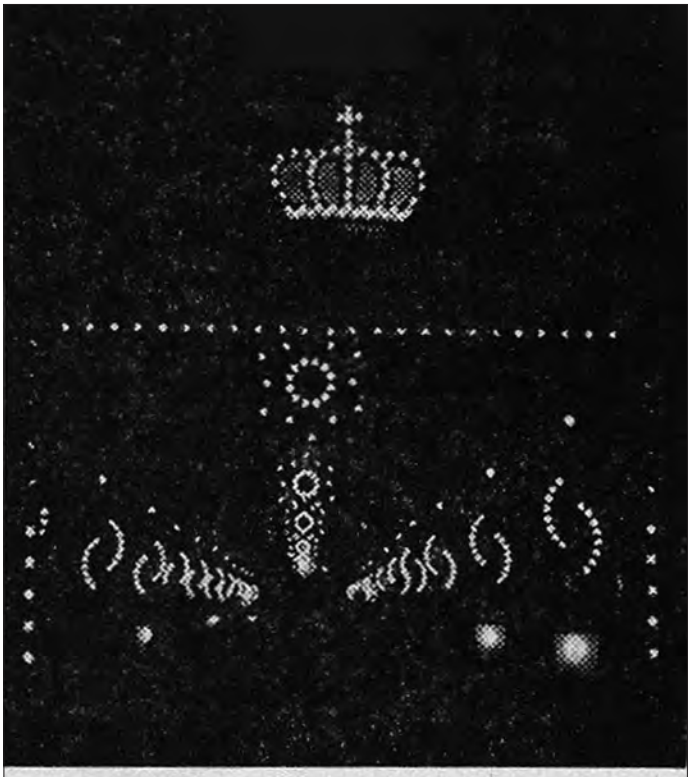

De Nieuwstraat is een sprookje geworden.

Donderdagavond treedt de Boerenkapel van Meerkerk op en vrijdagavond is er, na een concert, een lampionoptocht.
Zaterdagmiddag zal er een groot A.S.V.A.-wandelfestijn zijn en na afloop het optreden van vele bekende radio- en televisie-artisten.

Sprookjesstad

De burgemeester had, bij zijn entree in Ameide, gemeend het verenigingsleven te stimuleren, maar, zo kon hij thans getuigen, dat behoefde werkelijk niet. Er is een verenigingsleven zo hecht en zo voortvarend, dat niemand er meer iets aan behoeft te doen. Dit is ook wel duidelijk gebleken uit de versiering, die de buurtverenigingen hebben aangelegd. Het is werkelijk fantastisch geworden en doet voor geen enkele grote stad onder.

Het oude raadhuis op de Dam is weer van vele (2200!) lampjes voorzien langs de contouren en deze geven aan dit historische plein en gebouw reeds een sprookjesachtige aanblik. De verdere verlichting van de Dam is sober gehouden. De kerk baadt in een zee van floodlight en juist dit gerestaureerde en gedeeltelijk nieuw opgetrokken gebouw komt prachtig tot zijn recht."
In de Voorstraat zijn vele oranje lampions opgehangen en tegen de Lekdijk is een alleraardigst watervalletje aangebracht. Er is een knotwilg naast gezet en dit geheel is sprookjesachtig verlicht. In de Fransestraat zijn het vele puntbogen, die daar de verlichting vormen en de Nieuwstraat heeft weer een geheel eigen sfeer verkregen door de aanbrenging van allerlei verlicht masten aan weerskanten. Zeer fijn is dit uitgevoerd, terwijl er een fraai sluitstuk achterin deze straat is gemaakt.
In de J.W. van Puttestraat heeft men het gezocht in voornamelijk oranje lampjes en ook het kleine zijstraatje is niet vergeten. De Molenstraat heeft weer een andere lichtversiering en in de Paramasielaan (sic!) zijn verschillende tuinen bijzonder aardig verlicht. Hier treft men ook zelfs ook nog vetpotjes aan, die het toch nog steeds goed doen. De boom aan 't Eind telt vele oranje bollen. De Prinsengracht heeft alweer een ander soort versiering en verlichting terwijl in de muziektent een kabouterorkest vrolijke muziek staat te maken. Benedendams is ook al verlicht en zo zijn er nog meer straten, die niet hebben willen achterblijven. Het is te veel om alles in dit korte bestek op te noemen. En laten we niet vergeten de vele prachtige erepoorten te vermelden. De jury, die straks al deze verlichtingen en versieringen te beoordelen krijgt, zal het waarlijk niet gemakkelijk hebben in het toekennen van de prijzen.
Wat wij zaterdagavond van al die feestvreugde reeds meemaakten was nog maar een begin. TAVENU uit Schoonhoven gaf een concert op de Dam, dat door de burgemeester werd geopend en waarna deze twee coupletten van het Wilhelmus liet spelen. Duizenden stonden op de Dam verzameld om dit officiële begin van het feest mee te maken en in deze week zullen er nog vele duizenden naar Ameide komen, om zelf te zien, hoe mooi dit aardige stadje aan de Lek zich heeft gemaakt. (NvGo, 1-9-1958).

Tot zover over de berichten over de eerste drie naoorlogse 'feestweken' in Ameide. Op naar de 15de feestweek van 31 augustus t/m 8 september 2018!

Een Ameidenaar wint Goud op de Paralympische Spelen in 1968

Bram Provoost

De laatste jaren is er veel mediabelangstelling voor de Paralympische Spelen, de Olympische Spelen voor sporters met een handicap (zie Kader). De prestaties van de Nederlandse deelnemers aan de Paralympische Zomerspelen van 2016 in Rio de Janeiro en de Paralympische Winterspelen van 2018 in het Zuid-Koreaanse Pyeong Chang werden uitgebreid besproken in kranten, radio en TV. Hoe anders was dat in de beginjaren van deze Spelen! Daarom zal het maar weinigen bekend zijn dat in 1968 een inwoner van Ameide een Gouden medaille behaalde op de Paralympische Spelen in Tel Aviv. Dat was de toen 20-jarige Kees Broekman (tegenwoordig vaak als Cees geschreven) die destijds deze geweldige sportprestatie leverde.

Een sportieve familie

Cees Broekman komt uit een sportieve familie. Bij de naam Kees Broekman zullen velen aan de bekende schaatsenrijder en coach denken, die rond 1950 grote successen boekte op Europese kampioenschappen en Olympische Spelen. Deze Kees, geboren in De Lier in 1927 was de jongste in een gezin met elf kinderen. In 1952 was hij de eerste Nederlander, die medailles won tijdens de Olympische Winterspelen. In Oslo won hij zilver op de 5.000 en 10.000 meter, beide keren achter de legendarische Hjalmar Anderson. In 1953 werd Kees Broekman, in Hamar, de eerste Nederlander die Europees kampioen allround werd. Hij won zowel de 5 kilometer en de 10 kilometer, terwijl Wim van der Voort tweede werd in het eindklassement. De slotdag van dit toernooi was echter op 1 februari 1953 en viel samen met de enorme Waterssnood in Zuidwest-Nederland. Hierdoor kregen de prestaties van de Nederlandse schaatsers nauwelijks aandacht.
Een nichtje van deze schaatsende Kees Broekman was ook een bekende schaatsster. De in 1938 in Delft geboren Christina Wilhelmina Kaiser is een dochter van Hendrika Wilhelmina Broekman, een oudere zus van Kees, en Gerrit Kaiser. De naam Stien Kaiser, later Stien Baas-Kaiser, zal ook velen bekend in de oren klinken. Tussen 1964 en 1972 behaalde zij een indrukwekkende erelijst aan nationale en internationale kampioenschappen en wereldrecords. Zo won zij in 1972 een gouden medaille op de 3000 meter tijdens de Olympische Winterpelen in Sapporo.
Heeft dit nu iets met Cees Broekman uit Ameide te maken, zult u denken? Jazeker, want hij is het derde

▲ *Kees Broekman, Europees kampioen allround schaatsen (1 februari 1953).*

▲ *Stien Kaiser in 1968.*

sportieve familielid. Hij is een neef en naamgenoot van de schaatsende Kees Broekman, zijn oom, en een neef van Stein Kaiser, zijn nicht.

Hoe kwam Cees aan zijn handicap?

Cees, is in 1948 in 's-Gravenhage geboren als Cornelis Willem Broekman. Hij is een zoon van Willem Broekman (1915-1995) en Johanna Krielaart (1914-2003). In de zomer van 1956 slaat het noodlot toe bij Cees. Net als enkele jaren eerder is er opnieuw sprake van epidemie van kinderverlamming (zie Kader). Deze keer vallen er veel slachtoffers in Den Haag, Delft en het Westland. Het gezin Broekman woonde in die tijd in Den Haag en de 8-jarige Cees is één van de slachtoffers. Op een ochtend wil hij opstaan uit bed, maar valt pardoes op de grond omdat zijn benen hem niet meer kunnen dragen. De rechterhelft van zijn lichaam is verlamd en de diagnose is kinderverlamming. Cees hoort gelukkig niet tot de ernstigste gevallen. Hij hoeft niet beademd te worden en nadat de acute fase van de ziekte voorbij is gaat Cees revalideren. Hij houdt wel een blijvende handicap aan over aan zijn rechterbeen. Zwemmen is een belangrijk onderdeel van zijn revalidatie. In Delft zwemt Cees veel en hij wordt een succesvolle sportman. Hij zwemt niet alleen om te revalideren, maar zwemt ook veel wedstrijden. In 1968 wordt hij zelfs Nederlands kampioen op de 50 meter schoolslag.
Eind 1966 verhuist het gezin Broekman (vader, moeder en twee dochters) van 's-Gravenhage naar Ameide, Hazelaarlaan 58. Cees, is daar niet (nog) bij. Later komt hij ook naar Ameide. In oktober 1968 verhuist ook hij van 's-Gravenhage naar de woning van zijn ouders.

De kinderverlamming-epidemie van 1956

Kees Broekman heeft zijn handicap opgelopen tijdens de laatste grote kinderverlamming-epidemie in 1956. Epidemieën van besmettelijke ziekten zijn van alle tijden, maar anders dan met pest, pokken, mazelen, tyfus en cholera, zijn griep (influenza) en kinderverlamming (polio) betrekkelijk laat ontstaan. Hoewel bekend uit de oudheid, kwam, waren grote polio-epidemieën onbekend voor de late negentiende eeuw. Het poliovirus is dus gedurende lange tijd min of meer 'vreedzaam' onder de mensen geweest. Een regionale krant meldt in 1909: ***"Kinderverlamming. Een nieuwe besmettelijke ziekte bedreigt ons, …".***
Kinderverlamming (poliomyelitis of verkort vaak polio genoemd) is een ontsteking van de grijze stof in het ruggenmerg. Deze ziekte wordt veroorzaakt door het poliovirus, dat via de ontlasting van besmette personen wordt uitgescheiden. Door slechte hygiëne kan het virus van de ene op de andere mens worden overgebracht. De incubatietijd is meestal 6-20 dagen, maar wat langer of korter kan ook.
Rond 1900 zijn er in Europa en de Verenigde Staten, kleine gelokaliseerde uitbraken, maar tussen 1900 en 1960 heeft de ziekte zich wereldwijd verspreid met grote uitbraken in Europa, Noord-Amerika, Australië en Nieuw-Zeeland. Polio werd daardoor een van de meest gevreesde kinderziekten van de twintigste eeuw. Tienduizenden kinderen raakten tijdelijk en soms blijvend verlamd aan de spieren van armen en benen. Bij verlamming van de ademhalingsspieren, kan dit leiden tot de dood. Beademing via een zgn. 'ijzeren long' houdt deze kinderen in leven. Maar dit is een noodoplossing. De ontwikkeling van een poliovaccin moet uitkomst bieden.
Tot ca. 1950 werden in meerderheid kinderen van zes maanden tot vier jaar getroffen. Daarna verschoof de incidentie naar de leeftijdsgroep van tussen de vijf en negen jaar. Polio kan zonder ernstige verschijnselen verlopen. Een aanzienlijk deel van de 'patiënten' merkt niets of nauwelijks iets van de ziekte, maar deze mensen verspreiden wel het poliovirus. Anderen hebben vage algemene klachten als keelpijn of last van de buik. Bij minder dan 1% van de besmette personen treden ernstige spierverlammingen op. Dit wordt vooral veroorzaakt door poliovirus type 1. In de chronische fase zijn de verlammingen ongeneeslijk en leiden zij tot blijvende spierzwakte, bij groeiende kinderen ook tot misvormingen, bijvoorbeeld doordat aangedane ledematen zich niet meer normaal ontwikkelen of door de nog wel functionerende spieren worden kromgetrokken.
De eerste epidemie van kinderverlamming in Nederland is in 1909. Daarna zijn er ieder jaar ziektegevallen met af en toe grotere uitbraken. Zo zijn er betrekkelijk uitgebreide polio-epidemieën met duizenden gevallen in 1929/30, 1938, 1943/44 en 1952.
Inmiddels waren in de vijftiger jaren twee vaccins tegen polio ontwikkeld, het ene door dr. Salk het andere door dr. Sabin. Het Salk-vaccin is bereid met een gedood virus en wordt ingespoten, ook wel IPV (Geïnjecteerd Polio Virus) genoemd. Het Sabin-vaccin wordt bereid op basis een levend verzwakt virus en wordt toegediend via de mond (meestal op een suikerklontje). Het wordt ook OPV (Oraal Polio Vaccin) genoemd.
In het voorjaar van 1956 worden in Engeland een half miljoen kinderen ingeënt tegen polio, maar in Nederland wacht men af. Er worden incidenteel wel wekelijks enkele gevallen gemeld, maar dat is geen reden om op te treden. Eind mei 1956 adviseert de Gezondheidsraad om ***"voorlopig geen inenting tegen kinderverlamming van overheidswege"*** in te voeren.

Kinderverlamming

In ons land voorlopig geen inenting van overheidswege

▲ *De Tijd, 29 mei 1956.*

Kort daarna verandert de situatie en is er een snelle toename. In juni 1956 worden al zo'n 90 gevallen van kinderverlamming gemeld, vooral in en rond Delft, Rijswijk (Z-H) en Den Haag en in Zuid Limburg. Begin juli blijkt een kind in Rijswijk te zijn overleden. In juli is er een zeer sterke toename (ca. 500 gevallen) en de piek van de epidemie valt in augustus (ca. 800 gevallen). Daarna zakt het aantal in september en oktober terug en eind december is het aantal nieuwe gevallen van kinderverlamming terug naar 'normaal' met nog enkele gevallen per week. Hoewel tijdens de piek van de epidemie in alle delen van Nederland kinderverlamming werd gemeld, waren Delft en Den Haag en omgeving het zwaarst getroffen, evenals de Mijnstreek. In de regio Gorinchem zijn er slechts enkele gevallen gemeld. Eind juli 1956 zijn er drie gevallen in Werkendam en in november zijn er nog twee gevallen in Hardinxveld en twee in Giessendam.
In totaal heeft de epidemie van 1956 bij 1784 mensen verlammingen veroorzaakt. Ongeveer 10% van hen moest beademd worden (in de zogenaamde 'ijzeren long'). Tijdens de epidemie zijn 70 personen (4%) zijn overleden. Velen hebben een blijvende handicap overgehouden en in 1957 wordt in Delft het eerste revalidatiecentrum voor poliopatiëntjes geopend.

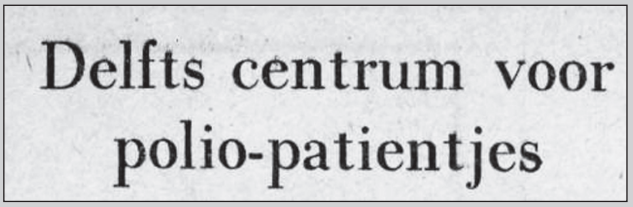
Delfts centrum voor polio-patientjes

Het Parool, 1 maart 1957.

Vaccinatiecampagne tegen kinderverlamming

Naar aanleiding van de epidemie van 1956 kwam in Nederland de vaccinatie tegen polio op gang. Nog tijdens de epidemie gaat de voorzitter van de gezondheidsraad, prof. Muntendam, naar Amerika om over de mogelijkheden tot vaccineren te spreken, In Nederland wordt gekozen voor het gebruik van het Salk-vaccin. Het Sabin-vaccin wordt in Nederland alleen verstrekt tijdens epidemieën.

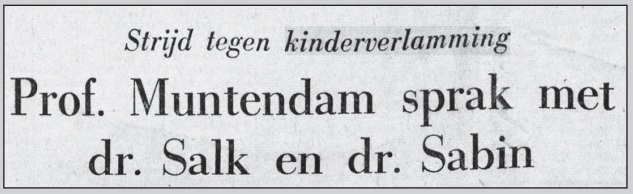
Strijd tegen kinderverlamming
Prof. Muntendam sprak met dr. Salk en dr. Sabin

Het Parool, 19 november 1956

De grote campagne van 1957, met Salk-vaccin, was gericht op alle kinderen geboren vanaf 1 januari 1950. Deze vaccinatiecampagne tegen polio wordt beschouwd als het begin van het Nederlandse Rijksvaccinatieprogramma.
Na de invoering van de polio-vaccinatie kwamen er toch af en toe regionale uitbraken van kinderverlamming voor. In 1971 was er een polio-uitbraak op de Veluwe (Elspeet, Nunspeet en Uddel) en in Staphorst, waarbij meer dan 100 personen besmet raakten. In onze regio waren er besmettingen met polio in 1978 en 1992. In juni 1978 werden kinderen getroffen in Hardinxveld-Giessendam en Gorinchem. In beide gevallen betrof het kinderen afkomstig uit gezinnen die op religieuze gronden tegen inenting zijn. Er wordt een vaccinatiecampagne opgezet voor personen van 0 t/m 26 jaar, die niet of niet-volledig zijn ingeënt tegen polio. Bijzonder is, dat deze bekendmaking, voor de buitenlandse werknemers, ook in het Italiaans, Arabisch, Turks en Grieks wordt gepubliceerd. Later die maand wordt bericht dat er in Gorinchem een tweede geval bekend is geworden. Ook elders in de regio, Aalburg, Dubbeldam en Dordrecht, werden nieuwe gevallen geregistreerd. **Een kindje van 17 maanden uit Ameide** moest eveneens met verlammingsverschijnselen opgenomen worden. (NvGo, 28-6-1978).

GEMEENTE GORINCHEM

BEKENDMAKING

Hierbij wordt bekend gemaakt, dat voor personen in de leeftijd van 0 t/m 26 jaar, die niet of niet-volledig zijn ingeënt tegen polio, gelegenheid wordt gegeven zich alsnog of opnieuw te laten inenten.

NvGo, 23 juni 1978.

De lokale uitbraak in september1992 begon in Streefkerk. Dit leidde ook nu weer tot een grootscheepse regionale vaccinatiecampagne van de GGD-Dordrecht. In de weken erna werden er nog een aantal gevallen van polio in de Alblasserwaard, Vijfheerenlanden en West-Betuwe gerapporteerd.

GGD slaat alarm na vaststellen besmetting in Alblasserwaard
Vaccinatiecampagne na ontdekking van polio

Merwepost, 23 september 1992.

Snelle medewerking kan epidemie voorkomen
Inentingscampagne na geval van polio

Gorcumse courant, 23 september 1992.

De drie genoemde polio-uitbraken hebben uitsluitend mensen getroffen, die om religieuze redenen hun kinderen niet laten vaccineren. Nederland heeft in het algemeen een zeer hoge vaccinatiegraad: in grote delen van Nederland is meer dan 90% van de mensen gevaccineerd. Daardoor ontstaat groepsimmuniteit: de niet-gevaccineerde mensen zijn beschermd doordat het virus zich in een populatie met zoveel immune personen niet kan verspreiden. Wanneer niet-gevaccineerde personen betrekkelijk dicht bijeen wonen, zoals de bevindelijk gereformeerden, in de zogenoemde Bijbelgordel, dan ontstaat in deze zone geen groepsimmuniteit. Door de lage vaccinatiegraad is er dus een kans is op het ontstaan van nieuwe uitbraken. Ook andere levensbeschouwelijke groepen, waaronder de antroposofen en macrobioten, hebben soms bedenkingen tegen het inenten van kinderen maar leven veel minder bijeen in groepsverband dan de bevindelijk gereformeerden.

Naar de Paralympische Spelen

Kort na zijn verhuizing naar Ameide heeft het Nieuwsblad voor Gorinchem en omstreken (NvGo) van vrijdag 25 oktober 1968 een opzienbarend bericht over de nieuwe inwoner van Ameide.

INTERNATIONALE VOOR GEHANDICAPTEN

Kees Broekman naar Paralympische Spelen

"GORINCHEM – Terwijl de Early Bird[1] de beelden van de Olympische Zomerspelen vanuit Mexico naar alle landen brengt, wordt overal de laatste hand gelegd aan de voorbereiding van de Paralympische Spelen. Dit zijn spelen voor gehandicapten, die door het Internationale Stoke Mandeville Committee worden georganiseerd. Dit jaar worden deze spelen gehouden in Tel Aviv in Israël van 4 tot en met 13 november (1968).

BEKENDE NAAM

Kees Broekman, tekenaar bij De Vries Robbé in Gorinchem en ***wonende in Ameide****, is een van de 20 Nederlandse deelnemers, die op 2 november in het lijnvliegtuig zullen stappen van de El-Al, om de Nederlandse kleuren te gaan verdedigen. Kees Broekman is een bekende naam in de Nederlandse sportwereld. De vroegere Nederlandse schaatskampioen en trainer van de nationale damesschaatsploeg, en is een oom van de jonge Kees Broekman. Als we nu nog vertellen, dat de wereldkampioene op de schaats Stien Kaiser een nicht is van onze streekgenoot, dan blijkt toch wel, dat hij uit een sportieve familie komt. In tegenstelling tot zijn oom en nicht, die op het bevroren water triomfen vierden, zoekt de jonge Kees het in het water. Hij is lid van de Delftse Invaliden Sportvereniging[2] "Redeoss" en vanwege zijn handicap, hij heeft polio, ingedeeld in klasse E. In die klasse werd hij dit seizoen Nederlands kampioen op de 50 m schoolslag in 48,9 sec. Op de rugslag bereikte hij de derde plaats, terwijl hij op de borstcrawl als vierde eindigde.*

PLAKKEN

In Doorn worden regelmatig trainingsbijeenkomsten gehouden, terwijl op zaterdag in het zwembad van Veenendaal flink geoefend wordt. Als we er naar vragen, komen de plakken tevoorschijn, die hij al gewonnen heeft. Voltrots streelt hij de plak met het rood-wit-blauwe lint, die hij kreeg bij het bereiken van zijn kampioenschap. "Dit is wel de mooiste", zegt hij tegen ons. Kees ziet de zaken nuchter in. Hij verwacht niet, dat hij beladen met medailles uit Israël terug zal komen. Maar het moet voor hem, doorzetter die hij is, toch wel een geweldige belevenis zijn, om aan deze spelen te mogen deelnemen.

In Israël is misschien het oude Olympisch parool, dat meedoen belangrijker is dan winnen, nog geldig. Natuurlijk wordt er strijd geleverd, dat zijn deze sportmensen wel gewend. Van jongs af hebben zij al strijd geleverd tegen hun handicap, en dank zij hun voorbeeldig doorzettingsvermogen hebben zij vaak overwinningen behaald. Wij wensen hem een prettig verblijf toe in Israël."

De Paralympische Spelen zijn de Olympische Spelen (O.S.) voor mensen met een lichamelijke handicap of visuele beperkingen. Het evenement staat onder auspiciën van het Internationaal Paralympisch Comité. De Spelen worden altijd in hetzelfde jaar gehouden als de O.S., doorgaans in de maand erna. Vanaf de Zomerspelen van 1988 worden zij ook altijd in dezelfde stad gehouden. Sinds 2012 is er zelfs de verplichting dat de stad die de O.S. organiseert, ook de Paralympische Spelen organiseert.

In 1948, op de openingsdag van de O.S. in Londen, organiseerde Sir Ludwig Guttman in Engeland een sportwedstrijd voor gehandicapte veteranen uit de Tweede Wereldoorlog. Naar de locatie (waar een groot revalidatiecentrum was gevestigd) werden deze de Stoke Mandeville Games genoemd. Deze spelen werden jaarlijks georganiseerd. In 1952 deden ook sporters uit Nederland mee en werd het een internationale evenement voor gehandicaptensport (ISMG). De 9de editie van de ISMG vond plaats in Rome na de daar gehouden Olympische Zomerspelen. Die editie werd later de eerste Paralympische Spelen genoemd. De ISMG bleven jaarlijks gehouden worden, maar in de Olympische jaren werden deze, indien mogelijk, in dezelfde Olympische stad georganiseerd. De tweede editie van de Paralympische Spelen was in 1964 in Tokio, Japan. Voor de derde editie, in 1968, was Mexico

1 De Intelsat I, beter bekend als Early Bird, was de eerste commerciële telecommunicatiesatelliet. Gelanceerd in 1965.

2 Redeoss (Revalidatie Delft en omstreken Sport en Spel) is een in 1966 opgerichte vereniging voor mensen met een lichamelijke ofwel een motorische beperking. Naast sport is ook ontspanning en spel een belangrijk doel.

aan de beurt, maar wegens organisatorische problemen werd uitgeweken naar Tel Aviv, Israël. De vierde editie in 1972 was in Heidelberg (na de O.S. in München), Duitsland, de vijfde in 1976 in Toronto (na de O.S. in Montreal), Canada en de zesde in 1980 in Arnhem (O.S. in Moskou). Tegenwoordig zijn de Paralympische Spelen een groot sportevenement voor atleten die in verschillende groepen van handicaps zijn onderverdeeld. De nadruk ligt op hetgeen de sporters wél kunnen, in plaats van op wat ze níet kunnen. Het aantal atleten dat meedoet is sterk gegroeid sinds de begindagen. Er waren ongeveer 400 deelnemers in Rome in 1960 en 4342 tijdens het toernooi in Rio de Janeiro in 2016.
Sinds 1976 worden er ook de Paralympische Winterspelen gehouden. De eerste waren in het Zweedse Örnsköldsvik. De meest recente Winterspelen waren in februari/maart 2018 in het Zuid-Koreaanse PyeongChang.

De Paralympische Spelen (zie KADER) vinden van 4 t/m 13 november plaats in Tel Aviv, maar tijdens de Spelen is hierover slechts enkel bericht te vinden in de landelijke kranten. Het Vrije Volk van 5 november 1968 meldt dat de 17de Internationale Stoke Mandeville Spelen voor gehandicapten, ook bekend als de Rolstoel Olympiade zijn begonnen. De Telegraaf van 9 november heeft het bericht: *"De Nederlandse afvaardiging naar de spelen voor lichamelijke gehandicapten, de Stoke Madeville-spelen, die in Tel Aviv worden gehouden, heeft reeds zeven gouden medailles veroverd."*

Na terugkeer van de deelnemers is er meer publiciteit. Er verschijnen krantenkoppen als:
"GOUDDELVERS TERUG". *Hartelijk verwelkomd door een grote schare supporters en familieleden is gisteren de Nederlandse afvaardiging naar de Spelen voor gehandicapten uit Israël op Schiphol teruggekeerd. De Nederlandse ploeg, die uit 30 deelnemers en 10 coaches en verzorgers bestond behaalde in Tel Aviv 12 gouden, 4 zilveren en 5 bronzen medailles op de in totaal vijf onderdelen (zwemmen, atletiek, tafeltennis, basketbal en boogschieten)."* (Alg. Handelsblad, 16-11-1968).

Andere krantenkoppen zijn:
"Grote successen in Tel Aviv. Invaliden terug met vele medailles" (De Tijd, 16-11-1969). **"Stoke-Mandeville-games succesvol voor Oranje. 12 keer goud, 4 keer zilver, 5 keer brons"**(Trouw, 16-11-1968).
"Deelnemers spelen voor invaliden terug. Met 21 medailles de zevende plaats bereikt" (Het Parool, 16-11-1968).

Maar hoe is het tijdens de Paralympische Spelen gegaan met de deelnemer uit Ameide? Die blijkt ook zeer succesvol te zijn geweest. Het NvGo van woensdag 20 november 1968 geeft een uitgebreid verslag van zijn prestaties en andere belevenissen.

▲ *De Nederlandse ploeg terug uit Tel Aviv (Nieuwsblad van het Noorden 16-11-1968).*

ZWEMMEN OP PARALYMPISCHE SPELEN

Kees Broekman terug met gouden medaille

"Gorinchem – Kees Broekman is weer terug van zijn reis naar Israël. Behangen met een gouden medaille heeft hij de Nederlandse kleuren hoog gehouden op de Paralympische Spelen te Tel Aviv. Deze Olympische Spelen voor gehandicapten werden van 4 t/m 13 november gehouden in een speciaal voor dit doel ingericht sportpark in Ramat Gan, een voorstad van Tel Aviv.
'De organisatie was uitstekend. Aanvankelijk eigenlijk overgeorganiseerd en daardoor wat stroef lopend, maar na een paar dagen ging alles veel vlotter', vertelt Kees (20) ons in de ouderlijke woning te Ameide. Kees kwam per straalvliegtuig terug – 'op de heenreis wel wat griezelig om met zo'n vaart naar boven te gaan: je wordt meteen in de kussens gedrukt' - en vader Broekman kwam hem natuurlijk afhalen. Moeder moest het bed houden wegens ziekte, maar dat mocht de pret niet drukken, want de twee zusjes hadden de hele kamer prachtig versierd voor de thuiskomst. Kees heeft de gouden plak gewonnen op de 3 x 50 m estafette, waarbij Johan van de Starre uit Rotterdam met rugslag

▲ *Kees Broekman in zijn Olympisch kostuum. De gouden medaille heeft hij omgehangen.*

▲ *Minister Klompé ontving gisteravond op haar ministerie in Den Haag de Nederlandse ploeg, die met zoveel succes heeft deelgenomen aan de Paralympische Spelen in Tel Aviv. Op de foto bewondert de minister de medailles van de deelneemster Arja Noorda. (foto: Leeuwarder Courant, 23 november 1968).*

opende, Kees kwam als tweede met de vrije slag. De tijd van Kees – zoals die op zijn certificaat staat aangegeven – was 2.05.7. En Kees is er eigenlijk wel heel erg trots op, dat hij dit eremetaal heeft weten te veroveren,

UIT 29 LANDEN

Kees Broekman, neef van de beroemde Kees Broekman en van de niet minder beroemde Stien Kaiser – deze beiden op het water en Kees uit Ameide in het water – is ingedeeld in klasse E. Dat is de Special Class voor de minst-gehandicapten. Elke gehandicapte is ingedeeld in de voor hem beste klasse. Artsen en Olympiade-artsen (uit diverse landen) bepalen de groep voor de deelnemers. Het is wel te begrijpen, dat de sportiviteit op een heel wat hoger plan staat, dan bij de echte Olympische Spelen.

Gehandicapten uit 29 landen hebben aan deze Olympische Spelen meegedaan. Uiteraard kwamen de meesten uit Amerika en Israël – ook veel oorlogsslachtoffers – maar uit Nederland waren het er 31. Kees, die is aangesloten bij de club Redeoss te Delft – hij woonde vroeger in Den Haag en was in Delft op school – is uitgezonden met twee anderen uit zijn club en allen kwamen met metaal terug: 3 goud en 1 zilver.

LELIJKE STAD

Tel Avv vindt Kees Bepaald een lelijke stad. Hij heeft er wat doorheen gelopen en gereden, maar hij vindt er niets aan. Wel interessant, want alles vind je er door elkaar staand. 'Die stad is veel te snel gebouwd' vertelt Kees verder en de meeste huizen staan er op palen: dan kun je er onder in de schaduw zitten en je betaalt er grondbelasting naar het werkelijk bebouwde oppervlak…!

Het weer is er die dagen uitzonderlijk mooi geweest. De temperatuur kwam nooit beneden de 24 C en Kees heeft geen druppel regen gezien. Toch wel, maar dat was, toen hij op het vliegveld moest wachten – 3 uur – voor de terugreis. Toen regende het dan ook met bakken uit de hemel.

800 DEELNEMERS

Met heel wat trofeeën is Kees teruggekeerd en vol trots laat hij o.a. al die vlaggetjes zien, die hij heeft meegenomen! Maar ook behoorde tot zijn terugreisbagage een flesje Jordaanwater!

Al die ongeveer 800 deelneemsters en deelnemers waren in een speciaal Olympisch kostuum. Dit is gelijk aan dat voor de Olympische Spelen in Mexico. De openingsceremonie vond plaats in Jeruzalem, met een hele stoet van de deelnemers – allen in rolstoel – in het universiteitsstadion, compleet met toespraken, fanfarekorpsen en vlaggen. Waarom in Israël deze spelen? Omdat Mexico te hoog ligt voor deze gehandicapten, die dan tevens last zouden hebben van de ijlere lucht, en omdat Israël 20 jaar als staat bestaat. Elk jaar worden deze International Stoke Mendavil (moet zijn: Mande-

ville, B.Pr.) Games gehouden. Vorige keren o.a. in Rome en Tokio.
RESPECT
De deelnemers hebben het bijzonder leuk gehad onder elkaar en de stemming was prima. Het was een genot er te zwemmen in water van 24 graden (de eerste dag was het zelfs 30 graden, maar dat hebben ze laten afkoelen!). Kees heeft nog heel wat van de omgeving gezien. Hij vindt het een woest en ruw land, maar overal zie je hoe de grond er wordt bewerkt. Op de hellingen komen er bossen en alles wordt vruchtbaar gemaakt. Hij heeft bijzonder veel respect voor al dat werk.
KONINKLIJKE BELANGSTELLING
De heenreis ging over Rome. 'We waren juist boven Italië in die storm en we voelden het best. Terug ging het vliegtuig over Wenen, doch de afstand van Rome en van Wenen naar Israël is dezelfde: 3 ½ uur vliegen'. Gisteren heeft er een huldiging plaats gevonden in Delft. Daar werd door ***Stien Kaiser*** (een nicht van Kees, B. Pr.) *de Sportraadbeker uitgereikt aan Kees' club Redeoss, waarbij de plakwinnaars uiteraard aanwezig waren. Dan heeft Kees een dag vrij genomen van De Vries Robbé. Vrijdag worden de winnaars ontvangen door minister Marga Klompé in Rijswijk en zaterdag is er een speciale huldiging door Redeoss voor de winnaars. Er staan dus nog verschillende festiviteiten op het programma.*

'O ja, we kregen in Tel Aviv een telegram van Prinses Beatrix en Prins Claus'. Overigens had Prins Claus ook de reis naar Schiphol gemaakt om de groep uitgeleide te doen. Op Schiphol was er bij de thuiskomst een telegram van Koningin Juliana en Prins Bernhard. Kees is met recht trots op zijn gouden medaille. Ongetwijfeld zal hij nog wel eens meer van zich laten horen. Proficiat Kees!"

Nog meer zwemsuccessen van Kees Broekman

In het jaar na zijn succes op de Paralympische Spelen zet Kees zijn sportieve carrière voort Hij doet in 1969 mee aan de jaarlijkse Stoke-Mandeville spelen in Engeland en wint daar een Gouden en een Zilveren medaille. De Gorcumse Courant van 29 augustus 1969 doet verslag.

Kees Broekman, succesvol bij zwemmen voor gehandicapten:

„Er zijn er, die blijven zeuren, maar daar koop je niets voor"

"Kees Broekman (neef en naamgenoot van de schaatser) zat in de tweede klas van de lagere school, toen kinderverlamming de rechterhelft van zijn lichaam en

◄ *Kees Broekman, succesvol zwemmer als gehandicapte.*

vooral zijn rechterbeen trof. Nu een jaar of dertien later, toont dezelfde Kees Broekman trots de gouden en zilveren medailles die hij als zwemmer in de wacht sleepte bij internationale wedstrijden in Israël (vorig jaar) en Engeland (dit jaar). Kees is nu 21 jaar en leerling-tekenaar bij De Vries Robbé in Gorcum. Hij komt oorspronkelijk uit Den Haag en woont sinds anderhalf jaar in Ameide. Nadat de verlamming hem minder valide had gemaakt, kwam hij voor revalidatie terecht in Delft. In 1960 ging de sport een rol spelen in die revalidatie, door middel van wedstrijden van het Delftse instituut tegen de Arnhemse Johannastichting. En toen een jaar of drie geleden in Delft Redeoss (Revalidatie Delft en omstreken Sport en Spel) werd opgericht, werd hij daar direct lid van. 'Dat is een sportvereniging, die in nauw contact staat met het revalidatiecentrum zelf', legde hij ons uit, 'de geneesheer-directeur houdt er zelf het toezicht'.

Een ploeg van Redeoss ging in 1967 naar de nationale zwemkampioenschappen voor minder validen. 'Daar haalden we nogal wat kampioenschappen. We hadden twaalf titels. Twee mensen van ons werden uitgezonden naar Engeland. In 1968 waren het er drie, en dit jaar weer drie'. In Engeland worden jaarlijks de Stoke Mandeville International Games gehouden. Men heeft er daar een heel stadion met een fantastische accommodatie voor gebouwd, dat dit jaar door Koningin Elizabeth officieel werd geopend. Deze Games zijn dus jaarlijks, en om de vier jaar, in het Olympische jaar, worden ze op Olympisch niveau gehouden. Dan zijn er meer deelnemers, en dat geschiedt dan bij voorkeur in het Olympische land. Vorig jaar ging men niet naar Mexico, in verband met de hoogte van dat land, die valide sportmensen al veel moeilijkheden opleverde. Toen viel de keuze op Israël! En daar was Kees Broekman dus ook bij. Als lid van de estafetteploeg op de 3 x 50 meter behaalde hij er goud. En dit jaar in Engeland zegevierde hij op de 50 meter schoolslag en won hij zilver op de 3 x 25 meter wisselslag. Hij won ook nog de 100 meter schoolslag, maar werd gediskwalificeerd wegens een niet correct keerpunt. 'Ik had ruim negen meter voorsprong op nummer twee, de kampioen van Engeland en het Gemenebest'. Op het wisselslagnummer vestigde hij bovendien, samen met een Israëlier een wereldrecord.

KLASSEN
De deelnemers aan deze wedstrijden worden in klassen verdeeld, al naar gelang de graad van hun invaliditeit. Kees komt uit in de klasse zes, ook wel 'special' ge-

noemd, waarin de minst gehandicapten zijn ingedeeld. Hij heeft de zwaarste handicap aan zijn rechterbeen, In het eerste jaar van de revalidatie heeft men een lichte verbetering kunnen bewerkstelligen, sindsdien niet meer. Hij heeft zich er inmiddels bij neergelegd dat verdere vooruitgang onmogelijk is. 'Of er zou een wonder moeten gebeuren, maar daar geloof ik niet in'. Deprimeert dat idee hem? 'Ach, ik heb er veertien jaar mee geleefd, dat gaat allemaal vanzelf over. Er zijn er die blijven zeuren, maar daar koop je allemaal niets voor'. Hoe reageert men in Ameide op zijn successen? 'Het eerste jaar, toen ik uit Israël terug kwam, is de burgemeester hier geweest. Er kwamen ontzettend veel felicitaties. Dit jaar niet. Er wordt over deze wedstrijden ook weinig gepubliceerd. Er is dit jaar alleen iets op de radio geweest. Ik hoop dat dat het begin van een verbetering was'."

Vele jaren later wordt Cees Broekman in Ameide actief in de Historische Vereniging Ameide Tienhoven. Hij is actief in de werkgroep Genealogie en wordt in 2006/7, bestuurslid en secretaris. In april 2017 neemt hij afscheid als secretaris en wordt tijdens de algemene ledenvergadering tot Erelid van de HVAT benoemd. Tijdens die bijeenkomst worden de verdiensten van Cees uitgebreid naar voren gebracht. Eén verdienste blijft echter onvermeld. Er wordt geen enkele aandacht geschonken aan de Gouden medaille die Cees in 1968 op de Paralympische Spelen in Tel Aviv had gewonnen. Met dit artikel is dit nu rechtgezet!

▲ *Cees Broekman (rechts), Erelid van de HVAT, 20 april 2017.*

Termeis als dialect

"Groete uit Ameide" (Termei). Ansichtkaart uit 1911.

Dick Roodhorst

Wanneer je in Wikipedia naar Ameide zoekt tref je, eigenlijk een beetje teleurstellend, slechts een kort stukje tekst aan. Kort, maar wel interessant. Het eerste dat je tegenkomt is dat de naam Ameide in het Albasserwaards Termei heet. Voor ons natuurlijk heel herkenbaar, maar Termei staat in Wikipedia vermeld als een "dialect". En het heet in het Alblasserwaards Termei, dus kennelijk is Alblasserwaards een taal … verrassend!
Dit levert een leuk bescheiden zoektochtje op: Termeis is kennelijk een dialect. Mooi om hieraan kort wat aandacht te besteden. Een ander woord voor dialect is trouwens streektaal.

Wanneer is er nou sprake van een dialect?

Een dialect moet verwant zijn aan de Nederlandse taal en voor het grootste deel in hetzelfde taalgebied als het "standaard-Nederlands" worden gesproken. Dat geldt zeker ook voor het Termeis.
De dialecten of streektalen zijn weer onder te verdelen in regiodialecten en stadsdialecten. Het "Tukkers" is een voorbeeld van een regiodialect en "Amsterdams" van een stadsdialect. Wij zijn dus een regiodialect en dat verbaast ons niet(s).

Nederland kent naast het Nederlands (ABN) drie erkende streektalen: Fries, Limburgs en Nedersaksisch. Daarnaast wordt in veel gebieden een dialect gesproken, zoals Zeeuws of Brabants. In 1995 gebruikte nog een kwart van de ouders dialect of streektaal, maar in 2003 was het aantal geslonken tot 18 procent. Onderzoek onder scholieren heeft uitgewezen dat steeds minder kinderen een dialect spreken, kennelijk is het voor je toekomst beter om ABN te spreken. Of zou het zo zijn dat kinderen buiten Termei zo goed mogelijk ABN spreken en thuis weer gewoon Termeis?
Er is inderdaad een verschil in sociale status tussen een "taal", dat is de benaming voor een taalvariant die aanzien geniet (in Nederland is dat het Algemeen Beschaafd Nederlands ABN) en een "dialect" (een taalvariant die met minder achting, soms zelfs met verachting wordt bezien). Deze sociale status straalt af op de gebruikers van de taalvariant, althans zo kan dit worden gevoeld.
Ik geloof niet dat we daar in Ameide en Tienhoven erg veel last van hebben, sterker nog … ik krijg de trotse neiging om dit stukje ook in het Termeis te schrijven, dat zou als volgt kunnen gaan... .

"Waneer je in Wikipediao naor Amaide zoekt tref je, aigelijk un bietje teleurstellend, slechts un kort stukkie tekst an. Kort, mor wel intressànt. Het eerste da je teugenkomt is da de naom Amaide in ut Alblasserwaords Termai hiet. Voor ons natuurlijk hil herkenbaor, maor Termai staot in wikipedia vermeld as un "dialect". En ut hiet in het Alblasserwaords Termai, dus kennelijk is Alblasserwaords een toal... verràssend!
Dit levert un leuk beschaiden zoektochie op: Termais is kennelijk un dialect. Mooi om hieraon kort wa aondacht te besteden. Un ander woord veur dialect is trouwes streektaol.
Waneer is er nou spraoke van un dialect?
Un dialect mot verwant zain an de Nederlandse taol en veur ut groootste dil in 'tzelfde taolgebied als het

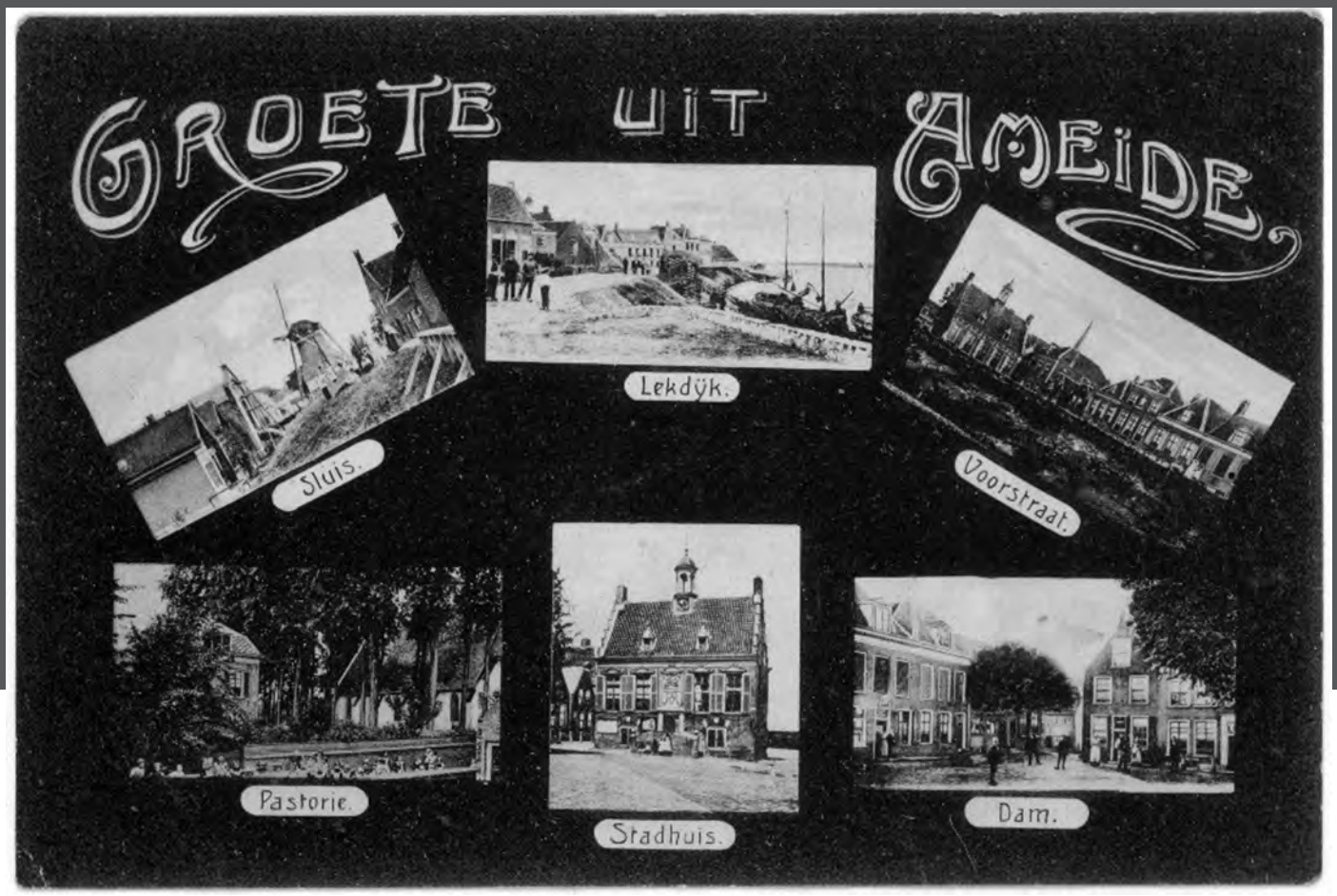

"standaordnederlands" worde gesproken. Da geldt zeker ok veur het Termais.
De dialecten of streektaolen zain weer onder te verdelen in regiodialecten en stadsdialecten.
Ut "Tukkers" is un veurbild van un regiodialect en "Aemsterdaems" van un stadsdialect. Wai zain dus een regiodialect en da verbaost ons nie.
Nederland kin naost ut Nederlands (ABN) drie erkende streektaolen: Fries, Limburgs en Nedersaksisch. Daornaost wordt in veul gebiede un dialect gesproken, zoas Zeeuuws of Braobants, In 1995 gebroikte nog un kwàrt van de ouders dialect of streektoal, maor in 2003 was het aontal geslonke tot 18 procent. Onderzoek onder scholiere hèt oitgewezen da steeds minder scholiere un dialect spreken, kennelijk is ut veur je toekomst beter om ABN te spreken. Of zou ut zo zain da kinderen boiten Termai zo goed moglijk ABN spreken en tois wir gewooon Termais?
Er is inderdaod un vurschil in sociaole staotus tusse un taol, das de benaaming veur een taolvariant die aonzien guniet (in Nederland is da ut Algemeeen Beschaofd Nederlands ABN) en un "dialect" (een taolvariant die mè minder achting, soms zelfs mè verachting wordt bezien). Deuze sociaole staotus straolt af op de gebroikers van de taolvariant, althans zo kin ut worden gevoeld.
Ik gloof nie da we doar in Amaide en Tienhoven erg veul last van hebbe, sterker nog …. Ik kraig de trotse naiging om dit stukkie ok in ut Termais te schraiven, dat zou as volgt kunne goan …."

Pff, al schrijvend kom ik tot de constatering dat "Termeis" praten me een stuk gemakkelijker af gaat dan het "Termeis" schrijven!

Het kleine stukje grondgebied Ameide en Tienhoven beschikt volgens Wikipedia over een eigen dialect, zo is dat en dat is een constatering om trots op te zijn… of niet!

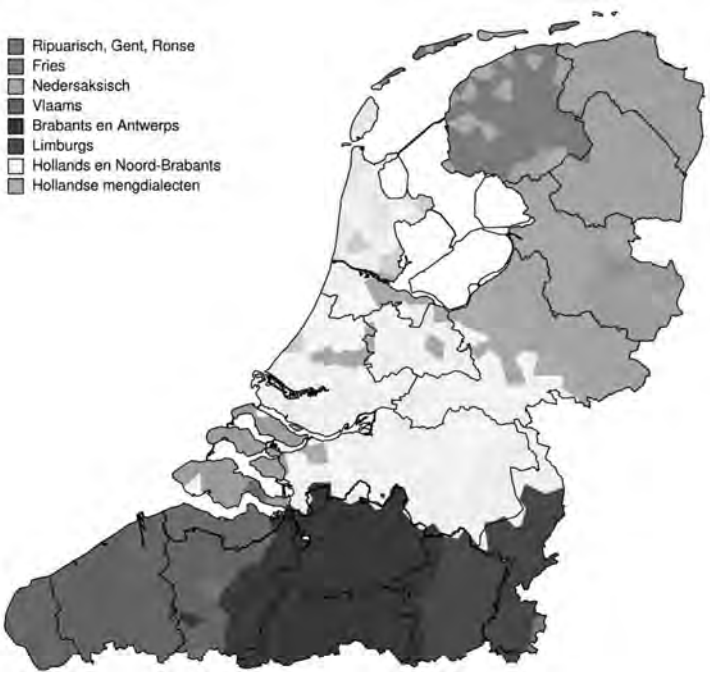

In 2008 verschenen er twee dialectatlassen. De ene atlas behandelt de zinsbouw in 267 dialecten, verspreid over Nederland, Vlaanderen en een klein stukje van Noord-Frankrijk. De andere atlas gaat over woordvorming in 613 plaatsen in het hetzelfde Nederlandstalige gebied. Heeft het Nederlands nu 267 of 613 verschillende dialecten?

Varia op z'n 'Termeis'

Bram Provoost

In het voorgaande artikel *'Termeis als dialect'* pleit Dick Roodhorst voor het gebruik van het Termeis als schrijftaal. Hij laat tegelijk zien dat het schrijven op z'n Termeis niet makkelijk is en om het te lezen moet je ook de tijd nemen. Toch gebeurde het vroeger ook al. In krantenberichten uit 1880 heb ik twee voorbeelden gevonden. In beide gevallen wordt een ongewenste situatie in Ameide, die in het Termeis worden besproken en er ook nog voor zorgen dat de situatie wordt verbeterd.

Problemen met een Looppad naar de Lek

INGEZONDEN (Schoonhovensche Courant 27 juni 1880).**: Eene afgeluisterde samenspraak tusschen twee dienstmeisjes te Ameide, over en bij het nieuw aangelegde looppad, van af den Hoogendijk naar de watertrap, aan de rivier de Lek aldaar.**

Bet. (Met een gang water het pad opklimmende, tegen Aaltje): Hè, hè! das een hijs hoor eer da je bove bin, 't is net woar dat 't sprikwoord zèt: alle verandering is nog gin verbetering; 'k wouw te minste moar da ze die ouwe trap; die van de wijnter, mit 't ijs, kepot is gegoan, moar weêr leije, die was ok wel niet best om teugen op te souwen, moar toch nog beter as deuz' noare stigt; van de verleeje week, hoor ik, is Oaltje van de lange Leens der eige op tie lamme stigt bekant deur de midde goan legge valle!

Aaltje. Joa, 't niet alles hoor, in nouw is 't nog zeumer, moar van de wijnter, nouw! in dan mot 't zoo glad zijn.

Bet. Dan goaij 'k moar op m'un hurke zitte in dan loa 'k me dur zoo ofglijje.

Aaltje. Goed, moar da kè je toch van ondere noar bovene nie doen.

Bet. Da's woar ok, nouw moar dan is 't heel nie om te doen hoor, om hier woater te hoale, 't is een last veur een durp wèr zouvel woater van de Lek geslipt mot

Het looppad naar de waterstoep rond 1900-1910.

worde.
Aaltje. Moar mèd, je zouw zoo zegge hé, hoe kenne't toch zoo, dèr hèje dun Burgemeejster[1], die is ok in 't kulleezie van-n-n de wèrd of hoe noeme ze dat ok, e-e.
Bet. Joa in 't …. dijkkulleezie[2].
Aaltje. Pursies! in dèr hè je meheer Zwesz[3] in Schippers[4], die stinden dur toch allemoal bij, toe u 't in de pin was datie gemoakt zouw worde, zouwe die ut Schippers nouw zoo gezeed hebbe?
Bet. Och, je mot gloove mèd, meheer Zwesz is veur zukke dinge heelemoal de man, dèr hè je dun Burgemeejster die stind ur ok wel is bij te kijken, moar die kè je 't niet kwoalik neme as tie van zukke stigte niet veul of wet, die is meer in zoo'n kulleezie, mot je gloove, om te schrijve in te vrijve, in Schippers, die mot ut moake, zooas ze u't wille hebbe, moar der hè je meheer Zwesz die al zeuvel stigte heb zien moake in loate moake bij de boeren in zoo, an den dijk, das wel vrimd dat die 't nie gemerkt heb da die stigt zoo veul te stèl kwam.
Aaltje. W'ikkie is zegge wat Bet, j'eb altijd minse mit kwoaje tonge, zie je, moar ze zegge wellis dat meheer Zwesz zoo'n hekel an Termei het, moar ik ken nouw niet gloove, dattie z'un ège durpsgenoote moedwillis zoo zal traitere, moar de knapste mot je denke ken ut wellis mis hebbe.
Bet. Da ze 't mis hebbe, is nog tot dèr an toe, dat he 'k ok wellis, moar dan motte z'ut loate verandere.
Aaltje. 't Kè je begrijpe, da' doenne ze zoo ligt nie, of, ze moste zelf gedurig is mit un gang woater op 't ur lijf dur teuge op motte, moar dèr hè je von de verleeje week un Donderdag zag ik nog, toe kwam dun Burgemeejster mit meheer Van Stoavere[5], van Jaarsveld over mit een zwoare tas mit boeke, moar die laâte ze Jan De Klap[6] droage wit je, zukke lui voele n'ut nie, motje dinken.
Bet. Pursies! in veur ons soort van minse zit ut 't er niet an hoor!
Aaltje. Kom hoor, mèd, ik gaaj gouw na houis, want de juffrouw zel evel wel denke, wèr blijf ze weêr mit de Zaturdag, dag hoor!
Bet. dag hoor!

Het gesprek krijgt een vervolg in de Sch Courant van 12 sep 1880.
Ingezonden. Nogmaals een afgeluisterd gesprek over en bij het (nog altijd even steile) looppad naar de Waterstoep aan de rivier de Lek te "Ameide".
Pieter Dirk. (tegen Mina , welke laatste met de linkerhand zich aan de langs het bewuste pad staande leuning vasthoudende en met de rechterhand een mand met gespoelde kleeren torschende, tegen het klimpad opkloutert.) Wel Mien! da geproat van Oaltjie en Bet, lest over die stigt, dasze toe nog ofgelouisterd hebbe, en in de krant gezet, het nog nie veul, of, loa ik liever zegge, niks geholpe hè? wel is tur heel wat proat over gewist, moar as de Burgemeejsstur in van Stoavere nouw mit tie zwoare tas over motte zal ut 't ur voor heur ok nie anzitten; nouw Jan de Klap zun erm gebroke heit, nouw zelle zum zelvers motte droage.
Mina. (hare mand neerzettende, verbaasd.) Wat zeggie jong! het Jan de Klap zun arm gebroke?
Pieter D. Joa, hè je dat nog nie gehoord? ik dogt dasze in 'n winkel zukke nuuwtjie's altoos 't eerst hoorde.
Mina. Misschien hebbe z'ut Trouijje[7] wel al gezeed moar je mot dinke, 't mot al is erg druk zijn, moar anders bin ik meejstal achter of ievers; wel! wel! da's ok 'n ding voor Janne hoor, moar je zeg dat nouw van die tas, moar je bin net zoo lomp as Oaltjie die van de leegte noa de hogt wouw gleije; as Jan ommers niet over kin roeije, mot ut toch 'n ander doen en die loate ze dan net zoowel die tas droage.
Pieter D. Dèr hè ge geleik an, moar zonder gekheid nouw Mien; 't is toch un gruvel hé dasze zoo'n stigt nie verandere, heel Termei roept tur vraak over zoo'n last as ze dèr van hebbe.
Mina. Hout tur van op jong! 't is teugeswoordig toch zoo heejt, en die wasch kost 'n mins evel zeuvel zweejtdroppels, moar as zie dan nog is mit zoo'n natte wasch, teuge zoo'n stèlte op mot, ik zeggie niks hoor, je zweejt je bekant dood gloovie wel?
Pieter D. Joa 't is arg genoeg Mien, jij heb nouw nog 'n poar stevige beenen en kouitte moar wi je wel gloove der he je mun vrouw die ken 't teugeswoordig onmogelik doen, woaterhoale, nouw doen ik ut moar voor ut huishouwe wit je.
Mina. Wel vroeger há je nog een hoop ouwe minse die nog is wat uit de weg konne neeme, zooas woaterhoale of zoowat an de Lek, moar regtewoord zukke ouwe stakkers, je durf ze nie meer oftestuurre, ze zouwwe 'n ongeluk kreige.
Pieter D. Wi je wel gloove, je het veur 't teugeswoordege mède op de Veurstraat die vroeger heel de stroat schrobde, moar nouw met die stigt, nouw boene ze alleejn moar de gééle steentjies, ze hebbe geleik ok, 't is gin doen medeerc om woater te hoale.
Mina. Nouw Oaltjie en Bet mit 't ur tuutproat, ze mogte noodig zegge van Meheer Swesz van un hekel an Termei, moar ik zeggie dan ik gloof dat de regééring 'n hekel an Termei het, heel de ploats zét ut, dat ut een schandoal is da die stigt nog niet beter is gemoakt.
Pieter D. Joa moar mèd da mosje nouw zoo gouw nie zegge hoor; de minse hebbe dur al 3 of 4 moal over gezeejten, hoor ik toch, ze kenne toch ok geen ijzer mit hande breken.
Mina. (met de handen op hare knieën slaande), Kèrel bij je gek! is dat nouw 'n ding om 4 moal over te zitte, je loat je ok alles wijsmoake, as dat woar was dan zouw 'k toch zegge bring de heele regering noa de lommerd te Gurkum en laat ze dur nooit meer ouitlosse.
Pieter D. Nouw. 'k zeg ut ok hoor! moar zie je, ik zeggie moar wa 'k gehoord het, verder wit 'k 't ok nie en

1 In 1880 was Adrianus Paulus Hendrikus Antonie de Kleijn burgemeester van Ameide en Tienhoven, Voorstraat no. 239 (nu Voorstraat 8).
2 Het College van Hoogheemraden van de Alblasserwaard beneden de Zouwe.
3 Tijs Swets, dijkopzichter en aannemer, Voorstraat no. 236 (nu Voorstraat 5).
4 Hendrikus Schippers, timmerman, Molenstraat no. 77 (nu ?).
5 Adrianus van Staveren, loco-gemeentesecretaris, Molenstraat no. 90 (nu ?).
6 Jan de Klap is ??? (uit het vervolg blijkt dat hij veerman is op de roeiboot van Ameide naar Jaarsveld).
7 Gaat het hier misschien om Geertrui en Wilhelmina Verheij, de zusters Trui en Mien van het winkeltje op de hoek van de Fransestraat en de Kerkstraat (Mien op 't hoekje)? Zie Nieuwsblad 2018-1.

▲ *Het looppad naar de Lek, circa 1900.*

ik hoor wel dasze dur nog is vergoaring over hebbe motte.
Mina. (rondkijkende en hare mand opvattende.) We magge wel oppasse of ze belouistere ons ok nog en zette ons in de krant, moar wikkie nouw nog is eve zegge wat: 'n mensch mot z'un schot en zu'n lot an de ploats opbrenge, da's eenmoal zoo, moar ik betoal mien belastingbrief bij Oalberde[8] nie of eerst mot die stigt veranderd en beter gemoakt zijn, en dat moszen ze allemoal doen, dan zouwwe ze wel vlugger worde, want 't is een gruvel hoor, een gruvel ok; nouw Piet 't is me hier te werm hoor in die gloeijende zon, ik wi je groete hoor!
Piet. Wel mèd 't is weer zoo heejt, gundag hoor!

De afgeluisterde gesprekken hebben succes. De Sch. Courant van 26 sep 1880, meldt: *"AMEIDE, 20 Sept. In eene heden gehouden zitting van den gemeenteraad is besloten tot eene spoedige en radicale verbetering van het veel besproken* ***looppad*** *naar de Lek".*

Problemen met de bestrating in de Nieuwstraat

Ingezonden. (Sch. Courant, 5 dec 1880). **Een Buurpraatje over de "Nieuwstraat" te Ameide.** Naar eene daarin vroeger gestaan hebbende waterpomp, wordt deze straat in den regel nog "Pompstraat" genoemd.

Piet (tegen Jan). Genavond buur! mooi weêr hé, wel koud, moar 't is toch heel wat plezieriger veur 'n mins as da' natte weêr, zooas 't verleeje week was, hé?
Jan. Bel man houd 'r van op, da' was arg hoor en dan mot je, zooals wij, in de Pompstraat weune, wel kèrel! 't is 'n gruvel zoo'n, slechte stroat as dat is, 't is of ie deur 't duin loopt.
Piet. Nou! moar zoo droog niet as 't regent, en dèr hè je m'n wijf, zooas ie wèt nog al 'n liefhebster om met Jan, Piet of Kloas veur deur is te proaten, liefst op 'r kouse, die het ok al wat over die stroat gemopperd.
Jan. Ik mot je zegge dat 'k jou wijf niks bekloag, dan mot ze moar wat minder stoan kletse, moar wel heur die 'r in weune en d'r gedurig deur motte loope, vooral bij avund of ontije, as ie de plasse niet zien en ken.
Piet. 'k Kè je vertelle, verleeje week 'n Donderdag avund, 't was gelukkig ligte moan, mit die erge rege, dèr veur 't huis van Van der Aa[9] lag me 'n schep woater, 'n revier gelijk, 'n vreemdeling die 't nie en wist en 'n liefhebber van hengele was zou d'er in goan stoan boarze hebbe.
Jan. Da kè je begrijpe, als was 't 'n echte revier, dan zou de boars nog wel veur de deur van Van der Aa van doan blijve, moar Piet, 'k doch die al lang der van deur was en 'k zag op z'n deur hij der nog weunt, 'k heb al bij me eijges gedocht, zouwe ze nouw 2 veldwachters goan houwe, dan is 't gin wonder dat 't trakkement klein is; dèr veul keujen zijn wordt de spoeling dun zet 't sprikwoord.
Piet. Och zie je ik denk veur 't noaste dat Van der Aa

8 Aalbert Ouwerkerk van Lomwel, gemeenteontvanger, Dam no. 6.

9 Gijsbert Pince van der Aa, veldwachter, Nieuwstraat no. 184 (nu ?). Hij is op 16 okt. 1880 naar Schoonhoven vertrokken.

hier nog 't een of ander het te doen; dat zel die eerst in orde wille bringe eer dat ie z'un noamborregie weghoalt.
Jan. Dat ken, moar wat denk jij d'r nouw van, zouwe we gouw 'n nuuve pompstroat krijge?
Piet. Bel, der hè je verleeje week, hoor ik, op zoo'n smerige avund, is de Burgemeester zelvers achteruit gouw 'n brief op de post goan bringe, op z'n pantoffels zegge ze, in toe mot ie in zoo'n diepe plas getrapt hebbe dat ie ze heele moal overschiep mit woater; dat ken termets wel helpe misschien.
Jan. Wi'k ie is zegge wat, Piet; as 't an de Burgemeester alléén lag hadde we al lang 'n nuuve stroat gehad; der is 't ie arg veur, da' wis ik, net zoowel as meneer Van Kekem[10], die het, heb ik wel is gehoord, in de vergoaring d'r al zoo menigmoal over gehad; moar dan mot je weêr andere leeje van de regeering hebben die teugen 'm zegge: dat komt moar da' je in die stroat weunt, 't ken nog wel, 't is nog zoo arg niet, in zooal.
Piet. Nouw moar ieder onpertijdig mins zal motte zegge dat 't wel arg noodig is en dat 't geld van 't durp wel is slechter besteed zel weze.
Jan. Dat zel wel woar weze; moar ik hoorde van doag nog in 'n krant veurlezen dat ze hier zoo conservatig, dat beduijt gloof ik, vasthouwend, binnen.
Piet. Nouw, ik hoop dat 't moar gouw mag gebeuren, as 'n mins 'n goed huis kan krijge zou je d'r om goan verhuize.
Jan. In as 't dan gebeurt, is 't ok te hoope dat 't niet net zal goan as mit de Stigt moar dat ze 'm in ééne goed zalle legge.
Piet. Kom, sloap wel hoor! je vrouw genacht van me.
Jan. Dankie, 'k hoop woar te neme.

Ook dit gesprekje heeft succes. Een week later meldt de Sch. Courant: "*AMEIDE, 9 Dec. Naar wij vernemen, zal bij het hulpkantoor der* ***brievenposterij****, gelegen in de* ***Pomp****- of* ***Nieuwstraat*** *alhier, een lantaarn worden geplaatst. Wij kunnen niet anders dan een maatregel, waardoor aan een reeds lang gevoelde behoefte zal worden voorzien, van ganscher harte toejuichen*".

10 Arie van Kekem, koopman, mandenmakersbaas en wethouder, wonend in de Nieuwstraat no. 178 (nu 39 en 41) op de hoek van de Peperstraat.

▲ *De Nieuwstraat/Pompstraat rond 1900-1910.*

Christiaan van Krimpen alias 'Kreupele Chris'

De Gorcumse Courant had van eind 1990 tot medio 1993 een rubriek 'Streektaal', die verzorgd werd door de Stichting Streektaal Alblasserwaard en Vijfheerenlanden. In die rubriek schreven streekgenoten verhalen op in de taal van de eigen streek. Het eerste artikel verscheen in de krant van 12 december 1990 en was getiteld: ***'De kerst van kreupele Kris'***. Het was een Kerstverhaal geschreven door oud-Ameidenaar Gerrit van der Grijn uit Weesp. In de krant van 5 februari 1992 was die rubriek opnieuw gewijd aan '**Kreupele Chris**, *één van de durpsfigure van Termei*'.

De Nieuwstraat rond 1900, nog zonder de bebouwing aan de Lekdijk.

▲ *Christiaan van Krimpen.*

Dit tweede artikel was van de hand van *'een Termeienaar, die het jammer zou vinden, wanneer dit soort verhalen zomaar in het vergeetboek zouden raken'*. Het is niet waarschijnlijk dat de schrijvers dezelfde persoon zijn, daarvoor zijn de verschillen te groot.
Wie was Kreupele Chris? Het was de bijnaam van Christiaan van Krimpen, geboren te Ameide op 14 augustus 1889. Hij was de zoon van Gijsbert Johannes van Krimpen (1855-1936) en Adriana Boon (1855-1909). Chris had een oudere zus, Antonetta van Krimpen, geboren te Ameide op 21 september 1887. Zij trouwde in 1907 met Anthonie Versluis en is op 18 april 1956 te Ameide overleden.
Chris van Krimpen is ongehuwd gebleven en woonde in 1953 in de J.W. van Puttestraat No. A182 (later omgenummerd tot 75). Mij is niet bekend wanneer hij is overleden. Zou het inderdaad in een kerstnacht zijn geweest?

De Kerst van Kreupele Kris

"In de stille polder, effe boiten 't durp, stong een oud vervalle hoisie. Een hout schuurtie leunde d'r teuge, zodat 't leek of ze mekaor overend hielde. D'r wôônde een ouwe boas, die vroeger boereknecht was gewist. Maor mit de hooibouw hattie tijdes een omweerdoi een trap gehad van een geschrokke pèèrd en sindsdien was tie invalide. Zijn baos had 'm daarnao in het daggeldershoisie late wôône. In de tobber leefde daor mit z'n êêne koei, een inkeld schaop in ok nog een ezel die die mitte Termeise pêêrdemart gelôôt had.
De ouwere minse in het durp wiste nog te vertelle da tie vroeger een vrolijke vint was, die trekhermoika speulde op de bruilofte in zo. 't Beurde wel dat tie dan d'rnao extra waggelend naar zijn hoisie trol, al speulend op zijn hermonikao.
Toe die nog jong was, kwamme zijn ouwe vrinde 'm nog dikwijls opzoeke in den werd er geschonke in gedronke in gespeuld. Moar naormaote die ouwer wier, werd het stiller om 'm heen. Zijn vroegere vrinde waore getrouwd of wel 't durp oitgetrokke. Kris leefde een bietje as een kloizenaar, in 't durp wist men weinig meer van 'm. Zijn bijnaom kende iederêên: kreupele Kris; bijnao gien mins wist zijn achternaom. Omdat men 'm een mietje 'n zonderling vond, ging men 'm oitte weg en kwam Kris inkeld naar het durp om bôôdschuppe te doen.
Wel wiste de minste den dat tie vrij veul drank insloeg. Goed was tie veur zijn dieren; d'r goat een verhaal over van 'm. In d'n oorlog, toen die niet genog te ete had veur die erreme bêêste, speulde die veur ze op zijn trekhermonikao en riep dan: 'Vrete he'k nie, maor schik zulle jullie hebbe!'. De meziek klonk ten waid over de polder, soms onderbroke deur 't klaogend geblaot ven zijn schaope of het gemoedelijke boegeroep van zijn koei of d'n ezel, die 'm mit zijn loid 'I-A' finaol oitlachte.
Nou mot je wete dat Kris as kaind op de zundasschôôl had gezete, maor nao d'n dôôd van zijn ouwloi kwam tie niet mee in de kerrek. Nao zijn ongeluk greep tie gaonde naor de fles en wier die opstandig. Op 'n keer, toen ie weer in d'n ôôlie was brulde die: 'Waorom, o God, hebbu mijn dit ongeluk late krijge, waordeur ik hier in m'n êêntje zit te verzure? Gien vrouw wil me zo hebbe, me vriende hebbe me in de steek gelaote; 'k heb inkel maar die stomme diere!'. En ie gaf êên van zijn schaope zo'n schup dat 't erreme bêêst overend vloog in klaoglijk mekkerend zich oit-te voete maokte,
Maor mit Korsemus herinnerde die zich altijd weer dit kerstliedjes die die op de zundasschôôl geleerd had. Den pakte die saves zijn trekharmonika in speulde de twee versies die het best bij hem ware blijve hange: De herdertjes lagen bij nachte en Stille

▲ *'Vrete he'k nie, maor schik zulle jullie hebbe!'*

nacht, heilige nacht … Wanneer het den rustig winterweer was, vingen de minse oit het durp flarde van de gespeulde kerstliedjes op. Sommige liepen den daor de rand van het durp om het betere te kunne hore. In as Kris den het 'Stille nacht' mit gevoelige trillingen speulde, klonk het heel vredig over de verlate polder.
't Lipe weer teuge Korsemus, de Termeienaors hadde Kris al een hêêlen tijd niet in het durp gezien. D'r wier over gesproke in op het Kerstaovendjie van de vrouwenbond stelde Jaontjie ven Annekeeje veur Kris mit te Kerst een peketjie te bezurge, in den pesant 's te kijke of tie misschien ziek was.
In de kersnacht hoorde men overnuuw het Stille nacht, heilige nacht over de polder weerklinke. D'r lag een dik pak sneeuw, waosdeur het stimmiger klonk den de ander jaore … 't Leek of hêêl de netuut meeloisterde, zo stil was 't in de meziek ok leek van hêêl ver te komme.
Toen de vrouwe de volgende dag het peketje kwamme bringe, zagge ze Kris in de bedstee legge, zijn êêne errem waoraan de hermonikao bungelde hing over de bedsteeplank. Kris was overlede, moederziel allêên. Toch lag tie er zo vredig bij en speulde d'r zo'n gelukkige glimlach om z'n ingevalle mond, dat 't was of tie iets hêêl moois had gezien. Zijn schaopies stonge stil bij zijn bed en in d'n hoek van zijn kaomertjie keke d'n os en d'n ezel stomverwonderd deur d'n etesroif naar binne..."

Kreupele Chris

"Ouwere minse kinnen 'm nog wel. Kreupele Chris, die aigelijk Chris van Krimpen hitte, mar de naom wisse de mêêste toen al nie en nou nog nie. Met da toen bedoelde me de erreme taid van veur d'n oorlog, toen Chris één van de durpsfigure van Termei was, jao toch. Veul verhaole doen over hum de ronde; ik zel d'r een poar vertelle, dan snappe julllie allemoal waorom nog altaid over Kreupele Chris gepraot wordt.
Chris was nie zo goed ter bêên, vendaor zijn bainoam, maar gelukkig ha tie 'n hondekèr, waormee die naor z'n stukkie land kon rijje. Da land lag op de Pasterie. Hoe komp da an zo'n gekke naom, zel ie vroage? Wel, da komt, omdat da land van de kerrek was, en het zogenaomde pasteriefonds verhuurde 't in perceelties aon partekliere, vollukstoine noemde ze da laoter. Affain, as Chris onderweg was, ree die z'n land wel 's verbai … Hai gong dan naor Tijne in de Nuuwstigt – dat is waor nou de Bordeweg naost legt – die Tijn had namelijk een stil kroegie en verkocht graog een borrtjie; iets waor die kreupele Chris ok nie in spuugde. Gelikkig wid d'n hond de trugweg beter as z'n baos.

Op de Pasterie hieuw Chris verrekes. Die stomme bêêste hadden 't nie altaid eve best, want de baos ha veur hullie nooit zoveel te vrete. Daor had Chris wa op gevonde. Hai had naomelijk een trekharmonikao, waor die aordig mee overweg kon hartstikke graog speulde. As Chris dan 's gien voer veur de keuje had, dan broch tie zijn harmonikao mee en speilde êên of

▲ *'Vrete he 'k nie, maor schik zel je hebbe'.*

andere mooie deun op da ding. En dan perbeerde die boven 't geloid van de meziek en het gesnèèrk van de verrekes oit te komme en riep tie: 'Vrete he 'k nie, maor schik zel je hebbe'.
Op da stukkie bouwland verboude Chris ok errepels en groentes. Mar da lukte nie altaid eve goed. Zo gong 't ok dien êêne zomer mit z'n errepels. De mêêste bleve mooi klèèn. 'Ongelaike opkomst, zeeje ze in Termei. Maor de slimme Chris wis daor wel raod op. Hai viet z'n spaoi en lichtte de stronke een endjie op. Z'n buurman op het land die infermeerde: 'Zeg, Chris wa doe je nou', Hai had z'n antwoord al klaor: 'Ik het er zo'n hekel an azze ze ongelaik opkomme en daorom help ik die klèène stronkies een bietje'. Beste minse, je ziet 't al gebeure, de gelichte stronke gonge êên veur êên dôôd. Zo zaoide onze Chris een keer andivie. Zijn buurman van het land, Jossie, stond erbai en keek d'r naor. 'Dut is een nuuwe soort andivie', deelde Chris mee, 't binne zelfbinders'. Vroeger wire de stronke andivie in de herrefst opgebonde, want dan wiere ze mooi geel in 't hart. Toen 't herrefst wier vroeg de buurman an Chris: 'En Chris, he je je andivie nog op motte binde?"Neeje', zee Chris, 'ze binnen nie opgekomme'.

Deze geschiedenis is vastgelegd door een Termeienaar, die het jammer zou vinden, wanneer dit soort verhalen zomaar in het vergeetboek zouden raken.

◄ *Het huis van Chris, gelegen aan de J.W. van Puttestraat in Ameide.*

De Kerk en Kapel van Tienhoven ongeveer 300 jaar geleden[1].

Kerkonderzoek te Tienhoven

Bram Provoost

Tussen 1951 en 1959 werden de Sint Nicolaaskerk en de toren van Tienhoven in twee etappen gerestaureerd. Tevens werd de toren voorzien van een uurwerk met verlichte wijzerplaten. Tijdens de restauratie in juli/augustus 1958 werd ook onderzoek gedaan door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. De technische leider was A. van Pernis, terwijl de wetenschappelijk leiding in handen was van drs. H. Halbertsma. Deze laatste schreef, kort na dit onderzoek, hierover een artikel in het weekblad 'Cobouw', dat is overgenomen door het Nieuwsblad (voor Gorinchem en omgeving) van 10 september 1958.

"Sedert enige maanden is men bezig met de restauratie[2] van de Ned. Hervormde kerk te Tienhoven bij Ameide. Dit kerkje is omsloten door een buitenwaartse bocht in de Lekdijk, welke merkwaardige situatie er duidelijk op wijst hoe Tienhoven eenmaal 't slachtoffer moet zijn geweest van een watersnood, waarbij een belangrijk deel van het dorp door de rivier werd weggesleurd. *(Bij deze bewering zijn wel enkele vraagtekens te plaatsen. In een gravure uit 1725 is te zien, dat de kerk aan de oever van de Lek ligt, terwijl er nog geen dijk aanwezig is. Dit kan een artistieke vrijheid zijn. Het lijkt er ook op dat op de toren een wijzerplaat zit. Deze zijn echter pas in 1992 aangebracht (zie kader). B.Pr.)*

Ten koste van alles heeft men de kerk willen redden, ook al zag men zich genoodzaakt de dijk om het bouwwerk heen te leggen, zodat dit een vooruitstekend bastion vormde in de uiterwaarden, terwijl de noordelijke zijmuur van het monument te halverhoogte onder het dijklichaam bedolven geraakte en de toreningang zelfs geheel werd versperd. Een beeld, dat intussen menig ander dorpskerkje in het voorheen zo veelvuldig door overstromingen geteisterd gebied tussen de grote rivieren eveneens vertoont.

De Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek uit Amersfoort heeft van de gunstige gelegenheid iets naders te weten te komen van de bouwgeschiedenis van het kerkje gebruik kunnen maken en daarbij verrassende ontdekkingen gedaan. Men slaagde er namelijk in de plattegrond te reconstrueren van het oudste kerkje, dat Tienhoven eenmaal sierde. Dit was een tufstenen zaalkerkje van bescheiden afmetingen, te weten 13,50 lang en 7,25 breed. Zowel in de

▲ *De Sint Nicolaaskerk van Tienhoven. P.A. de Hoon (na 1952), (NvGo, 10-9-1958).*

1 De tekst bij deze gravure is: *"Het Dorp TIENHOVEN aan de Rivier de Lek in de heerlikheyt van Vianen tusschen Ameyde en Nieupoort hebbende een vermaaklijk Gezicht langs de Lek."* (Kopergravure uit *Kabinet van Nederlandsche outheden en gezichten* door Abraham Rademaker, 1725).

2 Over deze restauraties is eerder geschreven in het Nieuwblad HVAT 2005, jrg. 16, nr. 1, blz. 14-31.

oost als in de westgevel vertoonde de fundering een onderbreking, zodat hier het opgaande werk door spaarbogen ondersteund moet zijn geweest.
In de noordelijke zijmuur, aangetast door het vocht van de hiertegen gestorte aardmassa, in 1870 tot onder de fundering uitgebroken en door een nieuwe vervangen, de zuidelijke zijmuur bleek deels uit de met baksteen beklampte en verhoogde tufstenen muur van de eerste kerk te bestaan. Bij het wegbikken van de beklamping vond men niet alleen de sporen terug van de lisenen[3], waarmede de buitenzijde van de tufstenen zijgevel eertijds was verlevendigd, doch stiet men tevens op vier venstertjes alsmede een deuropening, waarlangs de priester oudtijds toegang tot het koor kreeg.
Deze venstertjes waren merkwaardig goed bewaard gebleven, waarbij onder meer bleek dat men de dagkanten[4] aan de binnenzijde met kalk had afgepleisterd. IJzeren of houten raamsponningen, zoals indertijd in het kerkje te Oosterbeek[5] teruggevonden, waren niet meer aanwezig.
Hoewel de oorspronkelijke venster- en deurordonnantie zich moeilijk meer laat rijmen met de huidige vormgeving, zal toch worden getracht zoveel mogelijk van het tufstenen werk in het zicht te laten.
Nader is gebleken dat de westgevel, die eveneens uit tufsteen bestaat, werd doorbroken door een ingangspoort, terwijl het muurvlak daarboven werd versierd door een blinde nis. Deze nis bestond uit twee boogstenen afgedekt en rustende op een zuiltje, dat de nis overlangs verdeelde. Nadien werd deze gevel aan het oog onttrokken door een tufstenen toren, die echter, naar het schijnt, niet meteen werd voltooid doch met kloostermoppen nadien werd afgebouwd.
Wordt de benedenruimte van de toren thans afgedekt door een bakstenen koepelgewelfje, de aanzetten zijn nog zichtbaar van een oudere, tufstenen voorganger, die ruim twee voet lager reikte dan het huidige gewelf. Deze wijziging staat wellicht in verband met ophogingen van het rondom liggende terrein, waarbij de toreningang op een hoger peil mest worden gebracht.
Wij vernamen reeds dat ook de verhoogde ingang tenslotte niet gehandhaafd kon worden toen men geen andere keus meer had dan de rivierdijk tegen de kerk aan te werpen. Uiteraard heeft men ook de kerkvloer meer dan eens moeten ophogen, zodat de uit gestampte leem bestaande vloer van de tufstenen kerk bijna een meter lager ligt dan de tegenwoordige vloer. Omstreeks de wende van de vijftiende en zestiende eeuw (dus rond 1500) zal het eenvoudige doch fraai geproportioneerde, vijfzijdig gesloten koor aan het tufstenen kerkje zijn toegevoegd. Bij deze gelegenheid werd tevens het tufstenen schip verhoogd en van nieuwe, veel grotere vensters voorzien.

Tenslotte heeft de overgang van het kerkgebouw aan de Calvinisten de nodige veranderingen veroorzaakt. Uit deze tijd stamt de in 1588 door Thomas de Both gegoten luidklok[6], terwijl toen ook wel de door een wijdingskruis als zodanig gekenmerkte, uit rode zandsteen gehouwen altaarsteen tot drempel van de ingangsdeur zal zijn vernederd (zie Kader).
Wat de ouderdom van het tufstenen zaalkerkje betreft, de patroon van Tienhoven, Sint Nicolaas[7], werd vooral in de loop der twaalfde eeuw in het bisdom Utrecht populair. Met grote mate van waarschijnlijkheid mag daarom worden aangenomen dat de parochie van Tienhoven in die eeuw werd gesticht en dat het eerste bedehuis uit dezelfde eeuw dateert.
De restauratie wordt uitgevoerd door N.V. Aannemersbedrijf T. van Hoogevest uit Amersfoort."

Altaarstenen en Reformatie

In de Rooms-Katholieke kerk is een altaar (van het Latijn *altus* = hoog) een tafel waar rituele handelingen worden verricht. Sinds de 6e eeuw wordt steen als materiaal voor het altaarblad voorgeschreven. Het altaar werd bij de wijding ervan voorzien van vijf ingegrifte kruisjes, terwijl onder het altaar of in het altaarblad relieken van heiligen werden geplaatst. Het (hoofd)altaar werd in de loop tijd naar de achterwand van het koor of de apsis verplaatst en er verschenen meer altaren in de kerk.
Na de Reformatie werden de Middeleeuwse kerkgebouwen door de hervormden in gebruik genomen en opnieuw ingericht. Van de oude inventaris wordt niet alles direct verwijderd. Kansels, orgels, koorhekken of banken en zelfs doopvonten bleven in veel gevallen deel uitmaken van het kerkinterieur. Het altaar werd gehandhaafd in de Lutherse en Anglicaanse kerken, maar dit was niet het geval in de Calvinistische. Altaren en beelden, die een directe relatie met de rooms-katholieke eredienst hadden werden verwijderd in de kerken voor de gereformeerde eredienst. Kenmerkend voor het Calvinisme was: "het altaar eruit, de preekstoel erin". In veel gevallen werd het altaar vervangen door een Avondmaalstafel.
Altaarstenen, die herkenbaar zijn aan de wijdingskruisjes die er in aangebracht zijn, zijn vaak in de kerkvloer opgenomen of als drempel gebruikt. Hierdoor liepen de kerkgangers over voorheen gewijde steen. Het voormalige altaar werd letterlijk "met voeten getreden". Zo liet men zijn minachting en afkeer blijken over de Rooms Katholieke kerk en het Roomse geloof.
In Tienhoven en Ameide zijn de altaarstenen ook uit de kerken verwijderd tijdens de overgang naar de Reformatie (ca. 1578). Bij de restauratie van de kerk in Tienhoven (1951-1958) bleek dat de vloer

3 Lisenen zijn in de bouwkunst verticale, iets uit de muur springende stroken zonder voetstuk of bekroning. Ze hebben een decoratieve functie: door het gebruik van lisenen wordt een muur in vlakken verdeeld..
4 De dagkant of de dag (ook wel dagzijde of negge) is het binnenvlak van het materiaal dat een opening omsluit.
5 Onderzoek heeft aangetoond dat er een zekere verwantschap is tussen de kerkjes van Tienhoven en Oosterbeek. Zie ook het Nieuwsblad HVAT 2005, jrg. 16, nr. 1, blz. 16-22.
6 De luidklok is weliswaar gegoten in 1588, maar heeft tot 1768 deel uitgemaakt van het carillon van de Sint Jacobskerk in Vlissingen. Meer over de luidklok van Tienhoven is te vinden in het Nieuwsblad HVAT 2004, jrg. 15, nr. 4, blz. 24-31 en het Nieuwsblad HVAT 2005, jrg. 16, nr. 1, blz. 50-59.
7 Meer over kerken gewijd aan Sint Nicolaas is te vinden in het Nieuwsblad HVAT 2011, jrg. 22, nr. 4, blz. 25-26.

van de kerk enige malen was verhoogd. In de zuidelijke ingang bevond zich een zerk van Bremerzandsteen, die als drempel wordt gebruikt voor de huidige vloer. Daaronder was een altaarsteen van het zelfde materiaal, die dienst had gedaan als drempel bij een eerdere vloer van de kerk. In 1993 (35 jaar na de restauratie!) heeft de Hervormde gemeente van Tienhoven de altaarsteen alsnog als vaste Avondmaalstafel voor de preekstoel in de kerk geplaatst. Wanneer we aannemen dat de altaarsteen tegelijk met de bouw van de kerk van Tienhoven (12de eeuw) gewijd is, dan moet dit een van de 'oudste' cultuurhistorische voorwerpen in Ameide en Tienhoven zijn.

▲ *Boven: Interieur Ned. Herv. Kerk te Tienhoven a.d. Lek in 2018, daaronder vóór 1977.*

Hoe anders is men 40 jaar eerder omgegaan met de altaarstenen gevonden bij de restauratie en herbouw na de brand van de kerk in Ameide in 1953. Na de brand kwamen twee altaarstenen tevoorschijn. De grootste lag tussen de toren en het schip van de kerk, de andere had lag naar alle waarschijnlijkheid in het koor. Beide waren van rode Bremer zandsteen net als de altaarsteen te Tienhoven. De aanwezigheid van twee altaarstenen wijst er op, dat de kerk voor de Reformatie minsten twee altaren bezat Tijdens de restauratie werden beide stenen uit de kerk verwijderd. De grootste stond enige tijd tegen de toren, de ander lag aan de zuidzijde van de kerk. De kerkvoogdij besloot om de stenen niet meer in de kerk terug te plaatsen. Bij de heropening van de kerk in oktober 1955 waren de stenen overgebracht naar de schuur (garage) van de pastorie. Daarna is veel onduidelijk omtrent het lot van beide stenen.
Dr. A Vroon Pzn, oud-Ameidenaar, heeft zich zeer sterk ingezet om te achterhalen wat er met de twee altaarstenen is gebeurd. Hij heeft achterhaald dat in het voorjaar van 1956 de grootste steen verkocht is en mogelijk in een andere kerk geplaatst. In 1960 bleek de steen in de weg te staan in de garage van de dominee en is deze verkocht voor f 10 aan de fa. Woudenberg te Ameide. Pogingen om deze altaarsteen, een van de oudste cultuurhistorische voorwerpen van Ameide, terug te kopen voor de (burgerlijke) gemeente Ameide is niet gelukt. Ondanks de inspanningen van dr. Vroon is niet achterhaald wat er precies gebeurd is met de twee altaarstenen uit Ameide.
Misschien kan een van de lezers van dit Nieuwsblad openheid geven over de lotgevallen van de altaarstenen in 1956 en 1960. Misschien duikt dit cultureel erfgoed toch nog ergens op en is het op een andere manier te gebruiken. Wie weet? In de kerk van Tienhoven heeft men het goede voorbeeld gegeven.
Meer details over het lot van de altaarstenen van Ameide na de brand in 1953 zijn te lezen in: Bram Vroon Pzn. Wat er tijdens de restauratie (1953-1955) van het kerkgebouw te Ameide onnodig verloren ging. Nieuwsblad HVAT 2011, jrg. 22, nr. 3, blz. 74-78.

Het Torenuurwerk van Tienhoven

Tot 1952 had de toren van Tienhoven weliswaar een luidklok maar geen uurwerk. In dat jaar ontving de gemeente Tienhoven van de Directe Belastingen een aanzienlijk bedrag als uitkeringsaandeel gewetensgeld. Het college van B en W stelt de gemeenteraad voor om een uurwerk voor de toren aan te schaffen met verlichte wijzerplaten en om de toren van binnen te restaureren. Het historische kerkgebouw is in 1951 gerestaureerd zodat toren en kerk een mooi historisch geheel kunnen worden.

Tienhovens toren krijgt een uurwerk

In de Vrijdagmorgen gehouden vergadering van B. en W. deelde de burgemeester mede, dat de gemeente Tienhoven van 't Rijk aan ingekomen gewetensgeld een bedrag van f 10.575 zal ontvangen. In verband met deze wel zeer welkome meevaller besloten B. en W. aan de raad voor te stellen gelden te voteren voor aankoop van een torenuurwerk en tot verlichting der aan te brengen wijzerborden. Dit is de eerste maal in de geschiedenis, dat Tienhoven's toren van een uurwrk zal worden voorzien. In 1200 ongeveer is de toren gebouwd

▲ *NvGo, 12 maart 1952.*

In maart 1952 wordt het voorstel behandeld in de gemeenteraad van Tienhoven.

"De toren van Tienhoven wordt gerestaureerd en krijgt een uurwerk"

De raad van Tienhoven kwam Donderdag (20 maart 1952) in openbare vergadering bijeen.
Van de ontvanger der directe belastingen werd bericht ontvangen, dat deze gemeente aan gewetensgeld een extra belasting zal ontvangen van f 10.575.
De voorzitter (burgemeester C.W. Luijendijk) deelt mede, dat het college van B. en W. voorstelt in de toren een uurwerk aan te brengen, de vier cijferringen electrisch te doen verlichten en de toren vooral binnenwerks te restaureren. De kosten worden in totaal geraamd op f 7500.
De voorzitter deelt mede, dat de toren dateert van het jaar 1175. Spr. zegt, dat het historische kerkgebouw verleden jaar geheel gerestaureerd is, zodat het nu een mooi historisch geheel kan worden. De toren is vierkantig. Op de vraag (van raadslid G.H. Spek) of men wel vier cijferringen zal aanbrengen en of niet volstaan kan worden met cijferringen aan drie kanten, door b.v. de Lekzijde er uit te laten, antwoordt de voorzitter dat het jammer zou zijn, als de raad daartoe zou besluiten. Spr. zegt, dat dit destijds ook in Ameide ter sprake kwam doch nu achteraf blijkt, dat het goed is, dat er ook in Ameide vier cijferringen zijn aangebracht, vooral omdat de toren[8] van Ameide acht-kantig is. Nadat verschillende torenuurwerken en de restauratie van de toren zeer breedvoerig besproken zijn, besluit de raad met algemene stemmen de nodige gelden beschikbaar te stellen voor de aanschaffing van een torenuurwerk en de restauratie van de toren, vooral binnenwerks, terwijl bovendien de toren op elke verdieping verlicht zal worden.
De voorzitter feliciteert de raad met dit voortreffelijk besluit en hoopt, dat de ingezetenen tot in de verre toekomst hiervan veel genoegen mogen beleven." (NvGo, 24 maart 1952)

De uitvoering van het project laat nog even op zich wachten. In juni besluit de gemeenteraad *"tot bestelling van een torenuurwerk met verlichte wijzerplaten en electrische luidinstallatie bij de firma Van Bergen te Midwolda"*. In september wordt met de werkzaamheden begonnen en enkele maanden later is de klus geklaard.
In de raadsvergadering van vrijdag 28 november 1952 deelt de voorzitter mee dat het nieuwe uurwerk klaar is en wordt door B. en W. voorgesteld *"het nieuwe torenuurwerk alleen te laten bedienen door de gemeente-opzichter, zoals dat ook te Ameide alleen door de gemeente-opzichter wordt gedaan,"*
De gemeenteraad van Tienhoven gaat zonder hoofdelijke stemming akkoord. (NvGo, 1-12-1952)

De Ned. Herv. kerk van Tienhoven vóór en na het aanbrengen van het torenuurwerk in 1952.

8 In tegenstelling tot Ameide, waar de wijzerplaten tegen de torenspits zijn aangebracht, zijn de wijzerplaten in Tienhoven aan de torenmuur bevestigd.

In 1992 werd nog een nieuwe windvaan op het nokeind van de kerk geplaatst[9]. Deze windvaan was ontworpen door Rook Lakerveld. Gerco den Oudsten heeft hem gemaakt van rood koper en Arie Weeda heeft hem met bladgoud bedekt en beschilderd.
De restauratie van de toren van Tienhoven in de jaren 1950 was niet de laatste. Tussen 2010 en 2013 heeft het gemeentebestuur van Zederik, als eigenaar[10], alle zes torens in de gemeente laten restaureren. De torens van Meerkerk, Nieuwland en Tienhoven in 2011, die van Ameide en Lexmond in 2012 en de toren van Leerbroek in 2013. Het is te verwachten dat de torens hierdoor weer voor vele jaren *'de tand des tijds'* kunnen doorstaan.

► *Restauratie van de Tienhovense kerktoren in 2011.*

9 Nieuwsblad HVAT 2012, jrg. 23, nr. 4, blz. 30.
10 De (burgerlijke) gemeente is eigenaar van de torens, terwijl de kerkelijke gemeenten eigenaar van de kerken zijn.

Beknopte geschiedenis van de Hervormde Kerk te Tienhoven

In de consistorie van de kerk in Tienhoven hangt een ingelijste tekst met een "Beknopte geschiedenis van de Hervormde Kerk te Tienhoven." Deze tekst[1] zal rond 1980 geschreven zijn. Ernaast hangen zes tekeningen, die de verschillende fasen in de bouwgeschiedenis van de kerk weergeven. De in deze tekst genoemde jaartallen wijken af van de data die genoemd in het verslag van de onderzoeker H. Halbertsma uit 1958 (zie vorig artikel). Los daarvan gaat het in ieder geval om één van de oudste kerkgebouwen in de Alblasserwaard.

"Aan de Lek in de Alblasserwaard ligt het dorpje Tienhoven. De kerk staat aan de Lek in een vreemde kronkel, de rivierdijk is er als een lus omheen gelegd in de 2e helft van de 13e eeuw. In de 1e helft van de 10e eeuw was er al bewoning in Tienhoven en ontstond de behoefte aan een Godshuis.
Er werd een kerkzaaltje, een zogenaamde secretaria gebouwd van tufsteen, een vulkanische natuursteen afkomstig uit het Eifelgebergte in Duitsland. De dakbedekking was van stro vermengd met klei. Het kerkzaaltje was rechthoekig ± 14 m lang, ± 8 m breed en ± 7 m hoog en gewijd aan de Heilige Sint Nicolaas. In de 12e eeuw vond de 1e uitbreiding plaats. Er werd in westelijke richting een klokkentoren gebouwd eveneens van tufsteen met een zadeldak van stro en klei. De grondmaten waren 3,50 m x 3,50 m. De hoogte was gelijk aan het kerkzaaltje, de klokkentoren werd ± 13 cm los van de westgevel gebouwd, wat tot op heden nog duidelijk is te zien. Nog geen honderd jaar later werd de toren verhoogd van ± 15 m. Inmiddels was het stenen bakken uitgevonden en werden de gevels vanaf het tufstenen gedeelte opgetrokken met kloostermoppen, dit zijn bakstenen van 32 cm lang, 16 cm breed en 8 cm dik, er werd een stompe eikenhouten spits gemaakt en afgedekt met natuurstenen dakleien afkomstig uit de buurt van Koblenz in Duitsland.

In de 14e eeuw werd de kerkzaal verhoogd zoals wij nu het kerkschip kennen. De romaanse kap werd gesloopt en de aanwezige ingang met de ramen werden dichtgemetseld. Vanaf de huidige water- of cordonlijst werden de gevels met de raampartijen opgetrokken in baksteen. In de raamopeningen werd glas-in-lood aangebracht. De kap werd gemaakt van eikenhout met aan de binnenzijde een tongewelf en de buitenzijde afgedekt met natuur-leien. Ok werd er een nieuwe ingang gemaakt, die tot op heden nog steeds in gebruik is. Dor de rigoureuze verbouwing was de romaanse kerkzaal veranderd in een gotisch kerkschip.
Nauwelijks was het kerkschip voltooid of men begon de kerkzaal te vergroten door het bouwen van een gotisch koor in oostelijke richting en het nog een keer verhogen van de toren.
De voltooiing van deze uitbreiding van de kerk en de verhoging van de toren waren gereed ± 1630. Kerk en toren hadden toen het uiterlijk zoals wij ze nu beiden tot op de dag van heden kennen. Het zuiderportaal werd aan het eind van de 18e eeuw gebouwd.

De eerste restauratie van de kerk vond plaats in het eind van de vorige (19e) eeuw. Wegens vochtdoorslag werd de noordgevel van het kerkschip in zijn geheel vernieuwd. De glas-in-lood ramen werden vervangen in houten ramen met blank glas. Het eikenhouten tongewelf werd bekleed met riet en wit gepleisterd. Er werd een preekstoel aangekocht van de Hervormde Gemeente te Leerdam. Al het meubilair werd geverfd in een gelige grenen-kleurige verf.

In de vijftiger jaren van deze (20e) eeuw vond er weer een restauratie plaats aan kerk en toren en werden alle wijzigingen van de vorige eeuw ongedaan gemaakt. Zo dat kerk en toren weer in hun oude luister werden gerestaureerd zoals zich deze voordeed in 1650. Door uitbreiding van de kerkelijke activiteiten ontstond de behoefte aan een grotere consistorie, die was namelijk onder de toren. In 1977 werd met een aantal vrijwilligers de huidige consistorie gebouwd. Gelijktijdig werd de kerk voorzien van centrale verwarming.

De bouwgeschiedenis van Kerk en toren overziende is hier in Tienhoven al ruim duizend jaar het evangelie, Godswoord verkondigd en doorverteld. Geslachten zijn gekomen en gegaan hebben het woord der verzoening gehoord de sacramenten zien bedienen en er aan deelgenomen als de zichtbare tekenen van het evangelie. Duizend jaar is het verzoeningswerk van de Here Jezus centraal gesteld door tal van dienaars van het Goddelijk Woord.

De kerk is niet voorzien van een orgel. Omstreeks 1955 werd gestart met kopermuziek. Voorheen was men gewoon dat er een voorzanger was maar daar er problemen waren om dat goed te doen verlopen werd er na overleg met de toenmalige prediker, Ds. C. Graafland[2], besloten om een aantal koperblazers van de plaatselijke muziekvereniging 'Crescendo' te belasten met de begeleiding van de diensten.

1 Deze tekst is ook als circulaire in de beschikbaar in de Ned. Herv. Kerk van Tienhoven.

2 Ds. Cornelis Graafland was predikant in Ameide en Tienhoven van 13 september 1953 tot 9 maart 1958.

Ieder jaar zijn er ongeveer 26 kerkdiensten vanaf april tot oktober. Wat begon met een drietal muzikanten is na een aantal jaren uitgegroeid tot de huidige bezetting, te weten: twee trompetten voor de eerste partij sopraan aangevuld door een bariton. Een trompet voor de tweede partij de alt. Een trombone voor de tenorpartij. Een bes bas voor de baspartij.
Iedere zaterdagavond vind er een repetitie plaats in de kerk om het samenspel te bevorderen. 's Morgens is men gewoon voor de dienst begint een aantal geestelijke liederen te spelen om dan over te gaan in de kerkdienst. Een voordeel is wel dat deze diensten goed bezocht worden en er goed wordt meegezongen. Laten we hopen dat dit uniek gebeuren nog vele jaren voortgang mag vinden.

De betekenis van het kerkzegel is als volgt:

Kerkzegel van de Ned. Herv. Gemeente te Tienhoven.

In het midden de Heilige Sint Nicolaas waar aan de kerk is gewijd met zijn staf omgeven door de symbolen van de sacramenten en een randschrift. Boven zijn hoofd de duif als teken van de Heilige Doop. Links een korenaar teken van het brood dat gebroken wordt. Rechts een druiventros teken van de wijn. De tekenen van het gebroken lichaam en het vergoten bloed van onze Here Jezus Christus.
In het randschrift de naam van de Hervormde Gemeente te Tienhoven met daar tussen de bijbeltekst Psalm 65 vers 10, de rivier Gods is vol water. Dit vanwege de ligging aan een van Neerlands grootste rivieren. Maar bovenal als teken van Gods trouw en oneindige liefde bewezen al meer dan duizend jaren aan de Ned. Herv. Gemeente te Tienhoven[1]."

De hiernaast staande afbeeldingen zijn gemaakt van pentekeningen die bevinden zich in de consistorie van de Hervromde Kerk in Tienhoven, vbnb.:

- *Tienhoven. Tufstenen Secretaria. IXe eeuw. Vermoedelijke vorm.*
- *Tienhoven. Tufstenen Zaalkerk met torentje XIIe eeuw. Vermoedelijke vorm.*
- *Tienhoven. Tufstenen Kerk en Torenvoet verhoogd met moppen. Vermoedelijke XIIIe eeuwse situatie.*
- *Tienhoven. Tufstenen Kerk verhoogd met moppen. Vermoedelijke situatie in de XIVe eeuw.*
- *Tienhoven. Huidige vorm na de restauratie 1958 - 1959. Koor gebouwd XVe, Toren verhoogd XVe of XVIe eeuw. Ingangsportaal en Consistorie zijn van de vorige eeuw.*

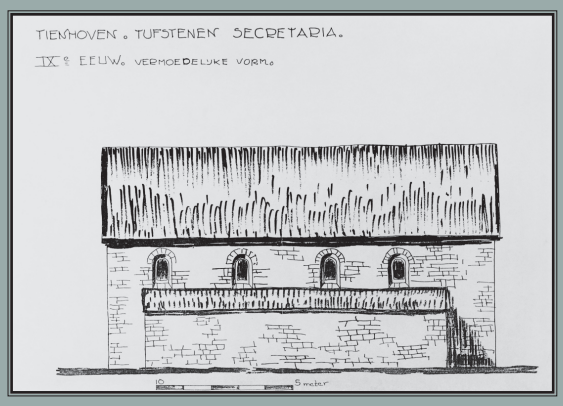

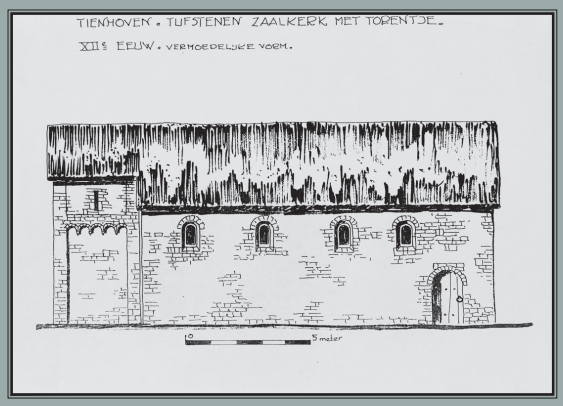

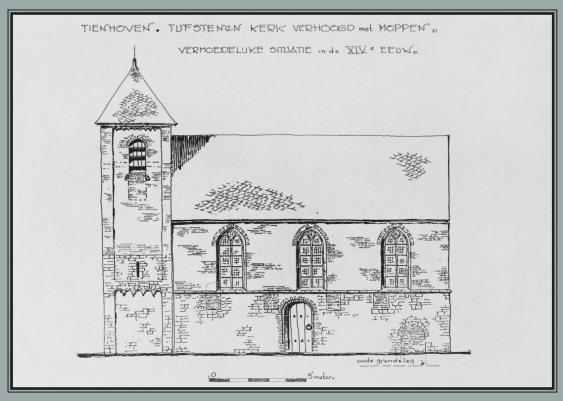

1 De Ned. Herv. Gemeente van (Ameide en) Tienhoven is natuurlijk pas na de Reformatie (in Ameide ne Tienhoven in 1578) opgericht en bestaat dit jaar 440 jaar. Tot 1578 werd de kerk gebruikt voor de katholieke eredienst.

▲▲ *Het bestuur van Oranjevereniging "Beatrix" tijdens de traditionele allegorische optocht in 1958.*
▲ *Een bijzondere feestweek, deze keer in historische kledij. De opening werd verricht door Mieke van Ameyde. Op de foto, gemaakt in 1978, zit zij temidden van het bestuur van de Oranjevereniging.*